

Χαιροκόπειο Πανεπιστήμιο

Τμήμα Οικιακής Οικονομίας και Οικολογίας

Πτυχιακή μελέτη με θέμα:

'' Η κοινωνικοοικονομική αξιολόγηση του αγροτικού τομέα: Η περίπτωση των αγροτικών εκμεταλλεύσεων του Νομού Ηλείας''

Αυγουστίνου Σοφία, Α.Μ.: 9947

Επιβλέπων καθηγητής: Κωνσταντίνος Αποστολόπουλος, Καθηγητής

Μέλη επιτροπής: Ελένη Θεοδοροπούλου, Λέκτορας

Άννα Σαϊτη, Λέκτορας

Αθήνα, Ιούνιος 2004

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

ΧΑΡΟΚΟΠΕΙΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ
ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΣΧΟΛΗ

ΧΑΡΟΚΟΠΕΙΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ	ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΣΧΟΛΗ
ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ	
Αρ. Κιβωτίου :	
Αρ. Βιβλίου :	1304
Κωδ. Εγγραφής :	
Τμήμα, Αθήνα :	

Στην οικογένειά μου

1. ΕΙΣΑΓΩΓΗ ΣΤΟΝ ΑΥΤΟΤΙΚΟ ΤΟΜΕΑ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ	1
1.1 Ο αγροτικός τομέας στην Ελλάδα σήμερα	1
1.2 Η βιολόγική γεωργία και κτηνοτροφία στην Ελλάδα	11
1.3 Οι τομείς της ελαιοκαλλιέργειας, της παραγωγής βιομηχανικής τσίχλας, της αμπελοκαλλιέργειας και της δασοκομίας στην Ελλάδα και στην Ευρωπαϊκή Ένωση	16
1.3.1 Οι ελαιοπαραγωγοί και τα προϊόντα τους	16
1.3.2 Οι παραγωγοί βιομηχανικής τσίχλας και τα προϊόντα τους	16
1.3.3 Οι εκτροφείς αμπελοκόπων και τα προϊόντα τους	17
1.3.4 Οι εκτροφείς βοοειδών και τα προϊόντα τους	18
1.4 Αγροτουρισμός και γυναικεία απασχόληση	20
1.4.1 Γενικά	20
1.4.2 Οι αιτίες ανάπτυξης του αγροτουρισμού και τα οφέλη	21
1.4.3 Η χρηματοδότηση Αγροτουριστικών επιχειρήσεων	22
1.4.4 Αγροτουριστικοί επιχειρηματίες	23
1.4.5 Αγροτουρισμός και γυναικεία απασχόληση	25
1.5 Αγροτική συνεταιριστική και Α.Τ.Ε.	26
2. ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΙΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΓΙΑ ΤΟ ΝΟΜΟ ΗΛΕΙΑΣ	27
2.1 Γεωγραφικά στοιχεία του νομού	27
2.1.1 Η φυσική γεωγραφία του νομού	28
2.1.2 Πολιτική γεωγραφία του νομού Ηλείας	30
2.2 Ιστορικά-Πολιτιστικά στοιχεία του νομού	31
2.2.1 Η Αρχαία Ολυμπία	32
2.2.2 Η Αρχαία Φυλακία	34
2.2.3 Το Δίπλωμα	35
2.2.4 Τεχνάρια	36
2.3 Οικονομικά στοιχεία και ανάπτυξη του νομού	37
2.3.1 Γενικά οικονομικά στοιχεία για το νομό	37
2.3.2 Εξελίξεις	38
2.3.3 Ανάπτυξη	41
2.4 Επιχειρησιακά στοιχεία για τον αγροτικό κλάδο του νομού Ηλείας	42
2.4.1 Γενικά στοιχεία για τους ελαιοπαραγωγούς του νομού Ηλείας και τα προϊόντα τους	42
2.4.2 Γενικά στοιχεία για τους εκτροφείς βιομηχανικής τσίχλας του νομού Ηλείας και τα προϊόντα τους	43
2.4.3 Γενικά στοιχεία για τους εκτροφείς βοοειδών του νομού Ηλείας και τα προϊόντα τους	44
2.4.4 Γενικά στοιχεία για τους εκτροφείς βοοειδών του νομού Ηλείας και τα προϊόντα τους	45
2.5 Βιολογική Γεωργία και Βιολογική Κτηνοτροφία στο νομό Ηλείας	46

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΠΡΟΛΟΓΟΣ	5
ΕΙΣΑΓΩΓΗ	6
ΧΑΡΟΚΟΠΕΙΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ	
1. ΕΙΣΑΓΩΓΗ ΣΤΟΝ ΑΓΡΟΤΙΚΟ ΤΟΜΕΑ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΑΣ	9
1.1 Ο αγροτικός τομέας στην Ελλάδα σήμερα	9
1.2 Η βιολογική γεωργία και κτηνοτροφία στην Ελλάδα	11
1.3 Οι τομείς της ελαιοκαλλιέργειας, της παραγωγής βιομηχανικής τομάτας, της αιγοπροβατοτροφίας και της βοοτροφίας στην Ελλάδα και στην Ευρωπαϊκή Ένωση	15
1.3.1 Οι ελαιοπαραγωγοί και τα προϊόντα τους	15
1.3.2 Οι παραγωγοί βιομηχανικής τομάτας και τα προϊόντα τους	16
1.3.3 Οι εκτροφείς αιγοπροβάτων και τα προϊόντα τους	17
1.3.4 Οι εκτροφείς βοοειδών και τα προϊόντα τους	18
1.4 Αγροτουρισμός και γυναικεία απασχόληση	20
1.4.1 Γενικά	20
1.4.2 Οι αιτίες ανάπτυξης του αγροτουρισμού και τα οφέλη	21
1.4.3 Η χρηματοδότηση Αγροτουριστικών επιχειρήσεων	23
1.4.4 Αγροτουριστικοί συνεταιρισμοί	23
1.4.5 Αγροτουρισμός και γυναικεία απασχόληση	25
1.5 Αγροτικοί συνεταιρισμοί και Α.Τ.Ε.	26
2. ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΓΙΑ ΤΟ ΝΟΜΟ ΗΛΕΙΑΣ	29
2.1 Γεωγραφικά στοιχεία του νομού	29
2.1.1 Η φυσική γεωγραφία του νομού	29
2.1.2 Πολιτική γεωγραφία του νομού Ηλείας	30
2.2 Ιστορικά- Πολιτιστικά στοιχεία του νομού	31
2.2.1 Η Αρχαία Ολυμπία	32
2.2.2 Η Αρχαία Φιγαλεία	34
2.2.3 Το Λέπρεο	35
2.2.4 Ζαχάρω	36
2.3 Οικονομικά στοιχεία και ανάπτυξη του νομού	37
2.3.1 Γενικά οικονομικά στοιχεία για το νομό	37
2.3.2 Επενδύσεις	39
2.3.3 Ανεργία	41
2.4 Εισαγωγικά στοιχεία για τον αγροτικό πληθυσμό του νομού Ηλείας	42
2.4.1 Γενικά στοιχεία για τους ελαιοπαραγωγούς του νομού Ηλείας και τα προϊόντα τους	42
2.4.2 Γενικά στοιχεία για τους παραγωγούς βιομηχανικής τομάτας του νομού Ηλείας και τα προϊόντα τους	43
2.4.3 Γενικά στοιχεία για τους εκτροφείς αιγοπροβάτων του νομού Ηλείας και τα προϊόντα τους	44
2.4.4 Γενικά στοιχεία για τους εκτροφείς βοοειδών του νομού Ηλείας και τα προϊόντα τους	44
2.5 Βιολογική Γεωργία και Βιολογική Κτηνοτροφία στο νομό Ηλείας	45

2.6 Ο Αγροτουρισμός στην Ηλεία	45
3. ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΚΗ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ	47
3.1 Διαδικασία επιλογής του δείγματος	47
3.2 Το ερωτηματολόγιο της έρευνας	47
3.3 Επεξεργασία στοιχείων / θεωρητικό μοντέλο ανάλυσης	48
4. ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ ΤΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ	49
4.1 Ελαιοπαραγωγοί	49
4.2 Παραγωγοί βιομηχανικής τομάτας	54
4.3 Εκτροφείς αιγοπροβάτων	59
4.4 Εκτροφείς βοοειδών	64
4.5 Γενικά συγκριτικά στοιχεία	68
4.6 Στατιστικά στοιχεία που αφορούν τη βιολογική γεωργία και κτηνοτροφία στο νομό Ηλείας	76
4.6.1 Στατιστικά στοιχεία για τη βιολογική καλλιέργεια της ελιάς	76
4.6.2 Στατιστικά στοιχεία για τη βιολογική καλλιέργεια της βιομηχανικής τομάτας	76
4.6.3 Στατιστικά στοιχεία για τη βιολογική παραγωγή του αιγοπρόβειου κρέατος και των συμπληρωματικών προϊόντων των αιγοπροβατοτροφικών εκμεταλλεύσεων	79
4.6.4 Στατιστικά στοιχεία για τη βιολογική παραγωγή του βοείου κρέατος και των συμπληρωματικών προϊόντων των βοοτροφικών εκμεταλλεύσεων	80
4.6.5 Συγκριτικά στατιστικά στοιχεία για τη βιολογική γεωργία και κτηνοτροφία στο νομό Ηλείας	81
4.7 Παραγωγική δραστηριότητα και οικονομικό αποτέλεσμα	83
4.7.1 Εκμετάλλευση 1 ^η	83
4.7.2 Εκμετάλλευση 2 ^η	88
4.7.3 Εκμετάλλευση 3 ^η	91
Συμπεράσματα	94
5. ΑΝΑΚΕΦΑΛΑΙΩΣΗ— ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ	96

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Η Ελλάδα είναι μία κατεχοχήν αγροτική χώρα. Από την αρχή της ιστορίας της οι κύριες πηγές εισοδήματος του πληθυσμού της είναι η γη, με τις γεωργοκτηνοτροφικές δραστηριότητες, και η θάλασσα, με το εμπόριο και την αλιεία. Με την πάροδο του χρόνου και καθώς εξελίσσεται η ιστορία του Ελληνισμού δια μέσου των αιώνων γίνεται εμφανές ότι το θαλάσσιο εμπόριο και οι αλιευτικές δραστηριότητες ήκμασαν και αποτέλεσαν πηγή πλούτου. Κάτι αντίστοιχο θα περίμενε κανείς να συμβεί και στον κλάδο της γεωργοκτηνοτροφίας, που όμως τελικά δε συνέβη.

Το γεγονός, λοιπόν, ότι ο αγροτικός κλάδος δεν αποτέλεσε πηγή πλούτου και δεν παρουσίασε την αναμενόμενη ανάπτυξη καθώς και τα συνεχώς εντονότερα προβλήματα, που παρουσιάζει ο κλάδος τα τελευταία χρόνια, αποτέλεσαν το κίνητρο της εκπόνησης της συγκεκριμένης πτυχιακής μελέτης.

Η έρευνα επιλέχθηκε να γίνει στο νομό Ηλείας, επειδή ο νομός αυτός είναι από τους φτωχότερους και τους λιγότερο ανεπτυγμένους νομούς της χώρας,

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Σκοπός της παρούσας εργασίας είναι η διερεύνηση του κοινωνικοοικονομικού προφίλ των αγροτικών νοικοκυριών στην περιοχή του νομού Ηλείας. Η τελική μορφή του σκοπού επηρεάστηκε από δύο δεδομένα:

- το γεγονός ότι κρίθηκε σκόπιμο, σε αντίθεση με άλλες έρευνες, να διατυπωθεί η γνώμη των ίδιων των αγροτών για την κατάσταση που έχει διαμορφωθεί στον αγροτικό χώρο, και
- το γεγονός ότι επιλέχθηκε ο νομός Ηλείας για τη συγκεκριμένη έρευνα, επειδή ο νομός αυτός είναι από τους λιγότερο ανεπτυγμένους νομούς της χώρας, και συνεπώς αποτελεί αντικείμενο έντονου προβληματισμού.

Η συγκεκριμένη πτυχιακή μελέτη αποτελείται από πέντε κεφάλαια. Το πρώτο κεφάλαιο διαπραγματεύεται τον αγροτικό κλάδο στο σύνολό του και στα ευρύτερα γεωγραφικά όρια της χώρας. Πιο συγκεκριμένα, το κεφάλαιο αυτό χωρίζεται σε πέντε ενότητες, όπου στην πρώτη γίνεται μια γενική αναφορά στον αγροτικό χώρο στην Ελλάδα σήμερα, ενώ η δεύτερη ενότητα διαπραγματεύεται την ανάπτυξη της βιολογικής παραγωγής στη χώρα. Στην τρίτη ενότητα παραθέτονται πληροφορίες για τους τέσσερις παραγωγικούς κλάδους (ελαιοκομία, καλλιέργεια βιομηχανικής τομάτας, αιγοπροβατοτροφία και βοοτροφία) και στην τέταρτη ενότητα παραθέτονται γενικά στοιχεία που αφορούν την ανάπτυξη του αγροτουρισμού στην Ελλάδα. Τέλος, η πέμπτη ενότητα αναφέρεται στο ρόλο των αγροτικών συνεταιρισμών και της Αγροτικής Τράπεζας της Ελλάδος στην αγροτική ανάπτυξη.

Στη συνέχεια, κρίθηκε σκόπιμο, για την ολοκληρωμένη παρουσίαση του διαπραγματευόμενου θέματος, να γίνει μια συνοπτική παρουσίαση του ευρύτερου προφίλ του νομού. Το δεύτερο, λοιπόν, κεφάλαιο απαρτίζεται από πέντε υποενότητες. Η πρώτη υποενότητα επεξεργάζεται τα γεωγραφικά δεδομένα του νομού, ενώ στη δεύτερη υποενότητα γίνεται μια σύντομη αναφορά στα ιστορικο-πολιτιστικά στοιχεία. Στην τρίτη υποενότητα παρουσιάζεται η κυβερνητική πολιτική, η χρηματοδότηση και οι επενδύσεις που αφορούν το νομό, στην τέταρτη παραθέτονται κάποια εισαγωγικά στοιχεία που αφορούν τους αγρότες του

νομού Ηλείας και τους τέσσερις σημαντικότερους παραγωγικούς κλάδους καθώς και τη βιολογική παραγωγή και η πέμπτη ενότητα διαπραγματεύεται την ανάπτυξη του αγροτουρισμού στη συγκεκριμένη περιοχή.

Το τρίτο κεφάλαιο αποτελεί την εισαγωγή στο ειδικό μέρος της εργασίας. Σε αυτό αναφέρεται η διαδικασία επιλογής του δείγματος που χρησιμοποιήθηκε για την επίτευξη της έρευνας πεδίου, η δομή του ερωτηματολογίου που χρησιμοποιήθηκε για την επίτευξη της έρευνας αυτής, και τα στατιστικά προγράμματα που χρησιμοποιήθηκαν για τη στατιστική ανάλυση.

Στο τέταρτο κεφάλαιο γίνεται η ανάλυση των ερωτηματολογίων και διατυπώνονται τα αποτελέσματα της έρευνας πεδίου. Επίσης, γίνεται η παρουσίαση της οικονομικής κατάστασης τριών εκμεταλλεύσεων, οι οποίες αποτελούν χαρακτηριστικά παραδείγματα του συνόλου των εκμεταλλεύσεων.

Τέλος, στο πέμπτο κεφάλαιο γίνεται η ανακεφαλαίωση και παραθέτονται τα τελικά συμπεράσματα.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1^ο :

ΕΙΣΑΓΩΓΗ ΣΤΟΝ ΑΓΡΟΤΙΚΟ ΤΟΜΕΑ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΑΣ

1.1. Ο αγροτικός τομέας στην Ελλάδα σήμερα¹

Ο αγροτικός τομέας στην Ελλάδα εξακολουθεί να αποτελεί βασικό τομέα οικονομικής δραστηριότητας. Η μείωση της βαρύτητάς του είναι ιδιαίτερα αργή υποδηλώνοντας την αδυναμία της ελληνικής οικονομίας να περάσει με ταχείς ρυθμούς σε μια άλλη διάρθρωση και σε ένα άλλο επίπεδο ανάπτυξης.

Σήμερα απασχολείται στον αγροτικό τομέα περίπου το 27% του εργατικού δυναμικού (το 1973 ήταν το 38,7%) με συνεχή μείωση του αριθμού των ανδρών, και σταθερότητα, περίπου, του αριθμού των γυναικών. Έτσι, ενώ το 1971 ήταν περίπου 830.000 άνδρες και 470.000 γυναίκες, σήμερα οι αριθμοί αυτοί είναι αντίστοιχα περίπου 540.000 και 450.000. Στη διάρκεια της δεκαετίας του 1990 ένα μεγάλο ποσοστό αγροτών τέθηκε εκτός απασχόλησης για ποικίλους λόγους (μεταξύ των οποίων είναι οι θάνατοι και η συνταξιοδότηση).

Η συμμετοχή του αγροτικού τομέα στο ΑΕΠ είναι περίπου το 13,5% σε σταθερές τιμές του 1970, τα γεωργικά προϊόντα και οι γεωργικές πρώτες ύλες αποτελούν το 33% των εξαγωγών και το 20% των εισαγωγών. Στο σημείο αυτό πρέπει να υπογραμμιστεί ότι το γεωργικό ισοζύγιο από το 1981 και μετά από πλεονασματικό, μεταβλήθηκε σε ελλειμματικό τόσο με τις χώρες της Ε.Ε όσο και με τον υπόλοιπο κόσμο.

Η γεωργική γη καλύπτει το 30% της επιφάνειας της χώρας όπου το 56% είναι πεδινή, το 25% ημιορεινή και το 19% ορεινή. Οι βοσκότοποι καλύπτουν το 40% και τα δάση το 17%, ενώ το υπόλοιπο είναι ύδατα ενδοχώρας και λοιπές χρήσεις. Οι αρδευόμενες εκτάσεις αποτελούν μόνο το 30% της συνολικής καλλιεργούμενης έκτασης, ενώ το μέσο μέγεθος των εκμεταλλεύσεων παραμένει μικρό (3,7 εκτάρια), με την πλειοψηφία των εκμεταλλεύσεων να συγκεντρώνεται στην τάξη μεγέθους 15 εκταρίων, παρά τη σημαντική μείωση του αριθμού τους

¹ Αθανασίου Θ. (1985), *Αγροτικός τομέας: Επίκαιροι προβληματισμοί, επιλογή άρθρων*, εκδόσεις Αγροτική Τράπεζα της Ελλάδος, Αθήνα.

στην κατηγορία αυτή κατά την τελευταία 15ετία. Τέλος, από 50 εκτάρια και άνω είναι μόνο το 0,5% των εκμεταλλεύσεων.

Οι συνεταιρισμοί και γενικά οι συλλογικοί φορείς των αγροτών δεν έχουν παρακολουθήσει ικανοποιητικά τα νέα χαρακτηριστικά και τις νέες απαιτήσεις της οικονομικής δραστηριότητας στον αγροτικό τομέα. Το 59% των γεωργικών συνεταιρισμών είναι πιστωτικοί, το 26% παραγωγικοί, το 7% συνεταιρισμοί πωλήσεων, το 2% αλιευτικοί και το 5% διαφόρων σκοπών. Ο μέσος αριθμός μελών είναι 120, ενώ στους 154 αλιευτικούς ο μέσος αριθμός μελών είναι 34. Το σύνολο των αγροτικών συνεταιρισμών κάθε μορφής είναι 8.084. Το επίπεδο επιχειρηματικότητας των συνεταιρισμών κρίνεται ιδιαίτερα χαμηλό ενόψει της όξυνσης του διεθνούς ανταγωνισμού για την κατάκτηση αγορών (που είναι ήδη σε μεγάλο βαθμό κορεσμένες)².

Όπως προαναφέρθηκε, στο αγροτικό τομέα συγκεντρώνεται σήμερα περίπου το 27% του εργατικού δυναμικού. Η κατανομή της ηλικίας δεν είναι ιδιαίτερα ευνοϊκή, ή μάλλον είναι δυσμενής. Το 20,5% των αγροτών, είναι κάτω των 44 ετών, το 5,5% είναι κάτω των 35 ετών, το 46,6% είναι κάτω των 54 ετών και άνω των 55 είναι το 53,4%. Η κατανομή αυτή είναι σαφώς χειρότερη από την αντίστοιχη στους άλλους τομείς της οικονομίας, καθώς και από την κατανομή στις περισσότερες χώρες της Ε.Ε.

Είναι φανερό πως μιλώντας για ανταγωνιστικό περιβάλλον, προσαρμογή στις σύγχρονες συνθήκες και ανάγκες της αγοράς, αναδιάρθρωση, επαγγελματική κατάρτιση, καινοτομίες, δυναμισμό κλπ, όλα αυτά αναχαιτίζονται σε μεγάλο βαθμό εφόσον απευθύνονται σ' ένα μάλλον γηρασμένο πληθυσμό. Αν στο στοιχείο αυτό προστεθεί και εκείνο του επιπέδου της τυπικής εκπαίδευσης, τότε η ποιοτική σύνθεση των απασχολούμενων στον αγροτικό τομέα γίνεται τόσο δυσμενής ώστε να μπορεί να ισχυριστεί κανείς ότι η προοπτική ανάπτυξης του σε συνθήκες γρήγορων και σύνθετων μεταβολών του τεχνικοοικονομικού περιβάλλοντος διακυβεύεται περίπου «εξ ορισμού» αν δεν γίνουν δραστικές μεταβολές στους δυο αυτούς παράγοντες. Ειδικότερα, από άποψη τυπικής εκπαίδευσης, οι απασχολούμενοι στον αγροτικό τομέα είναι σαφώς χαμηλότερης

² Δροσοπούλου Σ. (1989), *Αγρο-τουριστικοί συνεταιρισμοί, Ελλάδα-ΕΟΚ Νομικό και κοινωνικό πλαίσιο*, εκδόσεις " Interbooks ", Αθήνα.

στάθμης σε σύγκριση με εκείνους των άλλων της οικονομίας. Πιο συγκεκριμένα, το 94% έχουν μέχρι και στοιχειώδη εκπαίδευση (δηλαδή είναι αναλφάβητοι ή έχουν τελειώσει το Δημοτικό σχολείο), το 3,5% έχουν τελειώσει Γυμνάσιο και το 2,5% Λύκειο (Διάγραμμα 3, παράρτημα). Ιδιαίτερη σημασία έχει το γεγονός ότι το 66% περίπου των απασχολούμενων στη γεωργία είναι αρχηγοί εκμεταλλεύσεων και επομένως, πέρα από τεχνικές γνώσεις και δεξιότητες, πρέπει να κατέχουν και στοιχειώδεις γνώσεις, διαχειριστικές, οικονομικές, αφού πρέπει να ασκούν ένα είδος διαχείρισης.

1.2 Η βιολογική γεωργία και κτηνοτροφία στην Ελλάδα

Ως βιολογική γεωργία, στα πλαίσια του Καν (Ε.Κ) 1257/99, ορίζεται η μετατροπή συμβατικών καλλιεργειών σε βιολογικές, με τη χρήση μεθόδων φιλικών προς το περιβάλλον, όπως αυτές καθορίζονται από το βασικό Καν. (ΕΟΚ) 2092/91, τις τροποποιήσεις αυτού καθώς και τυχόν μελλοντικές τροποποιήσεις του.³

Πιο συγκεκριμένα, η βιολογική γεωργία είναι ένα σύστημα καλλιέργειας στο οποίο αποφεύγεται η χρήση αγροχημικών (λιπασμάτων, ζιζανιοκτόνων, αυξητικών παραγόντων, πρόσθετων ζωοτροφών κ.τ.λ.)⁴.

Η βιολογική κτηνοτροφία είναι μια πρακτική πολύ λιγότερο διαδεδομένη από τη βιολογική γεωργία. Είναι ένα σύστημα εκτροφής που στηρίζεται στη φυσική διαβίωση των ζώων, χρησιμοποιεί κατά βάση ζωοτροφές που έχουν παραχθεί με βιολογικό τρόπο, περιορίζει στο ελάχιστο δυνατό τη χρήση συνθετικών αλλοπαθητικών φαρμάκων, είναι αντίθετο προς τη γενετική τροποποίηση, προστατεύει το περιβάλλον και διακρίνεται για την ποιότητα και την υγιεινή των προϊόντων που παράγει. Απαιτεί μια συνολική μεταχείριση των αγροτικών ζώων, τέτοια που να διασφαλίζει την υγεία και τη φυσιολογική τους ανάπτυξη, καθώς και την αειφορική χρήση των φυσικών πόρων του οικοσυστήματος⁵.

Η Ελλάδα, συγκριτικά με τις υπόλοιπες ευρωπαϊκές χώρες, κατέχει ένα από τα χαμηλότερα ποσοστά βιολογικής καλλιεργούμενης έκτασης. Το ποσοστό αυτό για

³Υπουργείο Γεωργίας, Διεύθυνση παραγωγής & ΑΠΑ, Βιολογικής Γεωργίας

⁴ Άλκιμος Α. (1990), *Βιοκαλλιέργειες χωρίς χημικά λιπάσματα, φυτοφάρμακα και ορμόνες*, εκδόσεις Ψύχαλου, Αθήνα.

⁵ Υπουργείο Γεωργίας, Διεύθυνση παραγωγής & ΑΠΑ, Βιολογικής Κτηνοτροφίας

το έτος 1999 ανήλθε στο 0,63% της συνολικής καλλιεργούμενης έκτασης, ενώ το 2002 σύμφωνα με δηλώσεις εκπροσώπων του Υπουργείου Γεωργίας, άγγιξε το 0,9%. Παρά το χαμηλό ποσοστό που κατέχει η βιολογική γεωργία στη χώρα μας, η ανάπτυξη που σημειώθηκε τα τελευταία χρόνια ήταν σημαντική, καθώς η αύξηση των βιολογικά καλλιεργούμενων εκτάσεων είναι μεγαλύτερη από την αντίστοιχη αύξηση που παρατηρείται στις περισσότερες ευρωπαϊκές χώρες, οι οποίες είναι ήδη διαμορφωμένες. Οι αναφερόμενες διαπιστώσεις καταγράφονται και αναλύονται στη δεύτερη ανανεωμένη έκδοση της κλαδικής μελέτης της ICAP του 2002, η οποία εξετάζει τις Βιολογικές Καλλιέργειες και τα Βιολογικά Προϊόντα. Τα μέσο μέγεθος ενός ελληνικού αγροκτήματος τα τελευταία τρία χρόνια είναι περίπου 45 στρέμματα. Ο μέσος ετήσιος ρυθμός αύξησης των βιολογικά καλλιεργούμενων εκτάσεων την περίοδο 1993-2002 ήταν 51,4%, ενώ την ίδια περίοδο οι εμπλεκόμενοι επιχειρηματίες αυξήθηκαν κατά 43,9% (Διάγραμμα 1, παράρτημα).

Το σύνολο των βιολογικά καλλιεργούμενων εκτάσεων το 2002 ανήλθε σε 292.557 στρέμματα, ενώ οι πέντε πρώτοι νομοί όσον αφορά τις καλλιεργούμενες εκτάσεις ήταν οι νομοί Λακωνίας, Αιτωλοακαρνανίας, Χαλκιδικής, Λέσβου και Αχαΐας. Όσον αφορά τα είδη καλλιέργειας, την πρώτη θέση, με σημαντική διαφορά από τα υπόλοιπα, κατέχει η καλλιέργεια της ελιάς για την παραγωγή ελαιολάδου, με ποσοστό 53,5% επί του συνόλου των βιοκαλλιεργούμενων εκτάσεων και ακολουθεί η καλλιέργεια του αμπελιού για την παραγωγή κρασιού με ποσοστό 7,9%. Σημαντικά ποσοστά επίσης καταλαμβάνουν οι βιοκαλλιέργειες των σιτηρών (4,8%), της βρώμης (3,8%), καθώς και των εσπεριδοειδών (3,7%) το 2002. (Διάγραμμα 4, παράρτημα)⁶.

Η βιολογική γεωργία ξεκίνησε στην Ελλάδα με σαφείς εξαγωγικές κατευθύνσεις. Μέχρι πρόσφατα, ο αριθμός των σημείων λιανικής πώλησης των εξεταζόμενων προϊόντων στην ελληνική αγορά ήταν σχετικά περιορισμένος. Το γεγονός αυτό άρχισε να αλλάζει με τη δραστηριοποίηση μεγάλων αλυσίδων super market, στο εμπόριο βιολογικών τροφίμων. Παράλληλα, θετική εξέλιξη αποτελεί και η δημιουργία αλυσίδων εξειδικευμένων καταστημάτων που διαθέτουν μόνο

⁶ ΔΗΩ, Περιοδικό για την οικολογική γεωργία, Τεύχος 15, Ιούλιος-Αύγουστος-Σεπτέμβριος 2000

βιολογικά προϊόντα, καθώς και η δημιουργία τακτικών λαϊκών αγορών βιολογικών προϊόντων. Τα εξειδικευμένα καταστήματα βιολογικών προϊόντων εκτιμάται ότι κάλυψαν συνολικά το 50% των εγχώριων λιανικών πωλήσεων σε βιολογικά προϊόντα το 2002. Ειδικότερα, το 30% καλύφθηκε από τα ανεξάρτητα καταστήματα του κλάδου, το δε 20% κατέλαβαν οι αλυσίδες εξειδικευμένων καταστημάτων βιολογικών προϊόντων. Το ποσοστό που κατέλαβαν τα super market αγγίζει το 40%. Τέλος, σχετικά περιορισμένες πωλήσεις πραγματοποιήθηκαν από τις λαϊκές αγορές και τα λοιπά κανάλια διάθεσης (Διάγραμμα 2, παράρτημά). Με βάση τα αποτελέσματα της συγκεκριμένης κλαδικής μελέτης της ICAP, του 2002 η συνολική αξία της εγχώριας αγοράς βιολογικών τροφίμων, σε τιμές λιανικής, εκτιμάται σε 18,5 εκατ. ευρώ για το 2002, σημειώνοντας αύξηση κατά 19,4% σε σχέση με το 2001, ενώ για το τρέχον έτος εκτιμάται περαιτέρω αύξηση της τάξης του 10%, παρουσιάζοντας όμως επιβράδυνση των ρυθμών αύξησης.

Η εγχώρια κατανάλωση τυποποιημένου βιολογικού ελαιόλαδου σημείωσε αύξηση την περίοδο 1999-2002 με μέσο ετήσιο ρυθμό 16,45%. Θα πρέπει να σημειωθεί ότι το μεγαλύτερο μέρος της ελληνικής παραγωγής βιολογικού ελαιόλαδου έχει ως προορισμό χώρες του εξωτερικού, στις οποίες κατευθύνθηκε το 71,5% της παραγωγής για το 2002. Η αγορά κρασιού από βιολογικά σταφύλια για την ίδια περίοδο παρουσίασε μέσο ετήσιο ρυθμό αύξησης 53,74%. Το μεγαλύτερο μέρος της ελληνικής παραγωγής του συγκεκριμένου προϊόντος απευθύνεται στην ελληνική αγορά. Οι εξαγωγές κάλυψαν μόλις το 19,5% της παραγωγής το 2002. Τέλος, η κατανάλωση βιολογικών εσπεριδοειδών παρουσίασε μέσο ετήσιο ρυθμό αύξησης 108,01%, ενώ το ποσοστό των εξαγωγών επί της εγχώριας παραγωγής ανήλθε το 2002 σε 75,%,

Σύμφωνα με παράγοντες του κλάδου, το σύστημα πιστοποίησης βιολογικών προϊόντων χαρακτηρίζεται σύνθετο, γραφειοκρατικό και υψηλού κόστους για τους παραγωγούς. Επιπλέον, τα ποσά των επιδοτήσεων που δίδονται αξιολογούνται χαμηλά, ενώ ο ρυθμός διάρκειάς τους (πενταετία) θεωρείται μικρός. Η μη δυνατότητα συνέχισης των επιδοτήσεων για τους βιοκαλλιεργητές που συμπληρώνουν πέντε χρόνια ένταξης στο πρόγραμμα αυτό, οδηγεί στη στροφή κάποιων εξ αυτών στη συμβατική γεωργία, καθώς αδυνατούν πλέον να αντεπεξέλθουν στο υψηλό κόστος παραγωγής. Σύμφωνα με τις ίδιες πηγές, δεν

είναι λίγες οι περιπτώσεις που αγρότες εισέρχονται στη βιολογική γεωργία με κερδοσκοπική διάθεση και αποχωρούν μετά το πέρας της περιόδου της επιδότησης.

Η διαφορά τιμής των βιολογικών προϊόντων σε σχέση με τα αντίστοιχα συμβατικά εκτιμάται ότι κυμαίνεται μεταξύ 20-100% για τα είδη φυτικής παραγωγής, αλλά στα προϊόντα ζωικής παραγωγής μπορεί να φτάσει και το 300%. Οι εκπρόσωποι της αγοράς δηλώνουν ότι μια αποδεκτή και ρεαλιστική απόκλιση τιμής για τα βιολογικά προϊόντα θα ήταν μεταξύ του 20%-30%, σε σχέση με τα αντίστοιχα συμβατικά.

Οι προοπτικές εξέλιξης του συγκεκριμένου κλάδου κρίνονται ευνοϊκές, εφόσον δοθεί ιδιαίτερη έμφαση στην ενημέρωση των καταναλωτών. Επίσης, μεγάλη συμβολή στην ανάπτυξη της αγοράς θα έχει η περαιτέρω διείσδυση των βιολογικών προϊόντων στα super market⁷.

⁷ ΔΗΩ, Περιοδικό για την οικολογική γεωργία, *Νομοθεσία για τη βιολογική γεωργία*, Τεύχος 18, Απρίλιος, Μάιος, Ιούνιος 2001

1.3. Οι τομείς της ελαιοκαλλιέργειας, της παραγωγής βιομηχανικής τομάτας, της αιγοπροβατοτροφίας και της βοοτροφίας στην Ελλάδα και στην Ευρωπαϊκή Ένωση.

1.3.1. Οι ελαιοπαραγωγοί και τα προϊόντα τους⁸.

Η ελαιοκαλλιέργεια είναι από τις σχετικά εύκολες καλλιέργειες. Δεν απαιτεί ιδιαίτερη καλλιεργητική φροντίδα και η μεγαλύτερη δυσκολία της έγκειται στη συλλογή του ελαιοκάρπου. Είναι ανθεκτικό δέντρο και πολλαπλασιάζεται εύκολα. Η κυριότερη καλλιεργητική φροντίδα του ελαιόδεντρου συνίσταται στο κλάδεμά του.

Η οξύτητα είναι το κύριο χαρακτηριστικό που κατηγοριοποιεί το ελαιόλαδο. Υπάρχουν όμως και άλλα χαρακτηριστικά όπως η γεύση, το χρώμα και η οσμή που παίζουν επίσης σημαντικό πόλο και επηρεάζουν την ποιότητα ενός ελαιόλαδου. Η χώρα μας, χάρη στο κατάλληλο κλίμα και έδαφός της, τη μεγάλη ηλιοφάνεια αλλά και τον θαλασσινό αέρα προσφέρει ιδανικές συνθήκες για την καλλιέργεια ελιάς με καρπό εξαιρετικής γεύσης. Έτσι οι συνηθέστερες ποιότητες ελαιολάδου στη χώρα μας είναι οι παρακάτω:

1. *Εξαιρετικό Παρθένο Ελαιόλαδο*. Προϊόν πρώτης ψυχρής συμπίεσης ελιών χωρίς καμία άλλη επεξεργασία εκτός του φιλτραρίσματος. Χαρακτηρίζεται από οξύτητα μικρότερη του 1%. Είναι η κατηγορία με το πιο φυσικό ελαιόλαδο. Διακρίνεται για το άριστο άρωμα και γεύση. Στην Ελλάδα, το 75% περίπου της εγχώριας παραγωγής ελαιολάδου αφορά την κατηγορία αυτή ενώ στην Ιταλία και την Ισπανία το ποσοστό αυτό είναι 50% και 30% αντίστοιχα. Η Ελλάδα είναι η χώρα με τη μεγαλύτερη παραγωγή εξαιρετικού παρθένου ελαιόλαδου. Οι ιδανικές κλιματολογικές συνθήκες εξασφαλίζουν ελαιόλαδο εξαιρετικής ποιότητας με πλούσια φρουτώδη γεύση, δυνατό άρωμα και ξεχωριστό πράσινο χρώμα. Η δυνατή γεύση του εξαιρετικού παρθένου ελαιόλαδου είναι ιδανική για να συνοδεύσει φαγητά με ψαρικά, για σαλάτες η και για οποιοδήποτε φαγητό για να προσδώσει γεύση.

⁸ <http://www.FAO.org>

2. *Παρθένο Ελαιόλαδο*. Προϊόν πρώτης ψυχρής συμπίεσης που δεν έχει υποστεί καμία επεξεργασία. Η διαφορά του με το εξαιρετικό παρθένο ελαιόλαδο έγκειται στην οξύτητά του που κυμαίνεται μεταξύ 1% - 2%. Είναι φυσικό ελαιόλαδο με ευχάριστη γεύση και οσμή πιο ελαφρύ από το εξαιρετικό παρθένο ελαιόλαδο.

3. *Πυρηνέλαιο Ελαιόλαδο*. Ελαιοπυρήνας είναι η μάζα που μένει μετά τη συμπίεση των ελιών. Το ελαιόλαδο που παράγεται από τον ελαιοπυρήνα μετά από ραφινάρισμα μας δίνει το πυρηνέλαιο. Στη συνέχεια, από την ανάμειξη του εξευγενισμένου πυρηνέλαιου με παρθένο ελαιόλαδο προκύπτει το Ελαιόλαδο Πυρηνέλαιο με μέγιστη οξύτητα 1,5%.

Το Ελαιόλαδο πυρηνέλαιο είναι ιδανικό για συνταγές που απαιτούν πολύ υψηλές θερμοκρασίες μαγειρέματος.

1. *Ελαιόλαδο*. Το ελαιόλαδο έχει οξύτητα όχι πάνω από 1.5%. Το Ελληνικό ελαιόλαδο παράγεται από το μείγμα ραφινარიσμένου (εξευγενισμένου) ελαιόλαδου με υψηλής ποιότητας εξαιρετικό παρθένο ελαιόλαδο. Έχει ευχάριστη γεύση και οσμή, χρώμα ανοιχτό κιτρινοπράσινο και χρησιμοποιείται για μαγείρεμα ή για προσθήκη γεύσης σε φαγητά πιο εκλεπτυσμένα.

1.3.2. Οι παραγωγοί Βιομηχανικής τομάτας και τα προϊόντα τους⁹

Οι εδαφοκλιματολογικές συνθήκες της χώρας μας, είναι κατάλληλες, για υψηλές στρεμματικές αποδόσεις τομάτας, άριστης ποιότητας, που εγγυάται στη μεταποίηση, υψηλής ποιότητας μεταποιημένα προϊόντα.

Επίσης η γεωγραφική θέση της χώρας μας, παρέχει τη δυνατότητα, να έχουμε ευρύ βλαστικό κύκλο της τομάτας και μεγάλη χρονική περίοδο επεξεργασίας της.

⁹ Λουκίδης Γ., Πλασουργός Σ. και Μάταλας Λ. (1984), *Αναλύσεις κλάδων γεωργικών βιομηχανιών: Βιομηχανίες ψυγείων συσκευαστηρίων και κατάψυξης οπωροκηπευτικών, Βιομηχανίες κονσερβοποίησης φρούτων, Βιομηχανίες τομάτας*, εκδόσεις Αγροτική Τράπεζα της Ελλάδος, Διεύθυνση Γεωργικών Βιομηχανιών, Αθήνα.

Δυστυχώς τα πλεονεκτήματα αυτά δεν αξιοποιούνται από πολλές Γεωργικές Βιομηχανίες, γιατί δεν γίνεται αρκετή προσπάθεια, στην οργάνωση της πρωτογενούς παραγωγής.

Βέβαια, υπάρχει το αιτιολογικό ότι στον προγραμματισμό της κλιμάκωσης της πρώτης ύλης των Ελληνικών Γεωργικών Βιομηχανιών, υπάρχει το μειονέκτημα, του μεγάλου αριθμού συμβαλλομένων παραγωγών, λόγω μικροϊδιοκτησίας, που δημιουργεί δυσκολίες στην εφαρμογή του προγράμματος, επίσης υπάρχουν και αστάθμητοι παράγοντες των καιρικών συνθηκών. Το φαινόμενο αυτό της μικροϊδιοκτησίας δεν υπάρχει στις χώρες της Ευρώπης και της Αμερικής. Εκεί οι παραγωγοί διαθέτουν μεγάλες εκτάσεις, που εξυπηρετούν τις βιομηχανίες να συμβάλλονται με μικρό αριθμό παραγωγών. Γνωρίζουμε όμως, ότι βασική προϋπόθεση, της ομαλής λειτουργίας μιας βιομηχανικής μονάδας είναι η ποσοτική και ποιοτική εξασφάλιση της πρώτης ύλης.

- *Απορρόφηση τομάτας για βιομηχανική μεταποίηση/ παραχθέντα προϊόντα για το 1998 και 1999*

Βάση των στατιστικών στοιχείων των περιοδικών « TOMATO NEWS» της Amiton Ιουνίου - Σεπτεμβρίου 1999, η απορρόφηση της τομάτας για βιομηχανική μεταποίηση τα προϊόντα που παρήχθησαν, εμφανίζονται στον πίνακα 1 του παραρτήματος.

1.3.3 Οι εκτροφείς αιγοπροβάτων και τα προϊόντα τους¹⁰.

Η αιγοπροβατοτροφεία είναι ο σημαντικότερος κλάδος της ζωικής παραγωγής στην Ελλάδα. Συμμετέχει κατά 43% στην ακαθάριστη αξία της ζωικής παραγωγής και κατά 13% στην ακαθάριστη αξία της συνολικής γεωργικής παραγωγής. Η ακαθάριστη αξία των δύο βασικών προϊόντων του κλάδου (γάλακτος και κρέατος) ανέρχεται σήμερα σε 300 περίπου δις. δρχ., ενώ παρουσιάζει μια διαρκή και σημαντική αύξηση κατά την τελευταία 20ετία. Η συμμετοχή των δύο προϊόντων στην ακαθάριστη αξία της παραγωγής, συνολικά και σε επίπεδο εκμετάλλευσης ειδικότερα, διαφοροποιείται κατ' έτος και κατά

¹⁰ Μέργος Γ. Ι. & Παπαγεωργίου Κ. Α. (1997), *Εξελίξεις και προοπτικές του αγροτικού τομέα, Μια κριτική παρουσίαση όλων των παραγωγικών κλάδων*, εκδόσεις Α. Σταμούλης, Αθήνα.

περιοχή και κάθε φορά εξαρτάται από το ύψος της παραγωγής και από τις επικρατούσες τιμές γάλακτος και κρέατος, οι οποίες δεν εμφανίζουν το ίδιο ποσοστό μεταβολής από έτος σε έτος. Η διαφοροποίηση των τιμών επηρεάζεται τόσο από την αγορά κρέατος, όσο και από εκείνη των μεταποιημένων προϊόντων γάλακτος, κυρίως τυροκομικών, δεδομένου ότι το 80% περίπου του αιγοπρόβειου γάλακτος χρησιμοποιείται για παραγωγή τυριών και βουτύρου.

Κατά την γαλακτική περίοδο '93-'94 παρατηρήθηκε μία σημαντική αύξηση της τιμής, τόσο του έγγειου όσο και του πρόβειου γάλακτος (μέχρι και 50% σε σχέση με την προηγούμενη περίοδο), κυρίως λόγω της εισόδου μεγάλων επιχειρηματικών μονάδων στην τυροκόμηση αιγοπρόβειου γάλακτος. Η αύξηση αυτή είχε ως αποτέλεσμα την επίσης σημαντική άνοδο της τιμής της φέτας, με συνέπεια τη μείωση της ζήτησης, την υποκατάστασή της με εισαγόμενα φθηνότερα τυριά και τη δημιουργία σημαντικών αποθεμάτων. Κατά την τελευταία γαλακτοκομική περίοδο '94-'95 παρατηρήθηκε μείωση της τιμής του αιγείου και πρόβειου γάλακτος, υπολειτουργία ή και διακοπή της λειτουργίας πολλών μικρών τυροκομείων και συγκέντρωση της πλεονάζουσας παραγωγής σε λίγες μεγάλες μονάδες βιομηχανικού χαρακτήρα.

Σε ότι αφορά το αιγοπρόβειο κρέας εμφανίζονται τελευταία πτωτικές τάσεις στις τιμές παραγωγού, ως αποτέλεσμα της γενικότερης ύφεσης της αγοράς (συνέπεια του από δεκαετίες εφαρμοζόμενου σταθεροποιητικού προγράμματος με αντανάκλαση αυτού στη συμπεριφορά του καταναλωτή, όπως υποκατάσταση του κρέατος αρνιού με φθηνότερα λευκά κρέατα εγχώρια ή εισαγόμενα).

1.3.4 Οι εκτροφείς βοοειδών και τα προϊόντα τους¹¹.

Σήμερα, η παραγωγή μοσχαρίσιου κρέατος παρουσιάζει σοβαρά προβλήματα, οξυμένο ανταγωνισμό από εισαγωγές και φθίνουσα πορεία, ενώ η παραγωγή αγελαδινού γάλακτος, από το τέλος της προηγούμενης δεκαετίας, παρουσιάζει σημεία βελτίωσης και αυξητική τάση, λόγω της βελτίωσης των τιμών παραγωγού, που είναι αποτέλεσμα της αυξημένης ζήτησης γαλακτοκομικών προϊόντων της εγχώριας παραγωγής, μέσω των βιομηχανιών γάλακτος.

¹¹Μεταξόπουλος Γ., Αθανασίου Ν., Φούντας Κ. και Μπούσμπουρας Γ. (1984), *Αναλύσεις κλάδων γεωργικών βιομηχανιών: Βιομηχανίες κρέατος, Βιομηχανίες μιγμάτων ζωοτροφών, Βιομηχανίες ιχθύων*, εκδόσεις Αγροτική Τράπεζα της Ελλάδος, Διεύθυνση Γεωργικών Βιομηχανιών, Αθήνα.

Όπως παρουσιάζεται στον πίνακα 2 του παραρτήματος, ο βόειος πληθυσμός από το 1981 μέχρι τα τελευταία χρόνια παρουσιάζει συνεχή πτώση. Στο διάστημα 1981–1992 ο πληθυσμός αυτός μειώθηκε από 824.000 σε 629.000 κεφαλές περίπου, δηλαδή παρουσίασε μείωση 23,6%. Ανάλογη μείωση παρουσίασαν οι αγελάδες γαλακτοπαραγωγής και οι λοιπές αγελάδες. Σε ορισμένες βοοτροφικές περιοχές η μείωση αυτή ήταν ακόμα μεγαλύτερη. Ενδεικτικά σημειώνεται ότι στο Νομό Έβρου, που είναι από τα πιο σημαντικά κέντρα εκτροφής, μεταξύ των ετών 1975 και 1993, ο αριθμός των αγελάδων μειώθηκε από 56.000 σε 8.600 κεφαλές. Η σημαντική αυτή μείωση του ζωικού πληθυσμού επέδρασε αρνητικά στην παραγωγή αγελαδινού γάλακτος και στην παραγωγή μοσχαρίσιου κρέατος. Βέβαια, περισσότερο εμφανής είναι η επίδραση αυτή στην παραγωγή κρέατος, δεδομένου ότι στην περίπτωση του γάλακτος η επίδραση αυτή εξουδετερώνεται από την αύξηση των αποδόσεων.

Στον πίνακα 3 του παραρτήματος, παρουσιάζονται οι μεταβολές στη διάρθρωση των βοοτροφικών εκμεταλλεύσεων. Κατά την περίοδο 1981–1992 ο αριθμός των βοοτροφικών εκμεταλλεύσεων μειώθηκε από 133.500 σε 54.342, δηλαδή παρουσίασε μείωση κατά 59%. Όπως φαίνεται στον πίνακα αυτόν, η μείωση αυτή προήλθε κυρίως από τις εκμεταλλεύσεις με 1–9 ζώα, ενώ αντίθετα, αυξήθηκε σημαντικά ο αριθμός των εκμεταλλεύσεων με πάνω από 20 ζώα. Αποτέλεσμα των μεταβολών αυτών ήταν ο μέσος όρος των ζώων ανά εκμετάλλευση να αυξηθεί από 6 ζώα το 1981 σε 10 το 1991. Παρά τη σημαντική αυτή αύξηση, ο αριθμός των ζώων ανά εκμετάλλευση στην Ελλάδα είναι πολύ μικρότερος απ’ ό τι στις χώρες της Ε.Ε., όπου φθάνει τα 32 ζώα ανά εκμετάλλευση. Στην Ελλάδα, συνεπώς, η βοοτροφία εξελίσσεται σε επιχειρηματική μορφή, με σχετικά όμως αργούς ρυθμούς.

Όπως φαίνεται στον πίνακα 4 του παραρτήματος 1.3, το 81% περίπου του βόειου πληθυσμού συγκεντρώνεται στη Μακεδονία, στη Θράκη και στη Θεσσαλία, όπου οι συνθήκες εκτροφής είναι πιο ευνοϊκές, γα τους εξής λόγους:

- Υπάρχουν αρδευόμενες εκτάσεις για την παραγωγή ζωοτροφών
- Ο ανταγωνισμός από άλλες δυναμικές καλλιέργειες είναι μικρότερος
- Αποτελεί παράδοση η απασχόληση στον κλάδο της βοοτροφείας

- Υφίσταται ένα αρκετά ευρύ κύκλωμα διάθεσης, εμπορίας και επεξεργασίας του γάλακτος, στο οποίο ενεργά συμμετέχουν και συνεταιριστικές οργανώσεις
- Εξασφαλίζεται σταθερά ικανοποιητική τιμή του προϊόντος για τον παραγωγό

1.4. Αγροτουρισμός και γυναικεία απασχόληση

1.4.1 Γενικά

Αγροτουρισμός είναι η μορφή τουρισμού κατά την οποία διάφορες τουριστικές δραστηριότητες μικρής κλίμακας, οικογενειακής ή συνεταιριστικής μορφής, αναπτύσσονται σε αγροτικό χώρο από ανθρώπους που απασχολούνται με τη γεωργία ή την κτηνοτροφία. Βασικός σκοπός του αγροτουρισμού είναι να δημιουργήσει ένα πρότυπο τουρισμού που να σέβεται το περιβάλλον, να δίνει εναλλακτικές λύσεις στην απασχόληση των αγροτών και να βελτιώνει το εισόδημά τους.

Το Υπουργείο Γεωργίας προωθεί την ανάπτυξη του αγροτουρισμού στις ορεινές, μειονεκτικές περιοχές που έχουν τη βασική υποδομή και τις δυνατότητες τουριστικής ανάπτυξης, εφαρμόζοντας σχετικό πρόγραμμα σύμφωνα με το οποίο δίνονται οικονομικές ενισχύσεις σε γεωργούς για την πραγματοποίηση αγροτουριστικών και αγροβιοτεχνικών δραστηριοτήτων στη γεωργική τους εκμετάλλευση.

Μέσα από το πρόγραμμα αγροτουρισμού καταβάλλεται προσπάθεια για την οργάνωση και λειτουργία μιας σειράς δραστηριοτήτων στην Κοινότητα ή στην περιοχή. Οι δραστηριότητες αυτές παρέχουν στον επισκέπτη άνετη διαμονή, αναψυχή, ξεκούραση, δυνατότητες για άθληση, για χόμπι κ.α. και είναι:

- Ενοικιαζόμενα επιπλωμένα δωμάτια ή διαμερίσματα
- Εστιατόρια οικογενειακής μορφής με τοπική παραδοσιακή κουζίνα
- Χώροι για άθληση
- Χώροι αναψυχής σε περιοχές με φυσικές ομορφιές
- Πολιτιστικές εκδηλώσεις

- Εργαστήρια παραγωγής ειδών λαϊκής τέχνης με χαρακτηριστικά της τοπικής παράδοσης ή ειδών διατροφής που αξιοποιούν τα ντόπια προϊόντα.

Ο αγροτουρισμός είναι μια μορφή τουρισμού που παρέχει στον επισκέπτη την ευκαιρία να κάνει τις διακοπές του σ' ένα ήσυχο περιβάλλον, κοντά στη φύση και κοντά στους απλούς ανθρώπους του χωριού που είναι ακόμα δεμένοι με τη γη και την παράδοση. Μπορεί να γνωρίσει από κοντά τα ήθη και τα έθιμα της ελληνικής υπαίθρου. Κυρίως όμως μπορεί να χαρεί τη ζεστή ανθρώπινη «φιλοξενία» και τη αυθόρμητη καλοσυνάτη συμπεριφορά τους.

1.4.2. Οι αιτίες ανάπτυξης του αγροτουρισμού και τα ωφέλη

Η αναγκαιότητα της ανάπτυξης των εναλλακτικών μορφών τουρισμού, και κυρίως του αγροτουρισμού, στη χώρα μας, εντοπίζεται σε δύο βασικούς τομείς, στη βελτίωση του βιοτικού επιπέδου των αγροτών και και στην προστασία του φυσικού, και πολιτιστικού μας περιβάλλοντος.

Ειδικότερα, η ανάγκη για βελτίωση του γεωργικού εισοδήματος και των συνθηκών διαβίωσης και εργασίας του αγροτικού πληθυσμού, για τη συγκράτησή του στον τόπο διαμονής του και τη βελτίωση και διάθεση των τοπικών γεωργικών και βιοτεχνικών προϊόντων ώθησε στην ανάπτυξη του αγροτουρισμού.

Επίσης, η προστασία του περιβάλλοντος από το μαζικό τουρισμό, η διατήρηση, η προβολή και η αξιοποίηση της αρχιτεκτονικής και πολιτιστικής μας κληρονομιάς και τέλος, ανάπτυξη του αγροτουρισμού που όλο και περισσότερη ζήτηση φαίνεται να έχει στην αγορά του εξωτερικού και του εσωτερικού είναι μερικοί ακόμα λόγοι για την ανάπτυξη του αγροτουρισμού και στην Ελλάδα.

Οι αγρότες και οι αγρότισσες, που πραγματοποιούν αγροτουριστικές δραστηριότητες, παρακολουθούν υποχρεωτικά εκπαιδεύσεις επαγγελματικής κατάρτισης σε τομείς ανάλογους με την απασχόλησή τους, ώστε να αποκτήσουν επαγγελματική ικανότητα για να παρέχουν στους τουρίστες καλές υπηρεσίες και προϊόντα ποιότητας. Οι επισκέπτες μπορούν να γευθούν τα νόστιμα φρούτα, τα ολόφρεσκα λαχανικά και άλλα ντόπια αγροτικά προϊόντα, σε μερικές δε περιπτώσεις έχουν την ευκαιρία να τα μαζέψουν οι ίδιοι από τα δέντρα ή από το λαχανόκηπο.

Οι αγρότισσες φτιάχνουν διάφορα παραδοσιακά τοπικά παρασκευάσματα, αξιοποιώντας τα προϊόντα της αγροτικής τους εκμετάλλευσης και της ντόπιας παραγωγής που τα διαθέτουν στους επισκέπτες.

Τα παρασκευάσματα αυτά, όπως γλυκά κουταλιού, μαρμελάδες, ζυμαρικά, ελιές, τυριά, κ.α. οι επισκέπτες μπορούν να τα γευτούν στις διακοπές τους αλλά και να τα αγοράσουν για το σπίτι τους.

Σε μερικές αγροτικές περιοχές κάποιες από τις γεωργικές εργασίες και τις εργασίες του νοικοκυριού γίνονται με παραδοσιακό τρόπο. Ο επισκέπτης θα έχει την ευκαιρία να δει από κοντά τέτοιες εργασίες και να συμμετέχει ακόμα σ' αυτές αν το θελήσει. Η εμπειρία αυτή σε πολλούς από τους επισκέπτες θα είναι ίσως πρωτόγνωρη και ιδιαίτερα στα παιδιά των μεγαλουπόλεων που πολλά πράγματα γύρω από την αγροτική ζωή τα γνωρίζουν μόνο από εικόνες.

Με τον αγροτουρισμό επιδιώκεται η διαφύλαξη, η προβολή και η αξιοποίηση της πολιτιστικής μας κληρονομιάς. Ο αγροτικός κόσμος είναι η κοιτίδα της ελληνικής παράδοσης και μαζί με την όμορφη φύση αποτελούν την φυσιογνωμία της Ελληνικής υπαίθρου.

Στη διάρκεια του έτους οργανώνονται στην ύπαιθρο διάφορες πολιτιστικές εκδηλώσεις, όπως : Πανηγύρια, ελληνικοί χοροί, αναβίωση παλιών εθίμων κ.α., που επισκέπτης μπορεί να συμμετέχει.

Η ελληνική αγρότισσα και σήμερα ακόμα , με την ευαισθησία, τη δεξιοτεχνία, την εργατικότητα και το λεπτό γούστο που τη διακρίνουν, συνεχίζει την παράδοση στην υφαντική, στο κέντημα, στο πλέξιμο και φτιάχνει χειροτεχνήματα με χαρακτηριστικά της τοπικής λαϊκής τέχνης.

Σε ορισμένες περιοχές επισκέπτες θα βρουν να αγοράσουν διάφορα είδη λαϊκής τέχνης όπως υφαντά, κεραμικά, ξυλόγλυπτα, είδη μεταλλοτεχνίας κ.α.

1.4.3. Η Χρηματοδότηση Αγροτουριστικών Επιχειρήσεων¹²

Μέχρι το τέλος του 1999 οι δραστηριότητες του αγροτουρισμού υλοποιούνταν στο πλαίσιο του Καν. 950/97, των ΠΕΠ, του ν.2520/97 και της κοινοτικής πρωτοβουλίας LEADER. Σήμερα όλες οι διατάξεις έχουν παγώσει, εν όψει της αναμενόμενης έγκρισης του Γ' Κοινοτικού Πλαισίου Στήριξης για το 2000-2006.

1.4.4. Αγροτουριστικοί Συνεταιρισμοί¹³

Στην Ελλάδα, οι γυναικείοι αγροτουριστικοί συνεταιρισμοί, έχουν ως σκοπό την ανάπτυξη του αγροτουρισμού στην περιοχή καθώς και την βελτίωση της οικονομικής και κοινωνικής θέσης των γυναικών και του αγροτικού πληθυσμού γενικότερα. Ορισμένοι από αυτούς είναι οι παρακάτω:

- Οικοτεχνικός/ Χειροτεχνικός Συνεταιρισμός Γερακίου Λακωνίας
- Γυναικείος Αγροτουριστικός Συνεταιρισμός Ζαγοράς
- Γυναικείος Αγροτουριστικός Συνεταιρισμός Πορταριάς Πηλίου
- Αγρομεταποιητικός Συνεταιρισμός Γυναικών Αγιάσου
- Αγροτικός Οικοτεχνικός Συνεταιρισμός Γυναικών Βίγλας
- Γυναικείος Ηπειρωτικός Συνεταιρισμός
- Γυναικείος Αγροτουριστικός Συνεταιρισμός Αγ. Γερμανού Πρεσπών. Ο συνεταιρισμός βρίσκεται στο πολύ όμορφο και γραφικό χωριό του Αγ. Γερμανού κοντά στις λίμνες των Πρεσπών. Διαθέτει 16 δωμάτια με 37 κρεβάτια σε 4 παραδοσιακά αναπαλαιωμένα κτίρια. Προσφέρεται πρωινό, παραδοσιακές πίτες, φασολαδα, τραχανάς. Λειτουργεί όλο το χρόνο.
- Γυναικείος Αγροτουριστικός Συνεταιρισμός Ψαράδων Φλώρινας. Ο συνεταιρισμός βρίσκεται στο χωριό Ψαράδες πάνω στη Μεγάλη Πρέσπα και απέχει 60 χιλιόμετρα από τη Φλώρινα. Δημιουργήθηκε το 1994 και έχει 14 μέλη. Διαθέτει 16 δωμάτια με 37 κρεβάτια στα σπίτια των μελών. Προσφέρεται πρωινό και γεύμα κατόπιν παραγγελίας. Ο επισκέπτης έχει

¹² Τακτικός Β. (2003), *Ο αγροτουρισμός ως κοινωνική και οργανωτική υπόθεση*, Εφημερίδα Πατρίς, 12 Οκτωβρίου, Πύργος.

¹³ Διεύθυνση Γεωργίας του νομού Ηλείας.

την ευκαιρία να απολαύσει τις ομορφιές της περιοχής και να δοκιμάσει παραδοσιακές μαρμελάδες, φασόλια, πιπεριές κι άλλα τοπικά προϊόντα. Λειτουργεί όλο το χρόνο.

- Γυναικείος Αγροτουριστικός Συνεταιρισμός Αράχοβας. Η Αράχοβα είναι κτισμένη στους πρόποδες του Παρνασσού. Είναι πολύ γραφική με πανοραμική θέα στον κάμπο, με στενά δρομάκια και όμορφα πέτρινα σπίτια. Έχει υψόμετρο 960μ. απέχει 23χλμ. Από το χιονοδρομικό κέντρο Παρνασσού και 9χλμ. από του Δελφούς. Οι γυναίκες στα φιλόξενα σπίτια τους διαθέτουν 200 συνολικά κρεβάτια και προσφέρουν πρωινό . Επίσης ο επισκέπτης μπορεί να αγοράσει από το πρατήριο του Συνεταιρισμού τα φημισμένα χειροποίητα αραχωβίτικα υφαντά και χρυσοκέντητα εργόχειρα των γυναικών.
- Γυναικείος Αγροτουριστικός Συνεταιρισμός Αμπελακίων. Ο Συνεταιρισμός βρίσκεται στην Κοινότητα Αμπελακίων που είναι κτισμένη σε μια πλαγιά του Κίσαβου. Ο Συνεταιρισμός διαθέτει δωμάτια στα σπίτια των μελών με 60 συνολικά κρεβάτια. Προσφέρεται και πρωινό.
- Γυναικείος Αγροτουριστικός Συνεταιρισμός Μαρώνειας
- Γυναικείος Αγροτουριστικός Συνεταιρισμός Διάδιας Σουφλίου
- Γυναικείος Αγροτουριστικός Συνεταιρισμός Πέτρας
- Γυναικείος Αγροτουριστικός Συνεταιρισμός Χίου. Βρίσκεται στα 4 Μαστιχοχώρια της Χίου (Αρμόλια, Πυργί, Ολύμποι, Μεστά) και έχει έδρα το Πυργί. Χαρακτηριστική είναι η αρχιτεκτονική των χωριών αυτών. Εδώ ο επισκέπτης έχει τη δυνατότητα να δοκιμάσει την παραδοσιακή χιώτικη κουζίνα αλλά και να συμμετέχει στην καθημερινή ζωή των κατοίκων και στις αγροτικές εργασίες από τις οποίες η πιο ενδιαφέρουσα είναι το κέντημα της μαστίχας από τον Ιούνιο έως το Σεπτέμβριο. Ο Συνεταιρισμός διαθέτει 60 δωμάτια με 100 συνολικά κρεβάτια στα σπίτια των μελών του. Σερβίρεται και πρωινό.

1.4.5 Αγροτουρισμός και γυναικεία απασχόληση

Οι Ελληνίδες αγρότισσες, οι οποίες αποτελούν το 50% του αγροτικού πληθυσμού και το 37,8% στο σύνολο των εργαζομένων γυναικών, εξακολουθούν να αντιμετωπίζουν σημαντικά προβλήματα στη ζωή τους και την εργασία τους.

Τα κύρια προβλήματα που αντιμετωπίζουν ακόμα και στις μέρες μας σχετίζονται με την έλλειψη προσωπικού εισοδήματος, ενώ συμμετέχουν πλήρως στη γεωργική παραγωγή και εξίσου με τον άνδρα, τις διακρίσεις στον καταμερισμό εργασίας, διότι ενώ η επαγγελματική ασχολία του άνδρα αγρότη περιστρέφεται στις καλλιέργειες και στην κτηνοτροφία, σε συνδυασμό με τη χρήση της τεχνολογίας, η αγρότισσα ασχολείται με περιορισμένη γεωργική και κτηνοτροφική παραγωγή σπíti, την ανισότητα στην ευθύνη και στη διαχείριση της αγροτικής εκμετάλλευσης, τις θεσμικές διακρίσεις και τη μη συμμετοχή της αγρότισσας στους συνεταιρισμούς και στα συνδικαλιστικά όργανα.

Επιπλέον, η Ελληνίδα, στερείται στοιχειωδών διευκολύνσεων που θα τη βοηθούσαν να ανεβάσει το πνευματικό της επίπεδο καθώς και το επίπεδο της επαγγελματικής της εξέλιξης.

Επίσης, καταπονείται διαθέτοντας ατέλειωτες ώρες, που υπερβαίνουν κατά πολύ τον μέσο όρο εργασίας, στην αγροτική παραγωγή, στο νοικοκυριό και στην ανατροφή των παιδιών, χωρίς να υπάρχει κάποιο αντίκρισμα για την προσφορά της αυτή. Το αποτέλεσμα αυτής της υποβάθμισης της αγρότισσας σ' όλους τους τομείς της σύγχρονης κοινωνικής ζωής, στον κοινωνικό, στον εκπαιδευτικό, στον οικονομικό κλπ, είναι η έλλειψη ενδιαφέροντος για την σωστή ενασχόληση τους με την αγροτική οικονομία και την εκπαίδευση στις σύγχρονες τεχνολογίες, ειδικά από την πλευρά των νέων αγροτισσών, καθώς και η διαιώνιση ενός παραδοσιακού τύπου γυναίκας και επαγγελματία, που πιέζεται από τις υπάρχουσες κοινωνικές προκαταλήψεις.

Παρ' όλα όμως τα αναφερόμενα μειονεκτήματα, τα τελευταία χρόνια έχουν γίνει αρκετά βήματα αναβάθμισης του ρόλου της αγρότισσας και εξίσωσης της με τον άνδρα, από την Πολιτεία. Τα πλέον σημαντικά αυτά μπορούν να συνοψιστούν στα επόμενα:

- στο Ν.1287/82 με τον οποίο δόθηκε πλήρης και αυτοτελής σύνταξη

- στις παροχές μητρότητας από 1/5/1985 καθιερώθηκε το επίδομα κυοφορίας και λοχείας, το βοήθημα τοκετού στη σύνταξη αναπηρίας
- στην παροχή ιατροφαρμακευτικής και νοσοκομειακής περίθαλψης (που παρέχεται στην ασφαλισμένη και στη συνταξιούχο του Ο.Γ.Α.)
- στις προωθούμενες διευκολύνσεις με τη δημιουργία κρατικών παιδικών σταθμών κατά τη διάρκεια του καλοκαιριού, που η απασχόληση στις αγροτικές εργασίες είναι υψηλή. Κλπ.

Μία σημαντικότερη προσπάθεια στα πλαίσια της ένταξης και συμμετοχής της γυναίκας στους συνεταιρισμούς έγινε με το άρθρο8,§1 του Ν.1541/1985. Με τον νόμο αυτό δημιουργούνται οι προϋποθέσεις στις γυναίκες, οι οποίες είναι ενήλικες και απασχολούνται αυτοπροσώπως επαγγελματικά και αποκλειστικά σε οποιονδήποτε κλάδο της αγροτικής οικονομίας και ιδίως στην παραγωγή προϊόντων της γης, της κτηνοτροφίας, αλιείας και μελισσοκομίας, καθώς και στην παραγωγή προϊόντων αγροτικής βιοτεχνίας και οικοτεχνίας, να συμμετάσχουν ως τακτικά μέλη στους αγροτικούς συνεταιρισμούς.

Η δε Γενική Γραμματεία Ισότητας των Δύο Φύλων, στα πλαίσια ανάπτυξης του γυναικείου συνεταιριστικού κινήματος και για να δώσει τη δυνατότητα συμμετοχής των γυναικών σε συνεταιρισμούς, δημιούργησε ειδικά προγράμματα, τα οποία ενθαρρύνουν τη δημιουργία Αγροτουριστικών Συνεταιρισμών.

1.5. Αγροτικοί συνεταιρισμοί και Α.Τ.Ε.

Η ανάπτυξη των συνεταιρισμών στην Ελλάδα επηρέασε άμεσα την ανάπτυξη της αγροτικής οικονομίας. Οι παράγοντες που επέδρασαν κυρίως είναι :

- 1) Η ανάπτυξη της εμπορευματοποίησης του αγροτικού τομέα
- 2) Η συμβολή στην εκμηχάνιση των μικρών εκμεταλλεύσεων
- 3) Περιορίσε τη δράση των μεσαζόντων
- 4) Ανέπτυξε την διαπραγματευτική ικανότητα των αγροτών
- 5) Συνέβαλλε στην αύξηση της παραγωγικότητας
- 6) Αύξησε τις εξαγωγές των αγροτικών προϊόντων

- 7) Αύξησε την απασχόληση στον τομέα
- 8) Αύξησε τη μεταποίηση των αγροτικών προϊόντων
- 9) Αύξησε τις επενδύσεις στη γεωργία
- 10) Ανέπτυξε την αγροτική πίστη στον αγροτικό τομέα
- 11) Συνέβαλε στην οργάνωση της αγροτικής παραγωγής
- 12) Ανέβασε την εκπαίδευση των αγροτών
- 13) Ανέπτυξε τα αγροτικά εισοδήματα
- 14) Συνέβαλε στη μείωση του κόστους παραγωγής των αγροτικών προϊόντων.

Η ΑΤΕ, για να μπορεί να συμβάλει όσο το δυνατό περισσότερο στην ανάπτυξη του αγροτικού τομέα, έχει διευρύνει τη συνεργασία της με τους συνεταιρισμούς. Οι τελευταίοι έχουν τη δυνατότητα μεταφοράς των τραπεζικών υπηρεσιών στο χωριό. Η συνεργασία αυτή γίνεται με δύο τρόπους. Ο παραδοσιακός, σύμφωνα με τον οποίο υπάρχει η απλή διαμεσολάβηση των οργάνων του συνεταιρισμού για τη λήψη και διανομή των καλλιεργητικών κυρίως δανείων και η απευθείας άσκηση της πίστης. Ο πρώτος τρόπος εφαρμόστηκε από την ίδρυση των συνεταιρισμών(1914), πριν ακόμα ιδρυθεί η ΑΤΕ, όταν δανειοδότηση της γεωργίας γινόταν από την Εθνική Τράπεζα. Σήμερα ο παραδοσιακός τρόπος εφαρμόζεται περίπου από 5.000 συνεταιρισμούς, από τους οποίους «περνάνε» το 50% του προγράμματος των βραχυπρόθεσμων δανείων.

Με την απευθείας άσκηση της πίστης ασχολούνταν περίπου 700 συνεταιρισμοί και χορηγούν περίπου το 20% των καλλιεργητικών (βραχυπρόθεσμων) δανείων.

Και οι δύο τρόποι συνεργασίας (που δεν μπορούν να θεωρηθούν επιτυχημένοι) υπέστησαν κρίση . Από το 2000 με τη μετεξέλιξη της Αγροτικής Τράπεζας σε εμπορική τράπεζα, ο ρόλος των συνεταιρισμών έπαψε να είναι πρωταρχικής σημασίας τόσο στον τομέα της διαμεσολάβησης, όσο και στον τομέα της άσκησης της αγροτικής πίστης.

Σήμερα η συνεταιριστική κίνηση στην πρωτογενή παραγωγή απουσιάζει, με εξαίρεση ίσως τους ελαιουργικούς συνεταιρισμούς, που κατέχουν εγκαταστάσεις για την έκθλιψη ελαιοκάρπου, συμμετέχουν στη συγκέντρωση και πώληση του

καθώς και επιτραπέζιας ελιάς και κατέχουν εγκαταστάσεις πυρηνελαιουργείων για την παραγωγή πυρηνελαιού. Επομένως οι αδυναμίες των πρωτοβάθμιων συνεταιρισμών έχει κάνει αναγκαία τη δημιουργία δευτεροβάθμιων συνεταιριστικών οργανώσεων, τις γνωστές Ενώσεις Αγροτικών Συνεταιρισμών, οι οποίες θεωρούνται πιο ευέλικτες και αποδοτικές.

Ο νομός Ηλείας βρίσκεται στη νοτιοανατολική περιφέρεια της Ελλάδας, στη γεωγραφικό διαμερίσμα της Πελοποννήσου. Από το δυτικό όριο του από το Ιόνιο πέλαγος, όπου σχηματίζεται ο Καραϊσκάκης κόλπος, βόρεια και βορειοανατολικά συναντάει με το νομό Αχαΐας, ανατολικά με το νομό Αρκαδίας και νότια με το νομό Διομαντίας. Φυσικά όριο του νομού με το νομό Μεσσηνίας είναι ο ποταμός της Νέδας. Η διοικητική κορδέλα του είναι η Μοναδολιά και το μεγαλύτερο χωριό το Γιάννινοχώρι. Στο μέσον περίπου αυτής της διαδρομής βρίσκεται η πρωτεύουσα του νομού, ο Πύργος με απόσταση το Κατάκολο.

2.1.1 Η φυσική γεωγραφία του νομού.

Ο νομός Ηλείας έχει πολλές φυσικές ομορφιές όπως, βουνά, όρη, πεδιάδες, ποτάμια, λίμνες, το φυσικό λιμάνι του Κατάκολου και το πετρώει της Καλλίτης, καθώς και ποταμούς.

Στο νότιο τμήμα του νομού υπάρχουν χαμηλά βουνά, όπως η Μινθιά και ο Λαυιάδας, που μόλις ξεπερνούν τα 1530 μέτρα υψόμετρο. Βορειοανατολικά της Αρχαίας Ολυμπίας εκτείνεται η Φαλή και στο βορειοανατολικό τμήμα του νομού ο Ερύμανθος με υψόμετρο 2224 μέτρα και η Λόρμεση με υψόμετρο 1797 μέτρα.

Επίσης σημαντά βουνά και μικρά ποτάμια διατρέχουν το νομό. Στενωμένος από τα βουνά του, στο βόρειο βρίσκεται ο Πηνειός, που έχει τις πηγές του στη Λόρμεση και εκβάλλει στο Ιόνιο πέλαγος κοντά στα Παλαιχώρια της Γασπαίου. Νότια του βρίσκεται ο Αλφειός ποταμός που έχει τις πηγές του στο νομό Αρκαδίας και εκβάλλει στο Επικύριο με παρακλάδιους τον Ερύμανθο, που εκτείνεται ανατολικά κοντά στην περιοχή Σαρκομαρούς και το Λόδιον, που βρίσκεται κοντά στην περιοχή Κοκκίλιστα. Τέλος, στο μεγαλύτερο όριο του νομού βρίσκεται η Νέδα που έχει τις πηγές της κοντά στο ορεινό ορόσημο του νομού και εκβάλλει στο Ιόνιο πέλαγος κοντά στα Γιάννινοχώρια.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2^ο :

ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΓΙΑ ΤΟ ΝΟΜΟ ΗΛΕΙΑΣ

2.1 Γεωγραφικά στοιχεία του νομού

Ο νομός Ηλείας βρίσκεται στη νοτιοδυτική περιφέρεια της Ελλάδας, στο γεωγραφικό διαμέρισμα της Πελοποννήσου. Από τα δυτικά βρέχεται από το Ιόνιο πέλαγος, όπου σχηματίζεται ο Κυπαρισσιακός κόλπος, βόρεια και βορειοανατολικά συνορεύει με το νομό Αχαΐας, ανατολικά με το νομό Αρκαδίας και νότια με το νομό Μεσσηνίας. Φυσικό όριο του νομού με το νομό Μεσσηνίας είναι ο ποταμός της Νέδα. Η βορειότερη κομόπολη είναι η Μανολάδα και το νοτιότερο χωριό το Γιαννιτσοχώρι. Στο μέσον περίπου αυτής της διαδρομής βρίσκεται η πρωτεύουσα του νομού, ο Πύργος με επίκειο το Κατάκολο.

2.1.1 Η φυσική γεωγραφία του νομού.

Ο νομός Ηλείας έχει πολλές φυσικές ομορφίες όπως, βουνά, δάση, πεδιάδες, ποτάμια, λίμνες, το φυσικό λιμάνι του Κατάκολου και το τεχνητό της Κυλλήνης, καθώς και παραλίες.

Στο νότιο τμήμα του νομού υπάρχουν χαμηλά βουνά, όπως η Μίνθη και ο Λαπίθας, που μόλις ξεπερνούν τα 1530 μέτρα υψόμετρο. Βορειοανατολικά της Αρχαίας Ολυμπίας εκτείνεται η Φολή και στο βορειοανατολικό τμήμα του νομού ο Ερύμανθος με υψόμετρο 2224 μέτρα και η Λάμπεια με υψόμετρο 1797 μέτρα.

Επίσης, αρκετά μεγάλα και μικρά ποτάμια διαρρέουν το νομό. Ξεκινώντας από τα μεγαλύτερα, στα βόρεια βρίσκεται ο Πηνειός, που έχει τις πηγές του στη Λάμπεια και εκβάλλει στο Ιόνιο πέλαγος κοντά στο Παλαιοχώρι της Γαστούνης. Νοτιότερα βρίσκεται ο Αλφειός ποταμός που έχει τις πηγές του στο νομό Αρκαδίας και εκβάλλει στο Επιτάλιο, με παραποτάμους τον Ερύμανθο, που εκτείνεται ανατολικά κοντά στην περιοχή Ξηρόκαμπος, και το Λάδωνα, που βρίσκεται κοντά στην περιοχή Καπελίτσα. Τέλος, στο νοτιότερο άκρο του νομού βρίσκεται η Νέδα που έχει τις πηγές της κοντά στα ανατολικά σύνορα του νομού και εκβάλλει στο Ιόνιο πέλαγος κοντά στο Γιαννιτσοχώρι.

Στο βόρειο τμήμα του νομού εκτείνεται η μεγάλη πεδιάδα της Ηλείας, η οποία είναι και η μεγαλύτερη της Πελοποννήσου. Νοτιότερα υπάρχουν πεδιάδες κοντά στη θάλασσα.

Ιδιαίτερη ομορφιά και οικολογικό ενδιαφέρον παρουσιάζουν οι λιμνοθάλασσες του Κοτυχίου και του Καϊάφα. Παλαιότερα υπήρχε και η λίμνη της Αγουλινίτσας, η οποία έχει αποξηρανθεί.

Όπως προαναφέρθηκε, οι ακτές της Ηλείας παρουσιάζουν ιδιαίτερη ομορφιά. Είναι ανοιχτές και αλιμένες, με απέραντες αμμουδιές και λιμνοθάλασσες.

Κλείνοντας την ενότητα αυτή, πρέπει να αναφερθεί ότι το κλίμα της Ηλείας είναι θαλάσσιο μεσογειακό με ήπιους χειμώνες και δροσερά καλοκαίρια. Οι βροχές είναι άφθονες, συνήθως από τον Οκτώβριο ως το Μάρτιο. Το χιόνι παρουσιάζει μικρή συχνότητα και εμφανίζεται κυρίως στις ορεινές περιοχές, ενώ μεγάλη συχνότητα παρουσιάζει το χαλάζι που προκαλεί πολλές φορές μεγάλες καταστροφές στις γεωργικές εκμεταλλεύσεις.

2.1.2 Πολιτική γεωγραφία του νομού¹

Ο νομός Ηλείας αποτελείται από δυο επαρχίες, την επαρχία Ολυμπίας και την επαρχία Ηλείας, και από 22 διευρυμένους δήμους, σύμφωνα με το σχέδιο «Καποδιστριάς». Οι δήμοι κατά αλφαβητική σειρά είναι:

1. Δήμος Αλιφείρας με έδρα την Καλλιθέα
2. Δήμος Αμαλιάδας με έδρα την Αμαλιάδα
3. Δήμος Ανδραβίδας με έδρα την Ανδραβίδα
4. Δήμος Ανδρίτσαινας με έδρα την Ανδρίτσaina
5. Δήμος Αρχαίας Ολυμπίας με έδρα την Αρχαία Ολυμπία
6. Δήμος Βαρθολομιού με έδρα το Βαρθολομιό
7. Δήμος Βουπρασίας με έδρα τη Βάρδα
8. Δήμος Βώλακος με έδρα το Επιτάλιο
9. Δήμος Γαστούνης με έδρα τη Γαστούνη

¹ Αναλυτικός χάρτης στο παράρτημα

10. Δήμος Ζαχάρως με έδρα τη Ζαχάρω
11. Δήμος Ιαρδάνου με έδρα το Βούναργο
12. Δήμος Κάστρου/ Κυλλήνης με έδρα την Κυλλήνη
13. Δήμος Λάμπειας με έδρα τη Λάμπεια
14. Δήμος Λασιώνος με έδρα το Πανόπουλο
15. Δήμος Λεχαιών με έδρα τα Λεχαινά
16. Δήμος Πηνειάς με έδρα το Σιμόπουλο
17. Δήμος Πύργου με έδρα τον Πύργο
18. Δήμος Σκιλλούντος με έδρα τα Κρέστενα
19. Δήμος Τραγανού με έδρα το Τραγανό
20. Δήμος Φιγαλείας με έδρα τη Νέα Φιγαλεία
21. Δήμος Φολόης με έδρα το Λάλα
22. Δήμος Ωλένης με έδρα το Καράτουλα

2.2. Ιστορικά – Πολιτιστικά στοιχεία του νομού

Η Ηλεία πήρε το όνομά της από την πρωτεύουσα της αρχαίας Ηλείας, την Ήλιδα. Το όνομα Ήλις προέρχεται από το δωρικό Falis που σημαίνει κοιλάδα, γεγονός που ταιριάζει με τη μορφολογία του εδάφους του νομού, αν αναλογιστεί κανείς την έκταση που καταλαμβάνει το πεδινό έδαφος (1.516,8 χιλ. στρέμματα ή το 57,94% της συνολικής έκτασης του νομού, το μεγαλύτερο ποσοστό πεδινής έκτασης από οποιονδήποτε άλλο νομό της Πελοποννήσου).

Ο Στράβων για την αρχαία Ήλιδα αναφέρει ότι «ωκείτο κωμηδόν», δηλαδή κατοικούνταν κατά κώμες, χωριά. Πράγματι, οι ανασκαφές έχουν καταμετρήσει 112 αρχαίους οικισμούς, δείγμα της διαχρονικότητας της οικιστικής διασποράς της περιοχής, καθώς σήμερα η Ηλεία ανήκει στους νομούς με το μεγαλύτερο ημιαστικό και αγροτικό πληθυσμό. Αποδεικνύεται έτσι ότι οι κάτοικοι έχουν κάνει την ιστορική – διαχρονική επιλογή να κατοικούν σε όλη την έκταση του

νομού. Το γεγονός αυτό από μόνο του καθιστά σημαντική την οποιασδήποτε μορφής εξέτασης του νομού σε επίπεδο οικισμού.

Και πράγματι, είναι πολλοί αυτοί που μελέτησαν την Ηλεία σε αυτό το επίπεδο. Περιηγητές παρελθόντων χρόνων κληροδότησαν τις αναμνήσεις τους και τις περιγραφές τους για τον τόπο. Οι διηγήσεις τους είναι παραστατικές και διεισδυτικές σε λεπτομέρειες. Διαβάζοντας κανείς μπορεί να παράγει με το νου του εικόνες, τοπία, σκηνές από την ύπαιθρο κ.α. Η παραστατικότητα, η ακρίβεια, η ζωντάνια μιας φωτογραφίας συμπληρώνει την αφήγηση, και για το λόγο αυτό θα προσπαθήσουμε να αναβιώσουμε την αίγλη της Αρχαίας Ηλείας μέσα από το λόγο και την εικόνα, παραθέτοντας στοιχεία και γεγονότα για τις ιστορικές πόλεις της περιοχής. Συγκεκριμένα, θα γίνει αναφορά στην Αρχαία Ολυμπία, στην Αρχαία Φιγαλεία, στο Λέπρεο και στη Ζαχάρω.

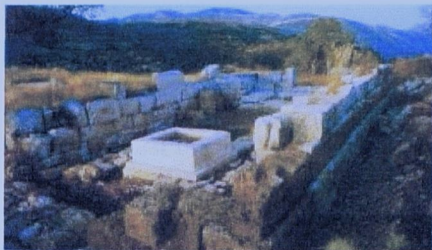
2.2.1. Η Αρχαία Ολυμπία

Από όλους τους πανελλήνιους αγώνες στην αρχαία Ελλάδα οι σημαντικότεροι λάμβαναν χώρα στην Ολυμπία. "Όπως το νερό είναι το πολυτιμότερο από τα στοιχεία, και όπως ο χρυσός προβάλλει σαν το πιο ακριβό ανάμεσα σε όλα τα αγαθά, και όπως, τέλος, ο ήλιος φωτοβολεί περισσότερο από κάθε άλλο άστρο, έτσι και η Ολυμπία λάμπει σκιάζοντας κάθε άλλον αγώνα" τραγουδά ο Πίνδαρος στην πρώτη ολυμπιακή ωδή του. Σύμφωνα με την παράδοση, πρώτοι οι θεοί αγωνίστηκαν στην Ολυμπία. Ο Δίας νίκησε τον Κρόνο στην πάλη, ο Απόλλωνας τον Ερμή στο δρόμο και τον Άρη στην πυγμή. Επίσης, οι αρχαίες πηγές αναφέρουν αρκετούς ήρωες ως ιδρυτές των αγώνων. Στη μυκηναϊκή παράδοση ανήκει ο μύθος του Πέλοπα. Μετά τη νίκη του επί του Οινόμαου, ο Πέλοπας ίδρυσε αγώνες προς τιμήν του Οινόμαου για να καθαρθεί, αλλά και για να ευχαριστήσει τους θεούς για τη νίκη που του χάρισαν. Η Ιπποδάμεια ίδρυσε γυναικείους αγώνες προς τιμήν της Ήρας, τα λεγόμενα Ηραία. Έτσι, λοιπόν, καθιερώθηκαν οι αγώνες στην Ολυμπία. Επίσης, σύμφωνα με άλλους μύθους, ο Ιδαίος Ηρακλής με τα τέσσερα αδέρφια του, τους Δακτύλους ή Κουρήτες, φτάνει στην Ολυμπία από την Κρήτη, ορίζει το μήκος του σταδίου, οργανώνει αγώνες δρόμου με τα αδέρφια του και στεφανώνει το νικητή με αγριελιά. Ανάμεσα στα ονόματα των ιδρυτών των αγώνων αναφέρονται επίσης ο Νηλέας, ο Πελίας αλλά

και ο Πίσος, επώνυμος ήρωας της Πισατίας. Τέλος, ο Στράβων θεωρεί ότι οι αγώνες οργανώθηκαν από τον Όξυλλο, βασιλιά των Ηρακλειδών μετά την κάθοδό τους στην Ηλεία (μετά το 1200 π.Χ.). Αργότερα αναδιοργανώθηκαν από τον Ίφιτο, που σύναψε συμφωνία (την ιερή εκχειρία) με το βασιλιά και νομοθέτη της Σπάρτης Λυκούργο και το βασιλιά της Πίσας Κλεισθένη. Τότε λοιπόν η Ολυμπία μετατράπηκε σε πανελλήνιο κέντρο. Οι αρχαίες γραπτές πηγές αναφέρουν ως έτος έναρξης των αγώνων το 776 π.Χ. Από το έτος αυτό αρχίζει και ο κατάλογος των Ολυμπιονικών (που συμπληρώθηκε βέβαια πολύ αργότερα). Οι Πισάτες διοργάνωναν τους αγώνες από το 688 έως το 572 π.Χ. Το 570 π.Χ. οι Ηλείοι κατέλαβαν την Πίσα και έθεσαν υπό τον έλεγχό τους τη διοργάνωση των αγώνων. Τον 5ο αι. π.Χ. οι αγώνες έφτασαν στο απόγειο της δόξας τους. Στην ελληνιστική εποχή, όμως, έχασαν τον αρχικό τους χαρακτήρα και μετατράπηκαν σε επαγγελματικές αθλητικές εκδηλώσεις, κάτι που παγιώθηκε στη ρωμαϊκή εποχή. Τα μεγάλα ιστορικά γεγονότα που διαδραματίστηκαν, στην πορεία των αιώνων στον ελλαδικό χώρο, είχαν τον αντίκτυπό τους στα αθλητικά ιδεώδη των Ολυμπιακών αγώνων, με αποτέλεσμα να επέλθει σταδιακή πτώση των ηθικών αξιών, που επιδεινώθηκε αισθητά από το 146 μ.Χ., όταν η κυρίως Ελλάδα υποτάχθηκε στο ρωμαϊκό κράτος και οι Ηλείοι έχασαν την ανεξαρτησία τους. Το 2ο αι. μ.Χ., όταν παραχωρήθηκε το δικαίωμα του Ρωμαίου πολίτη σε όλους τους κατοίκους της ρωμαϊκής αυτοκρατορίας, παρατηρήθηκε και μία διεθνοποίηση των αγώνων. Τελικά, καταργήθηκαν από το Θεοδόσιο Α' το 393 μ.Χ. (293η Ολυμπιάδα), όταν με διάταγμά του απαγορεύθηκε η λειτουργία όλων των ειδωλολατρικών Ιερών. Με τους Ολυμπιακούς αγώνες σφυρηλατήθηκε η εθνική, φυλετική και πνευματική ενότητα των Ελλήνων.

Οι αγώνες συνδύαζαν το βαθύ θρησκευτικό πνεύμα με το ηρωικό παρελθόν των Ελλήνων, το μέγιστο βαθμό της καλλιέργειας του σώματος, του νου και της ψυχής, με τις πανανθρώπινες φιλοσοφικές αξίες και την προβολή του ατόμου και των πόλεων με το ύψιστο ιδανικό της ελευθερίας. Ο υπερεθνικός χαρακτήρας τους επιζεί και στους σύγχρονους Ολυμπιακούς Αγώνες, που ύστερα από διακοπή 15 αιώνων οργανώθηκαν στην Αθήνα το 1896, και τελούνται από τότε κάθε τέσσερα χρόνια σε διάφορες πρωτεύουσες του κόσμου.

2.2.2 Η Αρχαία Φιγαλεία²

Η Αρχαία Φιγαλεία (ή Φιγαλεία) υπήρξε μια ακμαία και σημαντική πόλη της αρχαίας Αρκαδίας. Βρίσκεται κοντά στα σημερινά χωριά της Ηλείας Φιγαλεία και Περιβόλια, στην κοιλάδα του ποταμού Νέδα. Η Νέδα (ο μοναδικός θηλυκός ποταμός) πήρε το όνομά της από τη νύμφη Νέδα, θεότητα των νερών. Η πόλη ήταν κτισμένη σε ύψωμα, με πολλά τείχη γύρω από γκρεμούς και ισχυρό οχυρωτικό περίβολο και εκκοσμήτο από ωραία αγάλματα. Στην πόλη υπήρχε το ιερό της Αρτέμιδος "σωτήρας" με λίθινο άγαλμα της θεάς και γυμναστήριο με ωραιότατα αγάλματα του Ερμή και του ολυμπιονίκη του παγκρατίου Αρραχίωνα. Οι Φιγαλείς είχαν δύο ιερά βουνά. Το Κωτίλιον όρος, όπου έκτισαν τον ναό του Επικούρειου Απόλλωνα και το Ελάιον όρος (νότια από το χωριό Στόμιο της Ηλείας), στη νότια πλευρά του οποίου υπήρχε μια σπηλιά, πάνω από το βαθύ φαράγγι, όπου λατρευόταν η Μέλαινα *Δήμητρα*.

Οι Φιγαλείς, άνθρωποι βαθιά θρησκευόμενοι, δημιουργικοί και πολιτισμένοι, αξιοποίησαν την οικονομική ευρωστία της πόλης τους και αμιλλήθηκαν άλλες πόλεις πολύ μεγαλύτερες και πλουσιότερες, κτίζοντας στις Βάσες ναό προς τιμή του Επικούριου Απόλλωνα.

Πάντως ο Επικούριος Απόλλωνας θεωρείται το "κύκναιο άσμα" του Ικτινίου. Είχαν προηγηθεί ο ναός της παρθένου Αθηνάς (Παρθενώνας), το τελειότερο δημιούργημα της ελληνικής αρχιτεκτονικής, το 447-432 π.Χ. στην Αθήνα, και το Τελεστήριο, το μνημειώδες τετράγωνο οικοδόμημα που γίνονταν τα Ελευσίνια Μυστήρια προς τιμήν της Δήμητρας, στην Ελευσίνα το 425 π.Χ. (εδώ συνεργάστηκε με τους αρχιτέκτονες Κόροιβο, Μεταγένη κα Ξενοκλή).

Οι Φιγαλείς αφιέρωσαν το ναό, που έκτισαν στις Βάσες, στο Θεό Απόλλωνα "επικουρήσαντα επί νόσω λοιμώδει". Φαίνεται ότι ο λοιμός ή πρόσβαλε ελάχιστα τους Φιγαλείς ή δεν τους πρόσβαλε καθόλου.

² Αυγουστίνου Σ. (2000), *Επικούρειος Απόλλωνας*, εργασία στο μάθημα Ιστορία Πολιτισμού, Χαροκόπειο Παν/μιο, Αθήνα.

Τη σωτηρία τους από το λοιμό την απέδωσαν στον Απόλλωνα που ήλθε επίκουρος (=βοηθός) και αλεξιμόρος (=αυτός που διώχνει τον θάνατο).

2.2.3. Το Λέπρεο

Το αρχαίο Λέπρεο ήταν κτισμένο στα υψώματα του όρους Μίνθη, σε σημείο απ' όπου έλεγχε τους δρόμους που συνέδεαν την Ηλεία, τη Μεσσηνία και την Αρκαδία. Λόγω της στρατηγικής του θέσης διαδραμάτισε ηγετικό ρόλο ανάμεσα στις άλλες Τριφυλιακές πόλεις. Η ευημερία της πόλης οφειλόταν στην εύφορη κοιλάδα του Αιπασίου πεδίου στα δυτικά της, που αρδευόταν από άφθονες πηγές, το Θολοπόταμο και, κυρίως, από το μεγάλο ποτάμι Νέδα, που την εποχή εκείνη ήταν πλωτό. Στο σημερινό Κεφαλόβρυσο, στην πλατεία του χωριού, τοποθετείται κατά πάσα πιθανότητα, η ονομαστή πηγή της Αρήνης, από την οποία κυρίως πήγαζε ο Θολοπόταμος. Η ιστορία του Λεπρέου υπήρξε πολυτάραχη, χαρακτηρίζεται δε από τη συνεχή αντίσταση κατά της κυριαρχίας των Ηλείων, των οποίων υπήρξαν οι σκληρότεροι αντίπαλοι. Στη μάχη των Πλαταιών πήραν μέρος 200 Λεπρεάτες, το όνομα των οποίων χαράχθηκε τιμής ένεκεν στη βάση του αγάλματος του Διός στην Ολυμπία και στο Δελφικό τρίποδα (Ηρόδοτος 9,28, Πausanias V 23,2).

Το 196 π.Χ. το Λέπρεο μαζί με τις άλλες Τριφυλιακές πόλεις εντάσσεται στην Αχαϊκή Συμπολιτεία, ενώ το 146 π.Χ. οι Ρωμαίοι το προσαρτούν και πάλι στην Ηλεία, που αποτελεί πλέον τμήμα της Ρωμαϊκής επαρχίας της Αχαΐας. Έκτοτε αρχίζει η παρακμή του Λεπρέου, που πιθανόν καταστράφηκε από βαρβαρικές επιδρομές κατά το Μεσαίωνα, με αποτέλεσμα να εγκαταλειφθεί από τους κατοίκους του.

Σύμφωνα με τα μέχρι τώρα γνωστά ανασκαφικά δεδομένα, φαίνεται ότι ο χώρος του Λεπρέου κατοικείτο ήδη στους νεολιθικούς χρόνους. Η αρχαιολογική έρευνα που έγινε από τον αρχαιολόγο κ. Κωνσταντίνο Ζάχο το 1981-82 στο λόφο του Αγίου Δημητρίου, στα ανατολικά του χωριού, αποκάλυψε μία σημαντική προϊστορική ακρόπολη στα κατώτερα στρώματα του εδάφους της, ίχνη νεολιθικής κατοίκησης με πλούσια χαρακτηριστική λεπτότεχνη αλλά και χονδροειδή κεραμική.

Η αρχαία πόλη πρέπει να απλωνόταν σε επικλινή πλαγιά βόρεια του σημερινού χωριού, περιβαλλόμενη από τείχη των οποίων δεν σώζονται σήμερα παρά πενιχρά λείψανα. Η κλασική και ελληνιστική ακρόπολη υψώνεται περί τα 150μ. πάνω από το χωριό, με τείχη που έχουν τετράγωνους πύργους και σώζονται σε ύψος έως και 4μ.

Μέσα στην ακρόπολη αποκαλύφθηκαν τα ερείπια ναού κλασικών χρόνων, που αποδίδεται στη θεά Δήμητρα. Είναι περίπτερος, δωρικού ρυθμού (διαστάσεων 11,98 x 21,69μ.), κατασκευασμένος από κογχυλιάτη λίθο με 6x11 κίονες στο πτερό. Ο προσανατολισμός του είναι από Β-N, ενώ σε μικρή απόσταση βόρεια του κρηπιδώματος του αποκαλύφθηκαν τα θεμέλια του βωμού, που ήταν κτισμένος από ορθογώνιους παρόλithους.

Οι σωστικές ανασκαφές που έχουν γίνει κατά καιρούς στο Λέπρεο, έχουν αποκαλύψει πολλούς τάφους διαφόρων τύπων, που χρονολογούνται από τους αρχαϊκούς έως τους ρωμαϊκούς χρόνους.

2.2.4 Η Ζαχάρω

Η Ζαχάρω δεν είναι παλιά πόλη με ιστορία, παρά το γεγονός ότι οι γύρω γειτονικοί χώροι έχουν μεγάλη αναφορά στην αρχαιότητα και το όνομά τους κυριαρχεί μέσα σε αυτή, διότι έπαιξαν πρωτεύοντα ιστορικό ρόλο. Αναφέρονται η Αρχαία Αρήνη, που διέγραψε μια πορεία ζωής 1000 - 1500 χρόνια περίπου στην προϊστορική περίοδο με λαμπρό και ένδοξο παρελθόν, όπως την εξυμνεί ο Όμηρος στην Ιλιάδα, η Αρχαία Πύλος, που είχε βασιλιά τον Νέστορα, και σύμφωνα με πολλούς συγγραφείς ευρίσκετο κοντά στο σημερινό Κακόβατο, το Αρχαίο Λέπρεο που ήκμασε στην περίοδο 685 π.Χ - 800 μ.Χ, ενώ η οίκησή του φθάνει στη νεολιθική εποχή (προ του 3000 π.Χ.), κατά την περίοδο δε των Ολυμπιακών Αγώνων είχε αναδείξει αρκετούς Ολυμπιονίκες, η Αρχαία Φιγαλεία, η Αρχαία Σκιλουντία, όπου διέμενε ο Ξενοφώντας, η Αρχαία Ολυμπία που έλαμψε στην αρχαιότητα κ.λπ.

Η Ζαχάρω σαν οργανωμένο οικιστικό συγκρότημα δεν υπήρχε πριν την απελευθέρωση του 1821. Από ιστορικά δεδομένα, όμως, φαίνεται ότι υπήρχε από το τέλος του 18^{ου} αιώνα ένας οικισμός από χορτοκαλύβες, που εκατοικείτο εποχιακά από γεωργοκτηνοτρόφους της κοινότητας Μίνθης, κατά κανόνα. Τα

τελευταία προ της απελευθέρωσης χρόνια (μετά το 1770 μ.Χ.) η περιοχή της Ζαχάρως φέρεται σαν τοιφλίκι των Παλαιών Τούρκων, και συγκεκριμένα του Ατζιτ Αγά, οι οποίοι επιβλήθηκαν οριστικά στην περιοχή μετά την νίκη τους επί των Αλβανών, που είχαν έλθει ως βοήθεια εναντίον των επαναστατημένων Ελλήνων. Στη θέση του Αγ. Σπυρίδωνα ήταν οι αποθήκες του Αγά του Λάλα, όπου μετά την απελευθέρωση περί του τέλους του 19^{ου} αιώνα κτίσθηκε η ομώνυμη εκκλησία.

Στις απογραφές του 1835, του 1844, του 1851 και του 1861 δεν υπάρχουν στοιχεία για τον πληθυσμό της Ζαχάρως, καθώς οι κάτοικοί της απογράφονται ως Αλβανοί μιας και διέμεναν στη Ζαχάρω κυρίως το χειμώνα. Η Ζαχάρω έγινε οργανωμένος οικισμός μετά το 1860 και Δήμος το 1881.

Για τη διατήρηση της ιστορικής μνήμης είναι σκόπιμο να αναφερθεί ότι στη δίοδο Κλειδί του Καϊάφα διεξήχθησαν το 1825 σφοδρές μάχες εναντίον του Ιμπραήμ από την Ταξιαρχία της Αρήνης (με ηγέτη τον Ταξίαρχο Φώτη Μισιχρόνη που αργότερα χρημάτισε και Δήμαρχος Αρήνης) και άλλους Ολυμπίους αγωνιστές των επαναστατημένων Ελλήνων, οι οποίοι κατόρθωσαν να ανακόψουν την πορεία του Αιγύπτιου στρατηλάτη προς το Μεσολόγγι. Μετά την αποτυχία αυτή ο Ιμπραήμ για να εκδικηθεί τους Αρηναίους, ισοπέδωσε το χωριό τους (Τσορβατζί – Αρήνη), έκαψε τα καρποφόρα δέντρα της περιοχής και έριξε στο έδαφος διαλυμένο αλάτι για να μην ξαναβλαστήσουν και αποδώσουν καρπούς.

2.3. Οικονομικά στοιχεία και ανάπτυξη του νομού

2.3.1. Γενικά οικονομικά στοιχεία για το νομό

Σύμφωνα με την τελευταία απογραφή του 2001, ο οικονομικά ενεργός πληθυσμός του νομού Ηλείας είναι 65433 άτομα. Από αυτούς το 74% περίπου (48655) είναι άνδρες, ενώ το υπόλοιπο 26% (16778) γυναίκες. Το ποσοστό της ανεργίας φτάνει το 11%, το οποίο, αν και είναι περίπου στα ίδια επίπεδα με την ανεργία που υπάρχει και στην υπόλοιπη Ελλάδα, θεωρείται αρκετά υψηλό.

Από το σύνολο του οικονομικά ενεργού πληθυσμού του νομού Ηλείας, το 35% είναι αγρότες. Για το λόγο αυτό θεωρείται ότι οι εισοδηματικοί πόροι καθώς και η

οικονομικο-κοινωνικο-πολιτιστική ανάπτυξη του νομού στηρίζεται στον πρωτογενή τομέα.

Ειδικότερα, ο αγροτικός πληθυσμός φτάνει τις 23460, εκ των οποίων οι 18623 είναι άνδρες, ενώ οι 4837 είναι γυναίκες. Από τα παραπάνω φαίνεται ότι ο αριθμός των Ηλείων αγροτών είναι σχεδόν τέσσερις φορές μεγαλύτερος από τον αριθμό των Ηλείων αγροτισσών. Αυτό συμβαίνει γιατί οι αγροτικές εργασίες είναι αρκετά κουραστικές και επίπονες, ώστε να ασχοληθούν κατ' επιλογή οι γυναίκες.

Ως κύριοι παραγωγικοί κλάδοι στο νομό εμφανίζονται η καλλιέργεια της ελιάς, η αιγοπροβατοτροφία, η βοοτροφία και η παραγωγή βιομηχανικής τομάτας. Ειδικότερα, το μεγαλύτερο ποσοστό των αγροτών του νομού δηλώνει ως κύριο επάγγελμα την καλλιέργεια της ελιάς, ακολουθεί η αιγοπροβατοτροφία, η παραγωγή βιομηχανικής τομάτας και τέλος η βοοτροφία.

Η γεωγραφική κατανομή των συγκεκριμένων παραγωγικών κλάδων θεωρείται αναμενόμενη, ωστόσο είναι ιδιαίτερα ενδιαφέρουσα από κοινωνικοοικονομική άποψη. Η κύρια απασχόληση, λοιπόν, των αγροτών που κατοικούν στις ορεινές περιοχές του νομού, είναι η αιγοπροβατοτροφία και η βοοτροφία, ενώ κύρια απασχόληση των αγροτών, που κατοικούν στον κάμπο, είναι η παραγωγή βιομηχανικής τομάτας και γενικότερα των οπωροκηπευτικών. Ενδιαφέρον παρουσιάζει το γεγονός ότι η καλλιέργεια της ελιάς επεκτείνεται σε όλον τον νομό, ανεξάρτητα από το υψόμετρο, και αυτό συμβαίνει γιατί οι εδαφοκλιματολογικές συνθήκες που επικρατούν, επιτρέπουν την επιβίωση και την ανάπτυξη των ελαιδένδρων.

Όσον αφορά την κοινωνικοοικονομική κατάσταση του αγροτικού πληθυσμού του νομού, σε γενικές γραμμές θεωρείται μέτριο έως αρκετά χαμηλό. Πιο συγκεκριμένα, το επίπεδο του ετήσιου εισοδήματος των ελαιοπαραγωγών κυμαίνεται από 65000 έως και 20000 ευρώ, των παραγωγών βιομηχανικής τομάτας από 10000 ως 15000 ευρώ, των εκτροφέων αιγοπροβάτων από 9000 ως 20000 ευρώ και των εκτροφέων βοοειδών από 10000 ως 30000 ευρώ. Ένας από τους κυριότερους λόγους, που συμβάλλει σε αυτό, είναι ο υψηλός μέσος όρος ηλικίας των αγροτών σε συνδυασμό με το χαμηλό επίπεδο μόρφωσης. Εξαιρεση, από οικονομικής μόνο άποψης, αποτελούν ορισμένα παραδείγματα εκτροφέων βοοειδών και παραγωγών βιομηχανικής τομάτας, οι οποίοι κατοικούν στον κάμπο

του νομού Ηλείας και ασχολούνται και με την παραγωγή εποχιακών φρούτων και λαχανικών (π.χ. καρπούζι, πεπόνι, καλαμπόκι, πατάτα, κ.τ.λ.).

2.3.2. Επενδύσεις³

Στο Νομό Ηλείας κατά την εξαετία 1994 - 1999 υλοποιήθηκε ένα τεράστιο επενδυτικό πρόγραμμα, το οποίο αναβάθμισε τις αναπτυξιακές δυνατότητες του νομού σε μια πρωτόγνωρη κλίμακα. Με βάση μια πρώτη καταγραφή έργων και παρεμβάσεων που επιχείρησε η Περιφέρεια Δυτικής Ελλάδας η συνολική δαπάνη των υλοποιούμενων επενδυτικών προγραμμάτων ξεπερνά τα 300 εκ. €. Η επένδυση αυτή αντιστοιχεί σε μια δαπάνη ανά κάτοικο του νομού ύψους 1614085 €.

Όπως προαναφέρθηκε, το μέγεθος του Προγράμματος είναι πρωτόγνωρο. Το ύψος των αντίστοιχων επενδύσεων κατά την προηγούμενη εξαετία '88 - '93 ήταν κατά 5 φορές μικρότερο και δεν ξεπερνούσε τα 58694000 €. Δεν είναι, όμως, μόνο η πολύ μεγάλη κλίμακα που χαρακτηρίζει το πρόγραμμα της τρέχουσας εξαετίας. Είναι, επίσης, ο αναδιαρθρωτικός του χαρακτήρας υπό την έννοια της υλοποίησης ενός ευρέως πλέγματος παρεμβάσεων που αλληλοσυμπληρώνονται και συντείνουν σε νέες διαρθρώσεις του αναπτυξιακού ιστού προς την κατεύθυνση μιας βιώσιμης αλλά και ανταγωνιστικής ανάπτυξης. Οι άμεσοι στόχοι της ανάπτυξης είναι:

- η συγκράτηση του πληθυσμού του νομού Ηλείας στον τόπο της καταγωγής του με τη δημιουργία νέων ευκαιριών απασχόλησης σε όλους τους παραγωγικούς τομείς
- η αξιοποίηση των συγκριτικών πλεονεκτημάτων που προσδιορίζουν την αναπτυξιακή ταυτότητα του νομού
- η βελτίωση της ποιότητας ζωής των κατοίκων
- η βελτίωση της ποιότητας του ανθρώπινου δυναμικού και η πληρέστερη αξιοποίηση και απασχόλησή του
- η προστασία του περιβάλλοντος.

³ <http://www.in.gr/ΥπουργείοΟικονομικών/Β'ΚΠΣ>.

Οι στόχοι αυτοί προσεγγίζονται με παρεμβάσεις που καλύπτουν το σύνολο των παραγωγικών τομέων. Στον πρωτογενή τομέα επιδιώκεται η βελτίωση της ποιότητας και ανταγωνιστικότητας των παραγομένων προϊόντων, η τυποποίηση και οργάνωση της εμπορίας τους και η αξιοποίηση νέων τεχνολογιών. Ιδιαίτερη έμφαση δίδεται στα εγγειοβελτιωτικά και αρδευτικά έργα που θα επιτρέψουν την τόσο αναγκαία αναδιάρθρωση της αγροτικής παραγωγής προς προϊόντα υψηλής ζήτησης. Στο δευτερογενή τομέα η ανάπτυξη προϋποθέτει τον εκσυγχρονισμό της παραγωγής (μέθοδοι - προϊόντα) και την προσέλκυση επενδύσεων. Στον τριτογενή τομέα επιδιώκεται η αναβάθμιση του εύρους και της ποιότητας των υπηρεσιών στο εμπόριο, στις μεταφορές, κυρίως όμως στον τουρισμό, όπου ο Νομός διατηρεί συγκριτικό πλεονέκτημα λόγω της Αρχαίας Ολυμπίας. Οι παρεμβάσεις αυτές προϋποθέτουν και συμπληρώνονται από την αναβάθμιση των υποδομών στις μεταφορές, στην υγεία, στην πρόνοια, στην εκπαίδευση, στην ύδρευση, στην αποχέτευση και στην προστασία του περιβάλλοντος.

Όσον αφορά το ύψος και τις πηγές χρηματοδότησης του εν λόγω προγράμματος, το Επενδυτικό Πρόγραμμα του νομού Ηλείας χρηματοδοτείται από Εθνικούς και Κοινοτικούς Πόρους μέσω κυρίως διαφόρων συγχρηματοδοτούμενων Προγραμμάτων. Η κατανομή Κοινοτικών και Εθνικών πόρων ποικίλλει από πρόγραμμα σε πρόγραμμα και η Εθνική συμμετοχή αποτελεί το 25 έως 50 % των πόρων. Ορισμένα προγράμματα, όπως π.χ. αυτό του Οργανισμού Εργατικής Κατοικίας, χρηματοδοτούνται από αμιγώς Εθνικούς πόρους. Πρέπει να επισημανθεί ότι στα ποσά που προαναφέρθηκαν, δεν περιλαμβάνονται οι οικονομικές ενισχύσεις προς τους παραγωγούς αγροτικών προϊόντων (γεωργούς, κτηνοτρόφους, αλιείς) που κάθε χρόνο ανέρχονται συνολικά για το νομό Ηλείας σε ποσό της τάξης των 108585000 ευρώ.

Τα έργα που πραγματοποιούνται, αφορούν 17 ενότητες⁴. Ειδικότερα:

- ✓ Ενότητα 1^η : Υποδομές Οδικών Δικτύων
- ✓ Ενότητα 2^η : Δίκτυα Ύδρευσης, Αποχέτευσης και Βιολογικών Καθαρισμών
- ✓ Ενότητα 3^η : Διαχείριση Στερεών Αποβλήτων
- ✓ Ενότητα 4^η : Διαχείριση Οικοτόπων- Βιοτόπων

⁴ Αναλυτικά στο παράρτημα

- ✓ Ενότητα 5^η : Αστική Ανάπτυξη
- ✓ Ενότητα 6^η : Πολεοδομικός Σχεδιασμός-Χωροταξία
- ✓ Ενότητα 7^η : Πολιτισμός-Τουρισμός
- ✓ Ενότητα 8^η : Λιμάνια-Αλιευτικά Καταφύγια
- ✓ Ενότητα 9^η : Εγγειοβελτιωτικά έργα
- ✓ Ενότητα 10^η : Κτηματολόγιο
- ✓ Ενότητα 11^η : Υποδομές Ανάπτυξης πρωτογενούς τομέα
- ✓ Ενότητα 12^η : Αναβάθμιση και αναθέρμανση ζωνών βιομηχανικής παραγωγής,
- ✓ Ενότητα 13^η : Εκπαίδευση
- ✓ Ενότητα 14^η : Κατάρτιση
- ✓ Ενότητα 15^η : Υγεία-Πρόνοια
- ✓ Ενότητα 16^η : Έργα-Ενέργειες οργανισμών
- ✓ Ενότητα 17^η : Αντιμετώπιση φυσικών καταστροφών

2.3.3. Ανεργία⁵

Η αντιμετώπιση της ανεργίας αποτελεί μία από τις σημαντικότερες προτεραιότητες στην προσπάθεια αναβάθμισης του νομού.

Στην Περιφέρεια Δυτικής Ελλάδας το ζήτημα της ανεργίας είναι οξύ. Τα επενδυτικά προγράμματα (που περιλαμβάνονται στο παράρτημα) έχουν ήδη παίξει ένα σημαντικό ρόλο στη συγκράτηση της ανεργίας στα σημερινά επίπεδα. Κατά τις εκτιμήσεις των "Συμβούλων Αξιολόγησης" του επενδυτικού προγράμματος οι επενδύσεις του Β' Κ.Π.Σ δημιούργησαν, σε ισοδύναμα συνεχούς απασχόλησης, περίπου 1.990 θέσεις εργασίας στο επίπεδο της κατασκευής των έργων στο Ν. Ηλείας για όλη την εξαετία 1994 - 1999. Κατά τις περισσότερες συντηρητικές εκτιμήσεις της Περιφέρειας, στο επενδυτικό πρόγραμμα για την κατασκευή των έργων δημιουργούνται στο Ν. Ηλείας 1.240 ισοδύναμες θέσεις

⁵ Διεύθυνση Γεωργίας, Οικονομικές υπηρεσίες

συνεχούς απασχόλησης. Σ' αυτές τις 1.240 θέσεις εργασίας θα πρέπει να προστεθούν και οι 428 που δημιουργήθηκαν από τις επενδύσεις των Αναπτυξιακών Νόμων 1892/90 και 2601/98.

Αν και μετά την ολοκλήρωση των έργων υπήρξαν θετικές επιπτώσεις στην απασχόληση, δεδομένου ότι η αναβάθμιση των υποδομών τόνωσε τις παραγωγικές δραστηριότητες, τις υπηρεσίες στις μεταφορές, στον τουρισμό, στην κοινωνική πρόνοια και υγεία, στην εκπαίδευση, ο νομός συνεχίζει να αντιμετωπίζει σε έντονο βαθμό το πρόβλημα της ανεργίας. Χαρακτηριστικό είναι το γεγονός ότι τα τελευταία 20 χρόνια διέκοψαν τη λειτουργία τους 2000 επιχειρήσεις που έδρευαν στο νομό, γεγονός που επιδείνωσε σημαντικά το πρόβλημα της ανεργίας, σε τέτοιον βαθμό που η προσπάθεια που έγινε κατά την εξαετία 1994-1999 να παρουσιάζεται ως μια θετική προσπάθεια, όχι όμως αρκετή.

Ολοκληρώνοντας την παρουσίαση της οικονομικής κατάστασης του νομού κρίνεται σκόπιμο να αναφερθεί η συνοπτική παρουσίαση των έργων και επενδύσεων που έγιναν στο νομό Ηλείας. Παρουσιάζεται παράλληλα η προσπάθεια για θεσμική ανανέωση και εκσυγχρονισμό της Δημόσιας Διοίκησης σε όλα τα επίπεδα. Στο επίπεδο της πρωτοβάθμιας αυτοδιοίκησης με τη στρατηγική μεταρρύθμιση της δημιουργίας των νέων ισχυρών και βιώσιμων δήμων του προγράμματος «Ιωάννης Καποδιστριας». Στο επίπεδο της κρατικής αποκέντρωσης με τη μεταρρύθμιση του θεσμού της Περιφέρειας προς την κατεύθυνση της δημιουργίας ενιαίων, αυτόνομων, διοικητικών μονάδων που θα αποτελέσουν την έκφραση του κράτους στο επίπεδο της Περιφέρειας.

2.4 Εισαγωγικά στοιχεία για τον αγροτικό πληθυσμό του νομού Ηλείας

2.4.1 Γενικά στοιχεία για τους ελαιοπαραγωγούς του νομού Ηλείας και τα προϊόντα τους.

Στο νομό Ηλείας ασχολούνται με την καλλιέργεια της ελιάς 20500 νοικοκυριά, από τα οποία τα 7300 το δηλώνουν την εν λόγω καλλιέργεια ως κύριο επάγγελμα, με συνολική ετήσια παραγωγή 22000 τόνους.⁶ Αν και οι εκμεταλλεύσεις των

⁶ Πηγή: Διεύθυνση Αγροτικής Ανάπτυξης του νομού Ηλείας.

ελαιοπαραγωγών εκτείνονται σε όλη την επικράτεια του νομού, ο κύριος όγκος τους βρίσκεται στις ορεινές περιοχές και στο νοτιοδυτικό κάμπο.

Είναι ενδιαφέρον το γεγονός ότι όλοι οι ελαιοπαραγωγοί, λόγω της μικρής έντασης της εργασίας, που απαιτεί ο συγκεκριμένος παραγωγικός κλάδος, ασχολούνται και με άλλες αγροτικές ή μη δραστηριότητες, για συμπληρωματικό εισόδημα.

Γενικά, ο μέσος όρος του εισοδήματος των ελαιοπαραγωγών του νομού Ηλείας κυμαίνεται από 12000 ευρώ έως 15000 ευρώ, το οποίο είναι ανάλογο με την έκταση της κάθε εκμετάλλευσης, της έντασης της παραγωγής και των μεθόδων καλλιέργειας που χρησιμοποιούνται.

Τα τελευταία δέκα χρόνια έχει αρχίσει να αναπτύσσεται στο νομό και ο κλάδος της βιολογικής καλλιέργειας της ελιάς, με διστακτικά βήματα στην αρχή, αλλά με ελπιδοφόρα εξέλιξη.

Σήμερα, το ποσοστό των ελαιοπαραγωγών, που ασχολούνται με τη βιολογική καλλιέργεια, είναι αρκετά χαμηλό, όμως είναι ενθαρρυντικό το γεγονός ότι το ποσοστό αυτό αυξάνεται με γοργούς ρυθμούς, αλλά και το ότι ο κύριος όγκος των ελαιοπαραγωγών επιθυμούν στο μέλλον να γνωρίσουν και να ασχοληθούν με τη βιολογική παραγωγή.

2.4.2 Γενικά στοιχεία για τους παραγωγούς βιομηχανικής τομάτας του νομού Ηλείας και τα προϊόντα τους.

Η κύρια δραστηριότητα των αγρωτών, που ζουν στον κάμπο της Ηλείας στο βορειοδυτικό τμήμα του νομού, είναι η παραγωγή βιομηχανικής τομάτας.

Η συγκεκριμένη ποικιλία τομάτας, σε αντίθεση με τα περισσότερα αγροτικά προϊόντα, δεν παράγεται με σκοπό την άμεση κατανάλωσή της, αλλά για τη μεταποίησή της από τις διάφορες βιομηχανίες με σκοπό την παραγωγή τοματοπολτού. Στο νομό Ηλείας, σήμερα, υπάρχουν τέσσερις τέτοιες βιομηχανίες, ο ΚΥΚΝΟΣ, ο ΑΣΤΕΡΙΣ, η ΑΦΡΟΔΙΤΗ και ο ΠΕΛΑΡΓΟΣ.

2.4.3 Γενικά στοιχεία για τους εκτροφείς αιγοπροβάτων του νομού Ηλείας και τα προϊόντα τους.

Το ποσοστό των αγροτών του νομού Ηλείας, που δηλώνουν ως κύριο επάγγελμα την αιγοπροβατοτροφία, αγγίζει το 40% του αγροτικού πληθυσμού.

Οι αυξημένες απαιτήσεις της συγκεκριμένης δραστηριότητας, το επίπονο ωράριο, οι αντιξοές, συνήθως, συνθήκες εργασίας, καθώς και ο ανταγωνισμός των μεγάλων κτηνοτροφικών μονάδων, που υπάρχουν κυρίως στη Βόρεια Ελλάδα και την Κρήτη, είναι οι κυριότεροι λόγοι του περιορισμένου αριθμού των κτηνοτρόφων, και συγκεκριμένα των εκτροφέων αιγοπροβάτων.

Ο μέσος όρος ηλικίας των εκτροφέων αιγοπροβάτων ανέρχεται στα 44 έτη και το επίπεδο της μόρφωσής τους κατά μέσο όρο φτάνει ως τη δημοτική εκπαίδευση, φαινόμενο που χαρακτηρίζει το μεγαλύτερο ποσοστό του συνόλου του αγροτικού πληθυσμού.

Το γεγονός ότι οι εκτροφείς αιγοπροβάτων, που έχουν μόνιμη κατοικία στις ορεινές περιοχές, είναι υποχρεωμένοι να μεταφέρουν το κοπάδι τους σε περιοχές με υψηλότερες θερμοκρασίες, κατά τους χειμερινούς μήνες, αποτελεί ένα ακόμα πρόβλημα. Επίσης, στο νομό Ηλείας οι εκτροφείς αιγοπροβάτων δεν διαθέτουν μεγάλους ιδιόκτητους βοσκότοπους, ώστε να είναι αναγκασμένοι να διαθέτουν αρκετές ώρες για τη μεταφορά του κοπαδιού τους σε διάφορα μέρη, όπως λιοστάσια, λιβάδια κ.τ.λ. Αυτή η πρακτική, βέβαια, δημιουργεί αρκετούς κινδύνους, τόσο για το ίδιο το κοπάδι, όσο και για τη δημόσια τάξη και υγεία.

2.4.4 Γενικά στοιχεία για τους εκτροφείς βοοειδών του νομού Ηλείας και τα προϊόντα τους.

Ο αγροτικός πληθυσμός, που ασχολείται κατά κύριο επάγγελμα με τη βοοτροφία, αγγίζει μόλις το 3% του συνολικού αγροτικού πληθυσμού του νομού Ηλείας. Είναι φανερό ότι το ποσοστό αυτό είναι ελάχιστο σε σχέση με τα ποσοστά των ελαιοπαραγωγών και των εκτροφέων αιγοπροβάτων, παρόλο που τα εισοδήματα που απολαμβάνουν είναι, σαφώς, ανώτερα από τα εισοδήματα των ελαιοπαραγωγών και των εκτροφέων αιγοπροβάτων. Αυτό συμβαίνει επειδή οι αγροτικές εκμεταλλεύσεις αυτού του είδους απαιτούν πολύ περισσότερη εργασία σε σχέση με

την εργασία που απαιτεί η καλλιέργεια της ελιάς. Επίσης, μία ακόμη αιτία του περιορισμένου ποσοστού των εκτροφών βοοειδών είναι το γεγονός ότι οι βοοτροφικές εκμεταλλεύσεις απαιτούν πολύ μεγάλες ιδιόκτητες εκτάσεις για τις εγκαταστάσεις και τους βοσκοτόπους, οι οποίες, λόγω της γεωμορφολογίας και της περιορισμένης έκτασης του νομού Ηλείας, δεν είναι διαθέσιμες.

Ο μέσος όρος ηλικίας των εκτροφών βοοειδών ανέρχεται στα 47 έτη, ενώ πάνω από το 75% αυτών έχουν ολοκληρώσει μόνο τη δημοτική εκπαίδευση.

Ενδιαφέρον παρουσιάζει το γεγονός, όπως ήδη αναφέρθηκε, ότι ο μέσος όρος εισοδήματος είναι σε μερικές περιπτώσεις υπερδιπλάσιος σε σχέση με το εισόδημα που αποφέρουν άλλου είδους αγροτικές εκμεταλλεύσεις. Δυστυχώς, όμως, είναι λίγοι αυτοί που μπορούν να ασχοληθούν με τον κλάδο της βοοτροφίας.

2.5. Η βιολογική γεωργία και κτηνοτροφία στον νομό Ηλείας.

Ο νομός Ηλείας δεν είναι από τους νομούς αυτούς που είναι γνωστοί για την υιοθέτηση της βιολογικής καλλιέργειας. Δεν υπάρχουν βιβλιογραφικές αναφορές για το θέμα, εκτός από κάποια συγκεντρωτικά στοιχεία της ΔΗΩ⁷, τα οποία αφορούν κυρίως τη φυτική παραγωγή. Σύμφωνα, λοιπόν, με τα στοιχεία της ΔΗΩ, τα κυριότερα προϊόντα που καλλιεργούνται βιολογικά στο νομό Ηλείας είναι το αμπέλι, η ελιά, τα εσπεριδοειδή, η σταφίδα και τα κηπευτικά (πίνακας 5, παράρτημα).

2.6 Ο αγροτουρισμός στην Ηλεία⁸

Ο αγροτουρισμός, όπως και κάθε άλλη μορφή εναλλακτικού τουρισμού, δεν είναι ιδιαίτερα ανεπτυγμένος στο νομό Ηλείας. Αυτό δεν συμβαίνει λόγω έλλειψης οικονομικών κινήτρων για επενδύσεις στο συγκεκριμένο τομέα ή λόγω έλλειψης κεντρικού σχεδιασμού και προγραμμάτων ανασυγκρότησης της υπαίθρου, αλλά επειδή λείπει η κοινωνική οργάνωση, το ανθρώπινο κεφάλαιο και οι καινοτόμες

⁷ Οργανισμός Πιστοποίησης Βιολογικών Προϊόντων Νοτιοδυτικής Ελλάδας

⁸ Βασίλης Τακτικός, Πατρίς, 2003

αναπτυξιακές πρωτοβουλίες για την αφομοίωση αυτών των δυνατοτήτων. Επιπλέον, λείπει η πληροφόρηση και η κατάρτιση του ανθρώπινου κεφαλαίου.

Παρ' όλα αυτά στο νομό Ηλείας έχει συσταθεί μια ανώνυμη εταιρεία με σκοπό την ανάπτυξη του αγροτουρισμού και την διαχείριση των κεφαλαίων που προσφέρονται γι' αυτή τη δραστηριότητα.

Ειδικότερα, η Αναπτυξιακή Ολυμπίας ΑΕ ιδρύθηκε το 1997 από την Τοπική Ένωση Δήμων και Κοινοτήτων και τους Δήμους Σκιλλούντος, Ζαχάρος, Ανδρίτσαινας, Αλιφείρας, Φιγαλείας, Φολόης, Ωλένης και Βώλακος, με μετοχικό κεφάλαιο 22.500.000 δρχ. Κύριοι στόχοι της συγκεκριμένης εταιρείας είναι η ανάπτυξη των ορεινών και των μειονεκτικών περιοχών, η τεχνική υποστήριξη των Οργανισμών Τοπικής Αυτοδιοίκησης και των φορέων του νομού, η αξιοποίηση των τοπικών πόρων και γενικότερα η βελτίωση του βιοτικού επιπέδου του αγροτικού πληθυσμού, του νομού, αλλά και η γενικότερη οικονομική, κοινωνική και πολιτιστική ανάπτυξη του νομού Ηλείας.

Πιο συγκεκριμένα, οι αγροτουριστικές δράσεις στο πλαίσιο Leader II είναι οι εξής:

- δημιουργία και εκσυγχρονισμός αγροτουριστικών καταλυμάτων
- κέντρο εναλλακτικών τουριστικών δραστηριοτήτων (καγιάκ, ράφτινγκ κ.λπ.)
- κατασκηνωτικά κέντρα
- δημιουργία και εκσυγχρονισμός ταβερνών
- σύστημα προβολής της περιοχής και έκδοση οδηγού ιερών μονών Ολυμπίας

Αξίζει να σημειωθεί ότι το Μάιο του 1999 εκδόθηκε ο Κανονισμός 1257/99 σε αντικατάσταση του 950/97. Ο κανονισμός αποβλέπει στη στήριξη της αγροτικής ανάπτυξης και ανάμεσα στα θέματά του περιλαμβάνονται οι Νέοι Αγρότες, η Βιολογική Γεωργία, η Εκπαίδευση των Αγροτών, η Πρόωρη Συνταξιοδότηση των Γεωργών κ.λπ.

Κεφάλαιο 3^ο:

ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΚΗ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ

3.1 Διαδικασία επιλογής του δείγματος

Στο νομό Ηλείας υπάρχουν κυρίως τα παρακάτω είδη αγροτικής παραγωγής¹:

- Ελιά, με την καλλιέργεια της οποίας ασχολούνται 20500 νοικοκυριά, ενώ 7300 νοικοκυριά το δηλώνουν ως κύριο επάγγελμα.
- Βοοειδή, τα οποία εκτρέφουν 310 νοικοκυριά
- Αιγοπρόβατα, με την εκτροφή των οποίων ασχολούνται 5637 νοικοκυριά και
- Βιομηχανική τομάτα², με την παραγωγή της οποίας ασχολούνται 432 νοικοκυριά.

Σύμφωνα με τα παραπάνω, για την εκπόνηση της συγκεκριμένης πτυχιακής μελέτης χρειάστηκε να συμπληρωθούν 330 ερωτηματολόγια. Τα 200 συμπληρώθηκαν από ελαιοπαραγωγούς, τα 60 από εκτροφείς αιγοπροβάτων, τα 40 από παραγωγούς βιομηχανικής τομάτας και τα υπόλοιπα 30 από εκτροφείς βοοειδών. Η επιλογή του δείγματος έγινε τυχαία.

3.2 Το ερωτηματολόγιο της έρευνας

Το ερωτηματολόγιο που χρησιμοποιήθηκε στη συγκεκριμένη έρευνα πεδίου αποτελείται από τρεις ενότητες.

Στην πρώτη ενότητα αναφέρονται τα δημογραφικά χαρακτηριστικά του ερωτώμενου, όπως το φύλο, ηλικία, οικογενειακή κατάσταση, αριθμός μελών του νοικοκυριού, ηλικία των παιδιών που εξαρτώνται από το νοικοκυριό, τόπος κατοικίας, ιδιόκτητη κατοικία και επίπεδο εκπαίδευσης.

Στη δεύτερη ενότητα υπάρχουν ερωτήσεις επαγγελματικού και οικονομικού χαρακτήρα, όπως ειδικότητα, αριθμός εργατών, χρόνια εργασίας, ένταση

¹ Πηγή άντλησης των παρακάτω στοιχείων η Διεύθυνση Αγροτικής Ανάπτυξης Νομού Ηλείας.

² Πηγή: Ένωση Αγροτικών Συνεταιρισμών Ηλείας – Ολυμπίας.

εργασίας, ένταση παραγωγής, ερωτήσεις που αφορούν το εισόδημα και τις επιδοτήσεις, ερωτήσεις για τη βιολογική καλλιέργεια, ερωτήσεις που αναφέρονται στο πώς αντιμετωπίζουν οι αγρότες το επάγγελμά τους, το πώς αντιλαμβάνονται τις κρατικές παροχές και τι περιμένουν από το κράτος να κάνει για να βελτιωθεί το βιοτικό τους επίπεδο.

Τέλος, στην τρίτη ενότητα περιλαμβάνονται ερωτήσεις που αφορούν στοιχεία της επιχείρησης, που ενδεχομένως ο ερωτώμενος αγρότης έχει δημιουργήσει.

3.3. Επεξεργασία στοιχείων / Θεωρητικό μοντέλο ανάλυσης.

Για την επεξεργασία των στοιχείων των ερωτηματολογίων χρησιμοποιήθηκαν τρία στατιστικά προγράμματα. Οι ερωτήσεις κωδικοποιήθηκαν στο στατιστικό πρόγραμμα Microcal Origin 6.0. Στη συνέχεια η στατιστική ανάλυση των στοιχείων έγινε με τη βοήθεια του SPSS, ενώ τα διαγράμματα έγιναν στο Microsoft Excel.

Κεφάλαιο 4ο: ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ ΤΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ

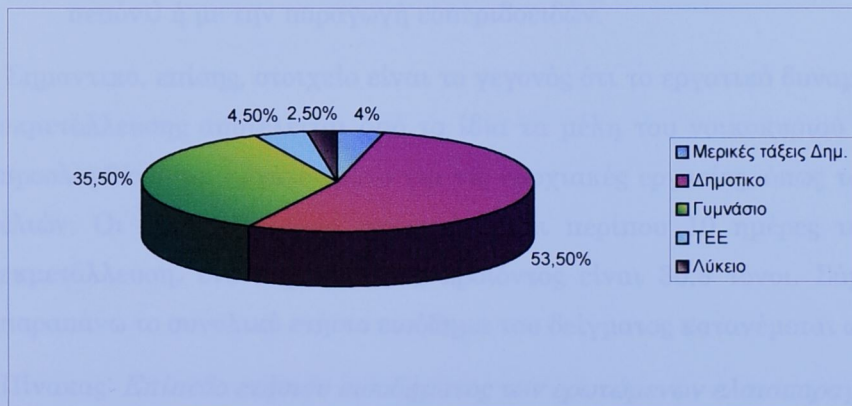
4.1 Ελαιοπαραγωγοί

4.1.1 Δημογραφικά χαρακτηριστικά

Κατά τη διαδικασία της έρευνας ερωτήθηκαν 200 ελαιοπαραγωγοί. Η ηλικία αυτών κυμαίνεται ανάμεσα στο 22^ο και το 65^ο έτος με μέσο όρο ηλικίας το 45^ο έτος. Από το σύνολο των ερωτηθέντων, το 88% είναι έγγαμοι, το 11,5% δηλώνουν άγαμοι, ενώ ένα μικρό ποσοστό της τάξης του 0,5 είναι διαζευγμένοι. Ακόμα, το 86,5% όσων δηλώνουν έγγαμοι έχουν παιδιά. Ο μέσος όρος των παιδιών, που εξαρτώνται από το νοικοκυριό, είναι περίπου 2 σε κάθε οικογένεια, με μέσο όρο ηλικίας γύρω στα 8 έτη.

Σημαντικό στοιχείο είναι ότι το 96,5% έχουν ιδιόκτητη κατοικία. Επίσης ενδιαφέρον παρουσιάζει το επίπεδο εκπαίδευσης των ελαιοπαραγωγών, όπως παρουσιάζεται στο παρακάτω διάγραμμα.

Διάγραμμα 1: *Επίπεδο μόρφωσης των ελαιοπαραγωγών*

Πιο συγκεκριμένα, πάνω από τους μισούς ελαιοπαραγωγούς που ερωτήθηκαν έχουν ολοκληρώσει την πρωτοβάθμια εκπαίδευση, ενώ, ο ένας στους 4, περίπου, έχουν απολυτήριο Γυμνασίου.

4.1.2 Επαγγελματικά και οικονομικά χαρακτηριστικά

Από το σύνολο των αγροτών που ερωτήθηκαν, το 60,6% είναι ελαιοπαραγωγοί. Από αυτούς το 90,5% ασχολείται και με δεύτερη αγροτική εργασία, η οποία κατανέμεται ως εξής:

- το 2,2 ασχολείται παράλληλα με τη βοοτροφία
- το 26% ασχολείται και με την αιγοπροβατοτροφία
- το 18,8% είναι τεχνίτες
- το 8,8% ασχολείται και με οικοδομικές εργασίες
- το 2,2 είναι επαγγελματίες οδηγοί
- το 5,5 είναι επιχειρηματίες
- το 1,7 είναι ιδιωτικοί υπάλληλοι
- το 2,2 είναι δημοτικοί υπάλληλοι
- το 4,4 είναι δημόσιοι υπάλληλοι
- το 34,8% ασχολείται και με την καλλιέργεια κηπευτικών (αγγούρια, τομάτες, πατάτες) ή με την παραγωγή εποχιακών φρούτων (καρπούζι, πεπόνι) ή με την παραγωγή εσπεριδοειδών.

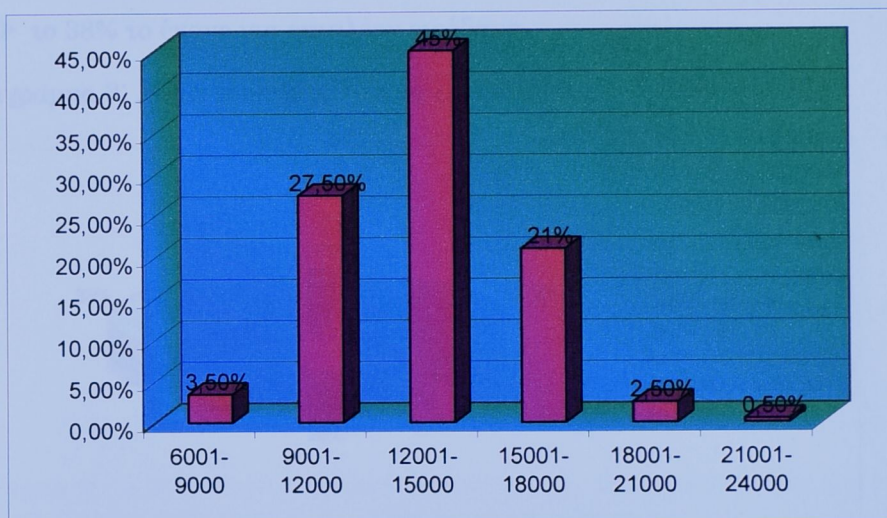
Σημαντικό, επίσης, στοιχείο είναι το γεγονός ότι το εργατικό δυναμικό της κάθε εκμετάλλευσης αποτελείται από τα ίδια τα μέλη του νοικοκυριού και συνήθως προσλαμβάνονται εργάτες μόνο για τις εποχιακές εργασίες, όπως το μάζεμα των ελιών. Οι ελαιοπαραγωγοί απασχολούνται περίπου 10 ημέρες το μήνα στην εκμετάλλευση, ενώ ο μέσος όρος προϊόντος είναι 35,3 τόνοι. Σύμφωνα με τα παραπάνω το συνολικό ετήσιο εισόδημα του δείγματος κατανέμεται ως εξής:

Πίνακας: *Επίπεδο ετήσιου εισοδήματος των ερωτώμενων ελαιοπαραγωγών*

Ποσοστό ελαιοπαραγωγών %	Εισόδημα (σε ευρώ)
3,5	6001–9000
27,5	9001–12000

45	12001–15000
21	15001–18000
2,5	18001–21000
0,5	21001–24000

Διάγραμμα 2: Επίπεδο εισοδήματος ελαιοπαραγωγών

Στη συνέχεια, οι ελαιοπαραγωγοί ερωτήθηκαν αν θεωρούν το εισόδημά τους ικανοποιητικό. Το 2,5% απάντησε πως το εισόδημά του είναι ικανοποιητικό, ενώ το υπόλοιπο 97,5% έδωσε αρνητική απάντηση.

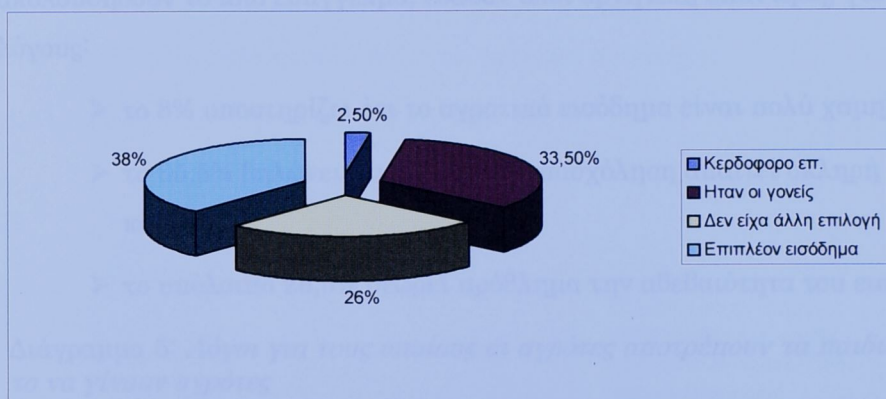
Τέλος, τέθηκε το ερώτημα αν θα διατηρούσαν την εκμετάλλευσή τους σε περίπτωση που το κράτος θα σταματούσε τη χορήγηση επιδοτήσεων. Όλοι απάντησαν θετικά και το 94% συμπλήρωσαν πως δεν θα διαφοροποιούσαν τη συμπεριφορά τους υποκινούμενοι από αυτό το γεγονός, ενώ το υπόλοιπο 6% δηλώνει πως θα επιχειρούσε να αυξήσει το κεφάλαιο προκειμένου να αντιμετωπίσει την καινούργια κατάσταση.

4.1.3 Κοινωνικά στοιχεία

Το 99,5% των ελαιοπαραγωγών προέρχονται από αγροτικές οικογένειες και οι λόγοι για τους οποίους ακολούθησαν αυτό το επάγγελμα συνοψίζονται στα παρακάτω:

- το 2,5% θεωρεί πως είναι κερδοφόρο επάγγελμα
- το 33,5% ακολούθησε το επάγγελμα αυτό γιατί ήταν οι γονείς αγρότες
- το 26% δεν είχε εναλλακτική απασχόληση και
- το 38% το έκανε για επιπλέον εισόδημα.

Διάγραμμα 3: Λόγοι που ώθησαν τους ερωτώμενους να γίνουν αγρότες

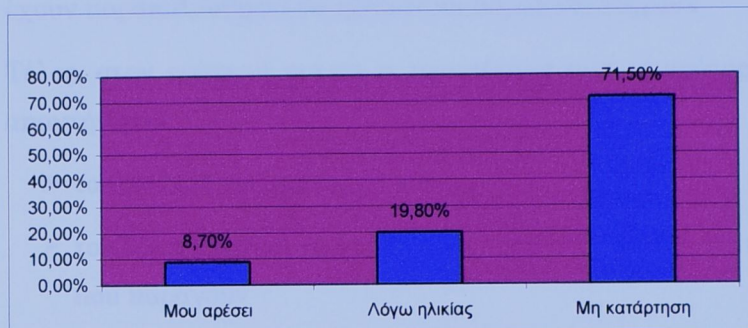

Αποτέλεσμα των παραπάνω είναι το γεγονός ότι το 81% δηλώνουν λίγο ευχαριστημένοι από τη δουλειά τους, ενώ το 19% είναι αρκετά ευχαριστημένοι από τη δουλειά αυτή.

Στη συνέχεια, οι ελαιοπαραγωγοί ερωτήθηκαν αν θα ήθελαν να αλλάξουν επάγγελμα σήμερα. Το 14% δηλώνουν πως θα ήθελαν να αλλάξουν, ενώ το 86% είναι αρνητικοί προς αυτήν την προοπτική γιατί:

- στο 8,7% αρέσει η συγκεκριμένη απασχόληση
- το 19,8% φέρει ως κόλλημα το περασμένο της ηλικίας
- το 71,5% δεν έχει την απαραίτητη κατάρτιση για οποιοδήποτε άλλο επάγγελμα.

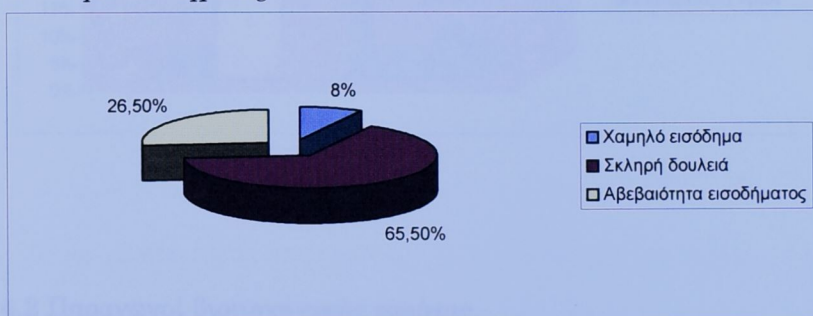
Διάγραμμα 4: Λόγοι που ωθούν τους ερωτώμενους να συνεχίσουν να είναι αγρότες

Όταν οι ελαιοπαραγωγοί ερωτήθηκαν αν επιθυμούν τα παιδιά τους να ακολουθήσουν το ίδιο επάγγελμα, έδωσαν όλοι αρνητική απάντηση, για τους εξής λόγους:

- το 8% υποστηρίζει ότι το αγροτικό εισόδημα είναι πολύ χαμηλό
- το 65,5% δηλώνει ότι η εν λόγω απασχόληση απαιτεί σκληρή δουλειά και
- το υπόλοιπο 26,5% θεωρεί πρόβλημα την αβεβαιότητα του εισοδήματος.

Διάγραμμα 5: Λόγοι για τους οποίους οι αγρότες αποτρέπουν τα παιδιά τους από το να γίνουν αγρότες

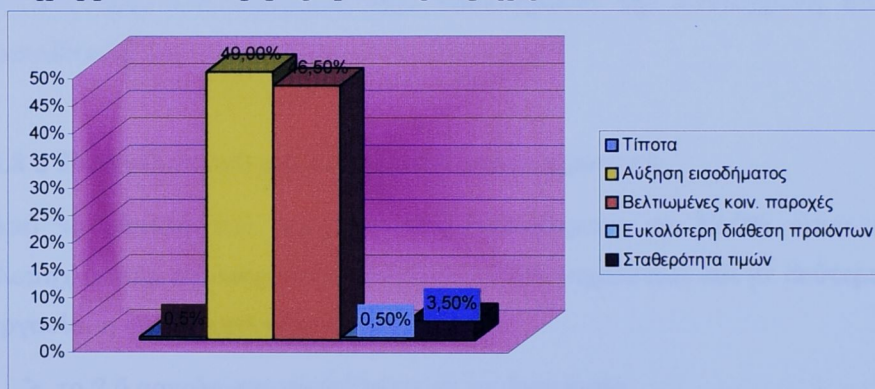
Στην ερώτηση αν το εισόδημα από τις αγροτικές δραστηριότητες καλύπτει τις ανάγκες των ερωτηθέντων, το 98,5% έδωσε αρνητική απάντηση, ενώ το 68% δήλωσε πως θα βελτίωνε σημαντικά το βιοτικό του επίπεδο αν το εισόδημά του ήταν μεγαλύτερο. Τέλος, το 32% του δείγματος θα ήθελε να προσφέρονται καλύτερες υπηρεσίες.

Το 66% των ελαιοπαραγωγών έχει παρακολουθήσει ένα τουλάχιστον επιμορφωτικό πρόγραμμα που αφορά τον κλάδο τους, ενώ το 59,7% όσων δεν έχουν παρακολουθήσει θα ήθελαν να παρακολουθήσουν.

Τέλος, στην ερώτηση για το τι περιμένουν από το κράτος να κάνει γι' αυτούς, απαντήθηκε:

- το 0,5% δεν περιμένουν τίποτα
- το 49% περιμένει να αυξηθούν οι επιδοτήσεις και οι τιμές των προϊόντων που παράγουν
- το 46,5% να βελτιωθούν οι κοινωνικές παροχές
- το 0,5% να υπάρχει ευκολότερη πρόσβαση στην αγορά για τα προϊόντα τους
- το 3,5% να σταθεροποιηθούν οι τιμές των προϊόντων.

Διάγραμμα 6: *Επιθυμητές κρατικές παροχές*

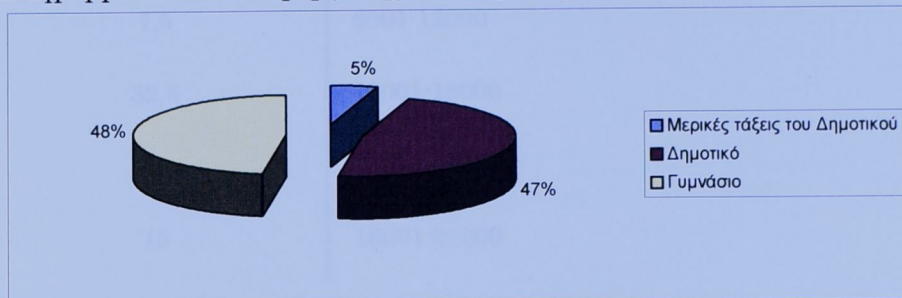
4.2 Παραγωγοί βιομηχανικής τομάτας.

4.2.1 Δημογραφικά χαρακτηριστικά

Κατά τη διαδικασία της έρευνας ερωτήθηκαν 40 παραγωγοί βιομηχανικής τομάτας. Η ηλικία αυτών κυμαίνεται ανάμεσα στο 26^ο και το 60^ο έτος με μέσο όρο ηλικίας το 44^ο έτος. Από το σύνολο των ερωτηθέντων, το 85% είναι έγγαμοι, ενώ το 15% δηλώνουν άγαμοι. Ακόμα, το 80% όσων δηλώνουν έγγαμοι έχουν παιδιά. Ο μέσος όρος των παιδιών, που εξαρτώνται από το νοικοκυριό, είναι περίπου 2 σε κάθε οικογένεια, με μέσο όρο ηλικίας γύρω στα 15 έτη.

Σημαντικό στοιχείο είναι ότι το 95% έχουν ιδιόκτητη κατοικία. Επίσης ενδιαφέρον παρουσιάζει το επίπεδο εκπαίδευσης των παραγωγών βιομηχανικής τομάτας όπως παρουσιάζεται στο παρακάτω διάγραμμα.

Διάγραμμα 7: Επίπεδο μόρφωσης των παραγωγών βιομ. τομάτας

Πιο συγκεκριμένα, σχεδόν το 50% του δείγματος των παραγωγών βιομηχανικής τομάτας έχουν ολοκληρώσει την πρωτοβάθμια εκπαίδευση, ενώ το υπόλοιπο, σχεδόν, 50% του δείγματος έχει ολοκληρώσει την εννιάχρονη υποχρεωτική εκπαίδευση.

4.2.2 Επαγγελματικά και οικονομικά χαρακτηριστικά

Από το σύνολο των αγροτών που ερωτήθηκαν, το 12,3% είναι παραγωγοί βιομηχανικής τομάτας. Από αυτούς το 97,5% ασχολείται και με δεύτερη αγροτική εργασία, η οποία κατανέμεται ως εξής:

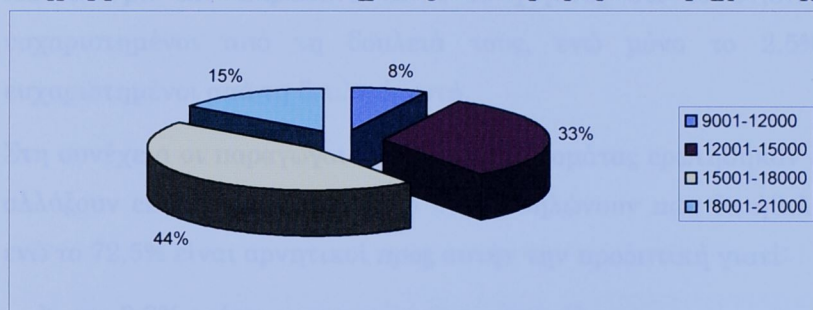
- το 2,5 ασχολείται παράλληλα με τη βοοτροφία
- το 85% ασχολείται και με την αιγοπροβατοτροφία,
- το 12,5% ασχολείται και με την καλλιέργεια της ελιάς.

Σημαντικό επίσης στοιχείο είναι το γεγονός ότι το εργατικό δυναμικό της κάθε εκμετάλλευσης αποτελείται από τα ίδια τα μέλη του νοικοκυριού και συνήθως προσλαμβάνονται εργάτες μόνο για τις εποχιακές εργασίες, όπως το μάζεμα του καρπού. Οι παραγωγοί βιομηχανικής τομάτας απασχολούνται περίπου 22 ημέρες το μήνα και περίπου 5 ώρες την ημέρα στην εκμετάλλευση, ενώ ο μέσος όρος προϊόντος είναι 169,5 τόνοι. Σύμφωνα με τα παραπάνω, το συνολικό ετήσιο εισόδημα του δείγματος κατανέμεται ως εξής:

Πίνακας: Συνολικό ετήσιο εισόδημα των παραγωγών βιομηχανικής τομάτας

Ποσοστό % παραγωγών βιομηχανικής τομάτας	Εισόδημα (σε ευρώ)
7,5	9001-12000
32,5	12001-15000
45	15001-18000
15	18001-21000

Διάγραμμα 8: Επίπεδο εισοδήματος των παραγωγών βιομηχανικής τομάτας

Στη συνέχεια, οι παραγωγοί βιομηχανικής τομάτας ερωτήθηκαν αν θεωρούν το εισόδημά τους ικανοποιητικό. Το 25% απάντησε πως το εισόδημά του είναι ικανοποιητικό, ενώ το υπόλοιπο 75% έδωσε αρνητική απάντηση.

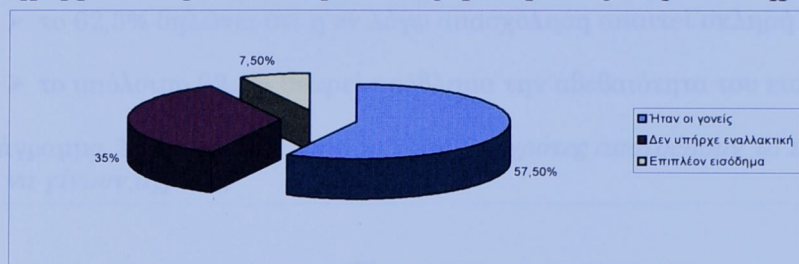
Τέλος, τέθηκε το ερώτημα αν θα διατηρούσαν την εκμετάλλευσή τους σε περίπτωση που το κράτος θα σταματούσε τη χορήγηση επιδοτήσεων. Όλοι απάντησαν θετικά και το 85% συμπλήρωσαν πως δεν θα διαφοροποιούσαν τη συμπεριφορά τους υποκινούμενοι από αυτό το γεγονός, ενώ το υπόλοιπο 15% δηλώνει πως θα επιχειρούσε να αυξήσει το κεφάλαιο προκειμένου να αντιμετωπίσει την καινούργια κατάσταση.

4.2.3 Κοινωνικά χαρακτηριστικά

Όλοι οι παραγωγοί βιομηχανικής τομάτας προέρχονται από αγροτικές οικογένειες και οι λόγοι για τους οποίους ακολούθησαν αυτό το επάγγελμα συνοψίζονται στα παρακάτω:

- το 57,5% ακολούθησε αυτό το επάγγελμα γιατί ήταν οι γονείς του αγρότες
- το 35% δεν είχε εναλλακτική απασχόληση
- το 7,5% το έκανε για επιπλέον εισόδημα.

Διάγραμμα 9: Λόγοι που ώθησαν τους ερωτώμενους να γίνουν αγρότες

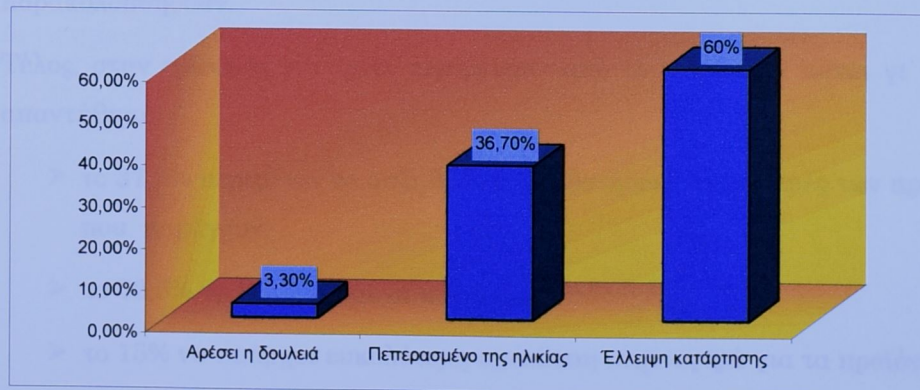

Αποτέλεσμα των παραπάνω είναι το γεγονός ότι το 97,5% δηλώνουν λίγο ευχαριστημένοι από τη δουλειά τους, ενώ μόνο το 2,5% είναι αρκετά ευχαριστημένοι από τη δουλειά αυτή.

Στη συνέχεια οι παραγωγοί βιομηχανικής τομάτας ερωτήθηκαν αν θα ήθελαν να αλλάξουν επάγγελμα σήμερα. Το 27,5% δηλώνουν πως θα ήθελαν να αλλάξουν, ενώ το 72,5% είναι αρνητικοί προς αυτήν την προοπτική γιατί:

- στο 3,3% αρέσει η συγκεκριμένη απασχόληση
- το 36,7% φέρει ως κόλλημα το περασμένο της ηλικίας
- το 60% δεν έχει την απαραίτητη κατάρτιση για οποιοδήποτε άλλο επάγγελμα.

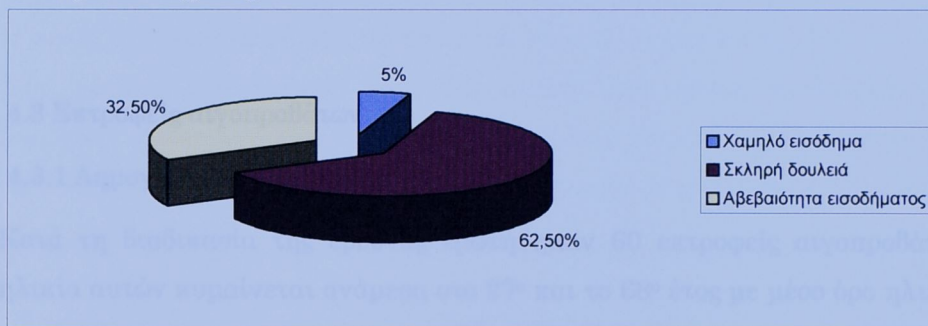
Διάγραμμα 10: Λόγοι που ωθούν τους ερωτώμενους να συνεχίσουν να είναι αγρότες

Όταν οι παραγωγοί βιομηχανικής τομάτας ερωτήθηκαν αν επιθυμούν τα παιδιά τους να ακολουθήσουν το ίδιο επάγγελμα, έδωσαν όλοι αρνητική απάντηση, για τους εξής λόγους :

- το 5% υποστηρίζει ότι το αγροτικό εισόδημα είναι πολύ χαμηλό
- το 62,5% δηλώνει ότι η εν λόγω απασχόληση απαιτεί σκληρή δουλειά και
- το υπόλοιπο 32,5% θεωρεί πρόβλημα την αβεβαιότητα του εισοδήματος.

Διάγραμμα 11: Λόγοι για τους οποίους οι αγρότες αποτρέπουν τα παιδιά τους από το να γίνουν αγρότες

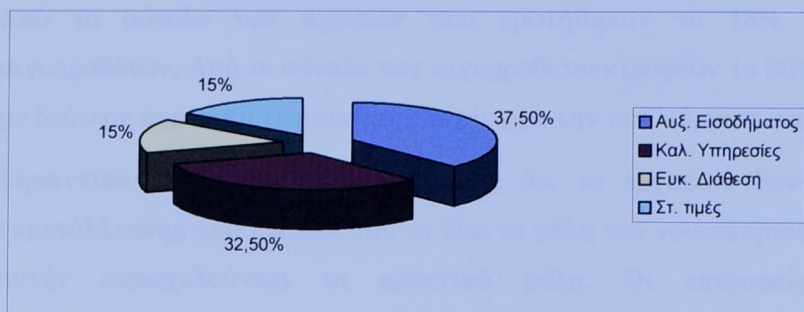
Στην ερώτηση αν το εισόδημα από τις αγροτικές δραστηριότητες καλύπτει τις ανάγκες των ερωτηθέντων, το 70% έδωσε αρνητική απάντηση, ενώ το 62,5% δήλωσε πως θα βελτιώνε σημαντικά το βιοτικό του επίπεδο αν το εισόδημά του ήταν μεγαλύτερο. Τέλος το 5% του δείγματος θα επιθυμούσε να είχε καλύτερη κατοικία, ενώ το 32% να προσφέρονται καλύτερες υπηρεσίες.

Το 70% έχει παρακολουθήσει ένα τουλάχιστον επιμορφωτικό πρόγραμμα που αφορά τον κλάδο τους, και το 75% όσων δεν έχουν παρακολουθήσει θα ήθελαν να παρακολουθήσουν.

Τέλος, στην ερώτηση για το τι περιμένουν από το κράτος να κάνει γι' αυτούς, απαντήθηκε:

- το 37,5% περιμένει να αυξηθούν οι επιδοτήσεις και οι τιμές των προϊόντων που παράγουν,
- το 32,5% να βελτιωθούν οι κοινωνικές παροχές
- το 15% να υπάρχει ευκολότερη πρόσβαση στην αγορά για τα προϊόντα τους
- το 15% να σταθεροποιηθούν οι τιμές των προϊόντων.

Διάγραμμα 12: *Επιθυμητές κρατικές παροχές*

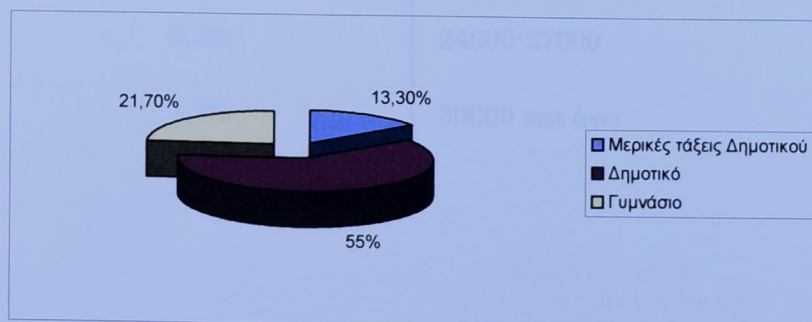
4.3 Εκτροφείς αιγοπροβάτων.

4.3.1 Δημογραφικά χαρακτηριστικά

Κατά τη διαδικασία της έρευνας ερωτήθηκαν 60 εκτροφείς αιγοπροβάτων. Η ηλικία αυτών κυμαίνεται ανάμεσα στο 27^ο και το 68^ο έτος με μέσο όρο ηλικίας το 44^ο έτος. Από το σύνολο των ερωτηθέντων, εκτροφέων αιγοπροβάτων το 83,3% είναι έγγαμοι, ενώ το υπόλοιπο 16,7% δηλώνουν άγαμοι. Ακόμα, όλοι όσοι δηλώνουν έγγαμοι έχουν παιδιά. Ο μέσος όρος των παιδιών, που εξαρτώνται από το νοικοκυριό, είναι περίπου 3 σε κάθε οικογένεια, με μέσο όρο ηλικίας γύρω στα 5 έτη.

Επίσης ένα στοιχείο που προκαλεί ενδιαφέρον είναι ότι πάνω από τους μισούς (55%) έχουν τελειώσει μόνο το Δημοτικό, ένα 13,3% δεν έχει αποφοιτήσει από το Δημοτικό, ενώ το 21,7% έχει αποφοιτήσει από το γυμνάσιο.

Διάγραμμα 13: *Επίπεδο μόρφωσης των εκτροφέων αιγοπροβάτων*

4.3.2 Επαγγελματικά και οικονομικά χαρακτηριστικά

Από το σύνολο των αγροτών που ερωτήθηκαν το 18% είναι εκτροφείς αιγοπροβάτων. Από το σύνολο των αιγοπροβατοεκτροφών το 35% ασχολείται και με δεύτερη αγροτική εργασία, και κυρίως με την καλλιέργεια της ελιάς.

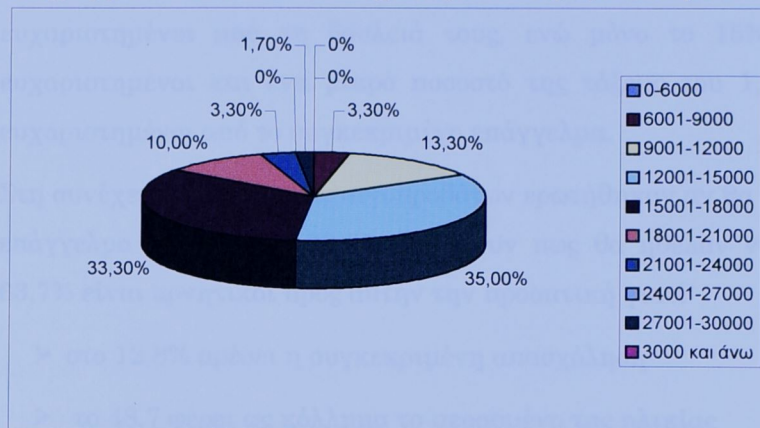
Σημαντικό στοιχείο είναι το γεγονός ότι το εργατικό δυναμικό της κάθε εκμετάλλευσης αποτελείται από τα ίδια τα μέλη του νοικοκυριού και συνήθως με αυτήν απασχολούνται τα αρσενικά μέλη. Οι εκτροφείς αιγοπροβάτων απασχολούνται καθημερινά στην εκμετάλλευση, 6 με 7 ώρες την ημέρα.

Ο μέσος όρος των ζώων που διαθέτει μια εκμετάλλευση είναι γύρω στα 220 και όσοι έχουν και δεύτερη αγροτική απασχόληση (όπως καλλιέργεια ελιάς) παράγουν κατά μέσο όρο 5,5 τόνους προϊόντος. Σύμφωνα με τα παραπάνω το συνολικό ετήσιο εισόδημα των αιγοπροβατοεκτροφών κατανέμεται ως εξής:

Πίνακας: *Συνολικό ετήσιο εισόδημα των αιγοπροβατοεκτροφών*

Ποσοστό αιγοπροβατοεκτροφών	Εισόδημα (σε ευρώ)
3,3%	6000-9000
13,3%	9000-12000
35%	12000-15000
33,3%	15000-18000
10%	21000-24000
3,3%	24000-27000
1,7%	30000 και άνω

Διάγραμμα 14: Επίπεδο εισοδήματος των εκτροφέων αιγ/των

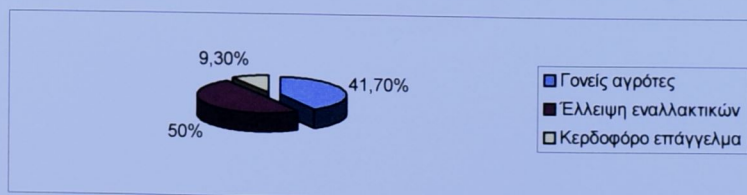
Στη συνέχεια, οι εκτροφείς αιγοπροβάτων ερωτήθηκαν αν θεωρούν το εισόδημά τους ικανοποιητικό. Το 30% απάντησε πως το εισόδημά του είναι ικανοποιητικό, ενώ το υπόλοιπο 70% έδωσε αρνητική απάντηση.

Τέλος, τέθηκε το ερώτημα αν οι εκτροφείς αιγοπροβάτων θα διατηρούσαν την εκμετάλλευσή τους σε περίπτωση που το κράτος θα σταματούσε τη χορήγηση επιδοτήσεων. Το 95% των ερωτηθέντων απάντησαν θετικά και το 57,9% συμπλήρωσαν πως δεν θα διαφοροποιούσαν τη συμπεριφορά τους υποκινούμενοι από αυτό το γεγονός, ενώ το υπόλοιπο 42,1% δηλώνει πως θα επιχειρούσε να αυξήσει το κεφάλαιο προκειμένου να αντιμετωπίσει την καινούργια κατάσταση.

4.4.3. Κοινωνικά χαρακτηριστικά

Ενδιαφέρον παρουσιάζει το γεγονός ότι από το σύνολο των ερωτηθέντων το 98,3% προέρχονται από αγροτικές οικογένειες. Από αυτούς το 41,7% δηλώνει πως ακολούθησε αυτό το επάγγελμα εξ' αιτίας της οικογένειάς του. Το 50% υποστηρίζει ότι δεν υπήρχαν άλλες εναλλακτικές, ενώ ένα μικρό ποσοστό της τάξεως του 9,3% δηλώνει πως είναι ωραίο και κερδοφόρο επάγγελμα.

Διάγραμμα 15 : Λόγοι που ώθησαν τους ερωτώμενους να γίνουν αγρότες

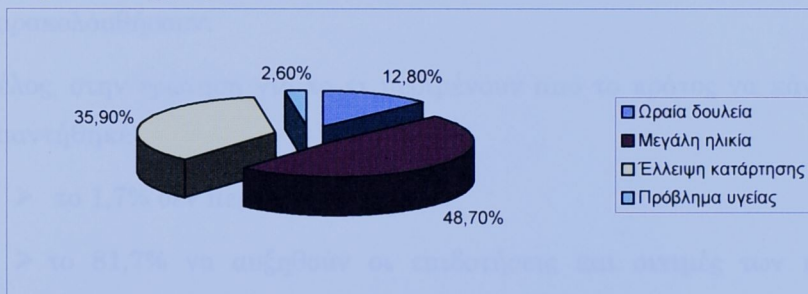

Αποτέλεσμα των παραπάνω είναι το γεγονός ότι το 81,7% είναι λίγο ευχαριστημένοι από τη δουλειά τους, ενώ μόνο το 15% δηλώνουν αρκετά ευχαριστημένοι και ένα μικρό ποσοστό της τάξεως του 1,7% δηλώνουν πολύ ευχαριστημένοι από το συγκεκριμένο επάγγελμα.

Στη συνέχεια, οι εκτροφείς αιγοπροβάτων ερωτήθηκαν αν θα ήθελαν να αλλάξουν επάγγελμα σήμερα. Το 36,7% δηλώνουν πως θα ήθελαν να αλλάξουν, ενώ το 63,7% είναι αρνητικοί προς αυτήν την προοπτική γιατί:

- στο 12,8% αρέσει η συγκεκριμένη απασχόληση
- το 48,7 φέρει ως κόλλημα το περασμένο της ηλικίας
- το 35,9% δεν έχει την απαραίτητη κατάρτιση για οποιοδήποτε άλλο επάγγελμα
- το 2,6% επικαλείται πρόβλημα υγείας.

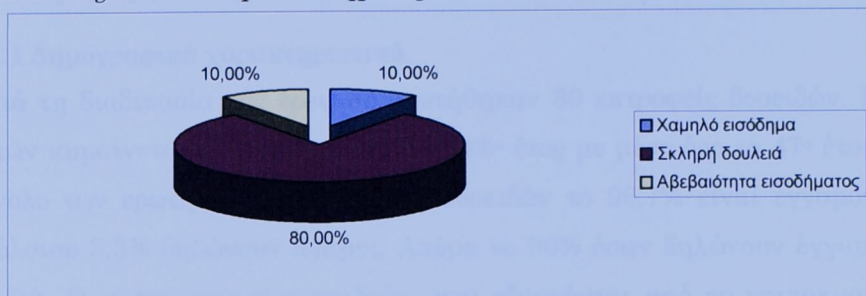
Διάγραμμα 16: Λόγοι για τους οποίους οι εκτροφείς αιγ/των δεν επιθυμούν να αλλάξουν επάγγελμα

Όταν οι εκτροφείς αιγοπροβάτων ερωτήθηκαν αν επιθυμούν τα παιδιά τους να ακολουθήσουν το ίδιο επάγγελμα, έδωσαν όλοι αρνητική απάντηση, για τους εξής λόγους:

- το 10% υποστηρίζει ότι το εισόδημα είναι πολύ χαμηλό
- το 80% δηλώνει ότι το επάγγελμα απαιτεί σκληρή δουλειά και
- το υπόλοιπο 10% θεωρεί πρόβλημα την αβεβαιότητα του εισοδήματος.

Διάγραμμα 17: Λόγοι για τους οποίους οι εκτροφείς αιγών αποτρέπουν τα παιδιά τους από το να γίνουν αγρότες

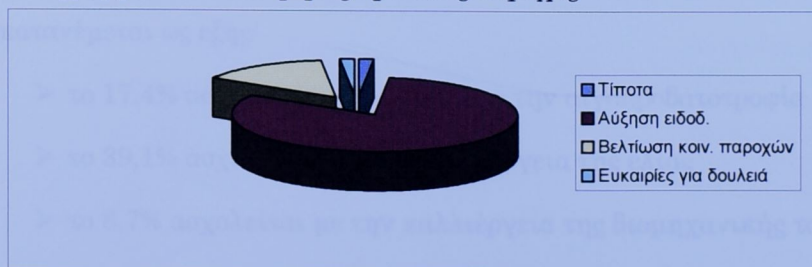
Ακόμα, οι αιγοπροβατοεκτροφείς ερωτήθηκαν αν το εισόδημά τους από τις αγροτικές δραστηριότητες καλύπτει τις ανάγκες τους. Το 76,7% του δείγματος έδωσε αρνητική απάντηση, ενώ το 73,3% από αυτούς δήλωσε πως θα βελτιώνει σημαντικά το βιοτικό του επίπεδο αν το εισόδημά τους ήταν μεγαλύτερο.

Ενθαρρυντικό στοιχείο είναι ότι το 81,7% του δείγματος έχει παρακολουθήσει ένα τουλάχιστον επιμορφωτικό πρόγραμμα που αφορά τον κλάδο της αιγοπροβατοτροφίας, ενώ όλοι όσοι δεν έχουν παρακολουθήσει θα ήθελαν να παρακολουθήσουν.

Τέλος, στην ερώτηση για το τι περιμένουν από το κράτος να κάνει για αυτούς, απαντήθηκαν:

- το 1,7% δεν περιμένει τίποτα
- το 81,7% να αυξηθούν οι επιδοτήσεις και οτιμές των προϊόντων που παράγουν
- το 15% να βελτιωθούν οι κοινωνικές παροχές
- το 1,7% να δημιουργηθούν περισσότερες ευκαιρίες για δουλειά.

Διάγραμμα 27: Επιθυμητές κρατικές παροχές

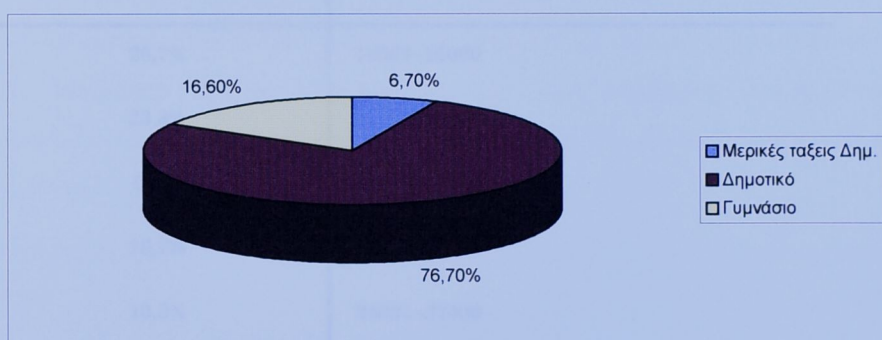
4.4 Εκτροφείς Βοοειδών

4.4.1 Δημογραφικά χαρακτηριστικά

Κατά τη διαδικασία της έρευνας ερωτήθηκαν 30 εκτροφείς βοοειδών. Η ηλικία αυτών κυμαίνεται ανάμεσα στο 29^ο και 65^ο έτος με μέσο όρο το 47^ο έτος. Από το σύνολο των ερωτηθέντων εκτροφέων βοοειδών το 96,7% είναι έγγαμοι, ενώ το υπόλοιπο 3,3% δηλώνουν άγαμοι. Ακόμα το 90% όσων δηλώνουν έγγαμοι έχουν παιδιά. Ο μέσος όρος των παιδιών, που εξαρτώνται από το νοικοκυριό είναι περίπου 2 σε κάθε οικογένεια, με μέσο όρο ηλικίας γύρω στα 12 έτη.

Σημαντικό στοιχείο όλοι εκτροφείς βοοειδών έχουν ιδιόκτητη κατοικία. Επίσης ενδιαφέρον παρουσιάζει το επίπεδο εκπαίδευσης των εκτροφέων βοοειδών, όπως παρουσιάζεται στο παρακάτω διάγραμμα.

Διάγραμμα 19: *Επίπεδο εκπαίδευσης των εκτροφέων βοοειδών του νομού Ηλείας*

4.4.2. Επαγγελματικά και οικονομικά χαρακτηριστικά

Από το σύνολο των αγροτών που ερωτήθηκαν, το 9,1% είναι εκτροφείς βοοειδών. Από αυτούς το 76,7% ασχολείται και με δεύτερη αγροτική εργασία, η οποία κατανέμεται ως εξής:

- το 17,4% ασχολείται παράλληλα με την αιγοπροβατοτροφία
- το 39,1% ασχολείται με την καλλιέργεια της ελιάς
- το 8,7% ασχολείται με την καλλιέργεια της βιομηχανικής τομάτας

➤ και το 34,8% ασχολείται με την καλλιέργεια κηπευτικών (αγγούρια, τομάτες, πατάτες) ή με την παραγωγή εποχιακών φρούτων (καρπούζι, πεπόνι).

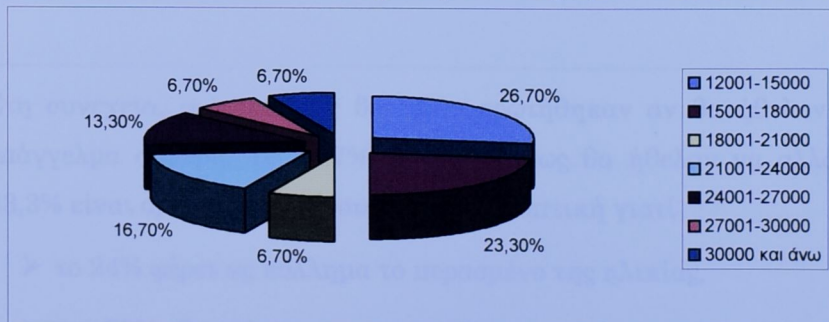
Σημαντικό στοιχείο είναι το γεγονός ότι το εργατικό δυναμικό της κάθε εκμετάλλευσης αποτελείται από τα ίδια τα μέλη του νοικοκυριού και συνήθως προσλαμβάνονται εργάτες μόνο για τις εποχιακές εκμεταλλεύσεις. Οι εκτροφείς βοοειδών απασχολούνται καθημερινά στην εκμετάλλευση, 6 με 7 ώρες την ημέρα.

Επίσης όσοι έχουν και δεύτερη αγροτική απασχόληση παράγουν κατά μέσο όρο 3,4 τόνους προϊόντος. Σύμφωνα με τα παραπάνω το συνολικό ετήσιο εισόδημα των εκτροφέων βοοειδών του δείγματος κατανέμεται ως εξής:

Πίνακας: *Ετήσιο εισόδημα των εκτροφέων βοοειδών του δείγματος*

Ποσοστό εκτροφέων βοοειδών	Εισόδημα (σε ευρώ)
26,7%	12001–15000
23,3%	15001–18000
6,7%	18001–21000
16,7%	21001–24000
13,3%	24001–27000
6,7%	27001–30000
6,7%	30000 και άνω

Διάγραμμα 20: *Επίπεδο εισοδήματος των εκτροφέων βοοειδών του νομού Ηλείας*

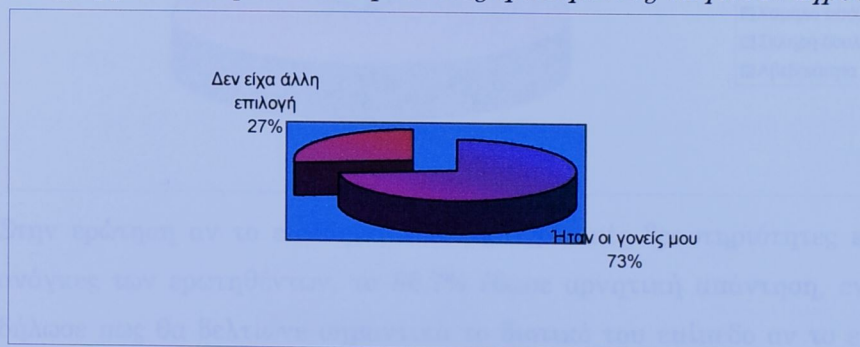
Στη συνέχεια, οι εκτροφείς βοοειδών ερωτήθηκαν αν θεωρούν το εισόδημά τους ικανοποιητικό. Το 13,3% απάντησε πως το εισόδημά του είναι ικανοποιητικό, ενώ το υπόλοιπο 86,7% έδωσε αρνητική απάντηση.

Τέλος, τους τέθηκε το ερώτημα αν θα διατηρούσαν την εκμετάλλευσή τους σε περίπτωση που το κράτος θα σταματούσε τη χορήγηση επιδοτήσεων. Όλοι απάντησαν θετικά και το 96,7% συμπλήρωσαν πως δεν θα διαφοροποιούσαν τη συμπεριφορά τους υποκινούμενοι από αυτό το γεγονός, ενώ το υπόλοιπο 3,3% δηλώνει πως θα επιχειρούσε να αυξήσει το κεφάλαιο προκειμένου να αντιμετωπίσει την καινούργια κατάσταση.

4.4.3 Κοινωνικά χαρακτηριστικά

Χαρακτηριστικό είναι το γεγονός ότι το 100% των εκτροφέων βοοειδών του δείγματος προέρχεται από αγροτικές οικογένειες. Το 73,3% του δείγματος δηλώνει πως ακολούθησε αυτό το επάγγελμα εξ' αιτίας της οικογένειάς του, ενώ το υπόλοιπο 26,7% υποστηρίζει ότι δεν υπήρχαν άλλες εναλλακτικές. Αποτέλεσμα των παραπάνω είναι το γεγονός ότι όλοι δηλώνουν ότι δεν είναι ικανοποιημένοι από τη δουλειά τους.

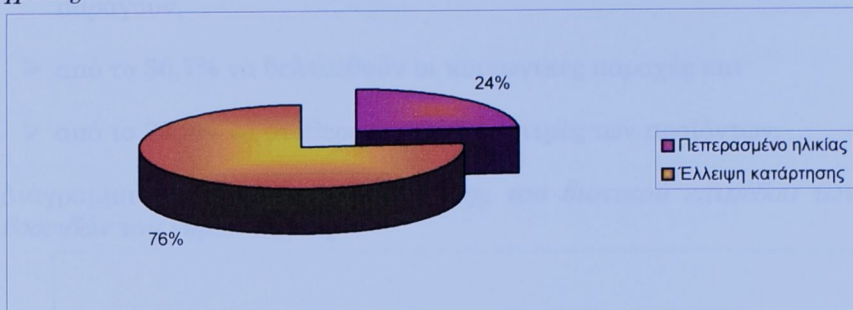
Διάγραμμα 21: Λόγοι που ώθησαν τους ερωτώμενους να γίνουν αγρότες

Στη συνέχεια, οι εκτροφείς βοοειδών ερωτήθηκαν αν θα ήθελαν να αλλάξουν επάγγελμα σήμερα. Το 16,7% δηλώνουν πως θα ήθελαν να αλλάξουν, ενώ το 83,3% είναι αρνητικοί προς αυτήν την προοπτική γιατί:

- το 24% φέρει ως κόλλημα το περασμένο της ηλικίας,
- το 76% δεν έχει την απαραίτητη κατάρτιση για οποιοδήποτε άλλο επάγγελμα.

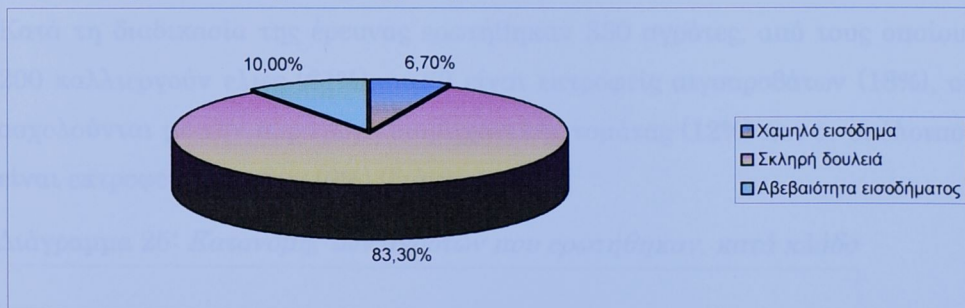
Διάγραμμα 22: Λόγοι που ωθούν τους ερωτώμενους να συνεχίσουν να είναι αγρότες

Όταν οι εκτροφείς βοοειδών ερωτήθηκαν αν επιθυμούν τα παιδιά τους να ακολουθήσουν το ίδιο επάγγελμα, έδωσαν όλοι αρνητική απάντηση, για τους εξής λόγους:

- το 6,7% υποστηρίζει ότι το αγροτικό εισόδημα είναι πολύ χαμηλό
- το 83,3% δηλώνει ότι η εν λόγω απασχόληση απαιτεί σκληρή δουλειά και
- το υπόλοιπο 10% θεωρεί πρόβλημα την αβεβαιότητα του εισοδήματος.

Διάγραμμα 23: Λόγοι για τους οποίους οι εκτροφείς βοοειδών αποτρέπουν τα παιδιά τους από το να γίνουν αγρότες

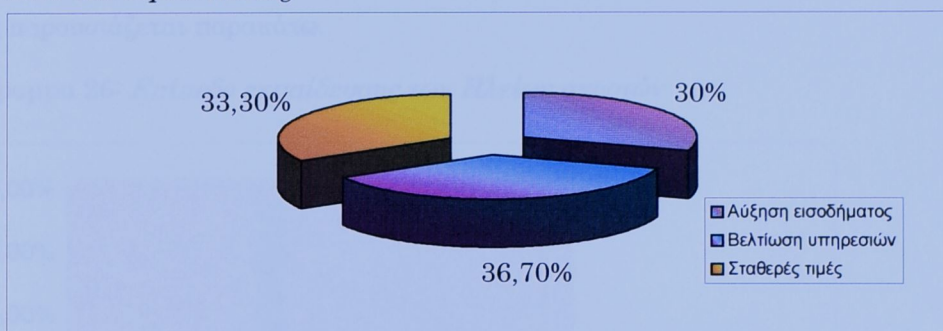
Στην ερώτηση αν το εισόδημα από τις αγροτικές δραστηριότητες καλύπτει τις ανάγκες των ερωτηθέντων, το 86,7% έδωσε αρνητική απάντηση, ενώ το 76,7% δήλωσε πως θα βελτιώνε σημαντικά το βιοτικό του επίπεδο αν το εισόδημά του ήταν μεγαλύτερο.

Θετικό στοιχείο είναι ότι το 73,3% έχει παρακολουθήσει ένα τουλάχιστον επιμορφωτικό πρόγραμμα που αφορά τον κλάδο της βοοτροφίας, αλλά μόνο το 25% όσων δεν έχουν παρακολουθήσει θα ήθελαν να παρακολουθήσουν.

Τέλος, στην ερώτηση για το τι περιμένουν από το κράτος να κάνει γι' αυτούς, απαντήθηκαν:

- από το 30% να αυξήσει τις επιδοτήσεις και τις τιμές των προϊόντων που παράγουν,
- από το 36,7% να βελτιωθούν οι κοινωνικές παροχές και
- από το 33,3% να σταθεροποιηθούν οι τιμές των προϊόντων.

Διάγραμμα 24: Παράγοντες βελτίωσης του βιοτικού επιπέδου των εκτροφέων βοοειδών του νομού Ηλείας

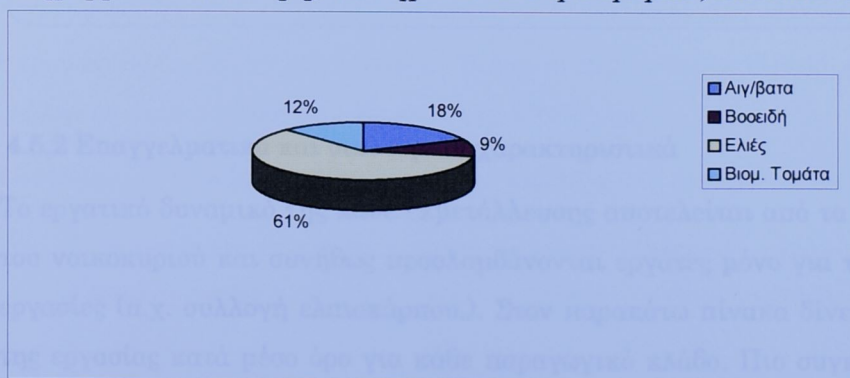

4.5 Γενικά συγκριτικά στατιστικά στοιχεία

4.5.1 Δημογραφικά χαρακτηριστικά

Κατά τη διαδικασία της έρευνας ερωτήθηκαν 330 αγρότες, από τους οποίους οι 200 καλλιεργούν ελιές (61%), οι 60 είναι εκτροφείς αιγοπροβάτων (18%), οι 40 ασχολούνται με την παραγωγή βιομηχανικής τομάτας (12%) και οι υπόλοιποι 30 είναι εκτροφείς βοοειδών (9%) (διάγραμμα 1).

Διάγραμμα 25: Κατανομή, των αγροτών που ερωτήθηκαν, κατά κλάδο

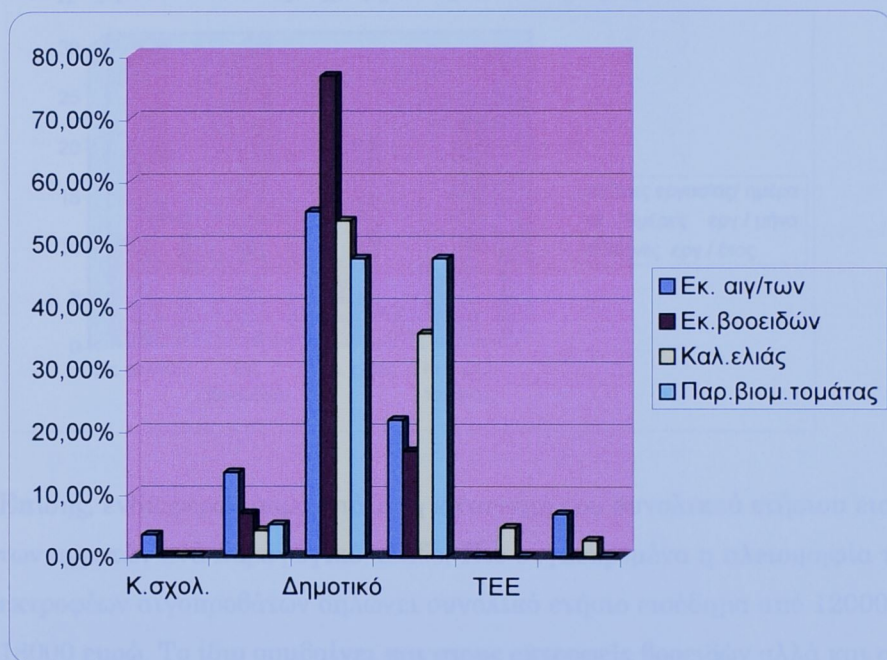

Η ηλικία του δείγματος κυμαίνεται ανάμεσα στο 22^ο και το 69^ο έτος με μέσο όρο ηλικίας το 45^ο έτος. Από το σύνολο των ερωτηθέντων αγροτών, το 87,6% είναι

έγγαμοι, ενώ το υπόλοιπο 2,1% δηλώνουν άγαμοι. Ακόμα το 85,5% έγγαμων αγροτών έχουν παιδιά. Ο μέσος όρος των παιδιών, που εξαρτώνται από το νοικοκυριό είναι 2 έως 3 σε κάθε οικογένεια, με μέσο όρο ηλικίας γύρω στα 16 έτη.

Σημαντικό στοιχείο είναι ότι το 96,4% των ερωτηθέντων αγροτών έχουν ιδιόκτητη κατοικία. Επίσης, ενδιαφέρον παρουσιάζει το επίπεδο μόρφωσής τους, όπως παρουσιάζεται παρακάτω.

Διάγραμμα 26: Επίπεδο εκπαίδευσης των Ηλείων αγροτών

4.5.2 Επαγγελματικά και οικονομικά χαρακτηριστικά

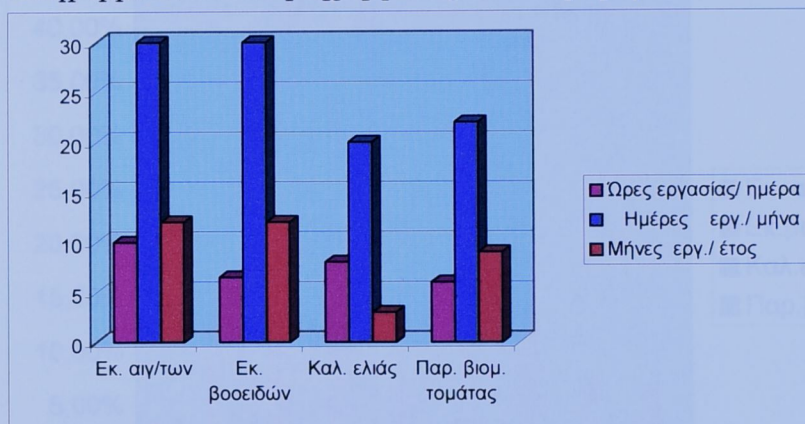
Το εργατικό δυναμικό της κάθε εκμετάλλευσης αποτελείται από τα ίδια τα μέλη του νοικοκυριού και συνήθως προσλαμβάνονται εργάτες μόνο για τις εποχιακές εργασίες (π.χ. συλλογή ελαιοκάρπου.). Στον παρακάτω πίνακα δίνεται η ένταση της εργασίας κατά μέσο όρο για κάθε παραγωγικό κλάδο. Πιο συγκεκριμένα, οι εκτροφείς αιγοπροβάτων και βοοειδών είναι υποχρεωμένοι να απασχολούνται κάθε μέρα και ολόκληρο το έτος στην εκμετάλλευσή τους, λόγω της φύσης της εργασίας, ενώ οι καλλιεργητές της ελιάς και οι παραγωγοί βιομηχανικής τομάτας

απασχολούνται στην εκμετάλλευση τους 20 με 22 ημέρες το μήνα και μερικούς μήνες το χρόνο, γιατί οι καλλιέργειες αυτές είναι εποχιακές.

Πίνακας: *Η ένταση της εργασίας κατά παραγωγικό κλάδο*

	Ωρες εργασίας/ ημέρα	Ημέρες εργ./ μήνα	Μήνες εργ./ έτος
Εκ. αιγ/των	10	30	12
Εκ. βοοειδών	6,5	30	12
Καλ. ελιάς	8	20	3
Παρ. βιομ. τομάτας	6	22	9

Διάγραμμα 27: *Ένταση της εργασίας κατά παραγωγικό κλάδο*

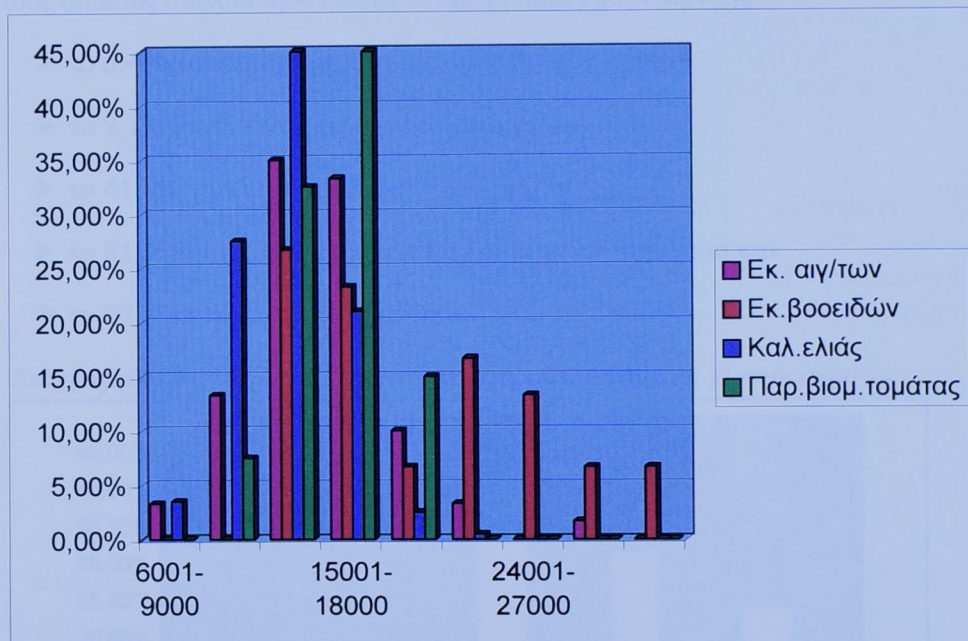
Επίσης, ενδιαφέρον παρουσιάζει η κατανομή του συνολικού ετήσιου εισοδήματος των αγροτών ανά παραγωγικό κλάδο. Πιο συγκεκριμένα η πλειοψηφία των εκτροφέων αιγοπροβάτων δηλώνει συνολικό ετήσιο εισόδημα από 12000 έως 18000 ευρώ, Το ίδιο συμβαίνει και στους εκτροφείς βοοειδών αλλά και στους παραγωγούς βιομηχανικής τομάτας . Τέλος, οι περισσότεροι ελαιοπαραγωγοί δηλώνουν ετήσιο εισόδημα από 9000 έως 15000 ευρώ.

Πίνακας: *Συνολικό ετήσιο εισόδημα των αγροτών ανά παραγωγικό κλάδο*

	6000-9000	9001-12000	12001-15000	15001-18000	18001-21000	21001-24000	24001-27000	27001-30000	30001 & άνω
Εκ. αιγ/των	3,3%	13,3%	35%	33,3%	10%	3,3%	0%	1,7%	0%

Εκ.βοοειδών	0%	0%	26,7%	23,3%	6,7%	16,7%	13,3%	6,7%	6,7%
Καλ.ελιάς	3,5%	27,5%	45%	21%	2,5%	0,5%	0%	0%	0%
Παρ. βιομ τομάτας	0%	7,5%	32,5%	45%	15%	0%	0%	0%	0%

Διάγραμμα 28: Επίπεδο εισοδήματος κατά παραγωγικό κλάδο

Σύμφωνα με το παραπάνω διάγραμμα, είναι εμφανές ότι δεν υπάρχουν σημαντικές διαφοροποιήσεις στην κατανομή του εισοδήματος κατά παραγωγικό κλάδο. Αυτό όμως που παρουσιάζει ιδιαίτερο ενδιαφέρον είναι το γεγονός ότι το εισόδημα ορισμένων εκτροφέων βοοειδών είναι υπερδιπλάσιο των υπόλοιπων αγροτών.

Στη συνέχεια οι αγρότες ερωτήθηκαν αν θεωρούν το εισόδημά τους ικανοποιητικό. Το 11,2% απάντησε πως το εισόδημά του είναι ικανοποιητικό ενώ το υπόλοιπο 88,8% έδωσε αρνητική απάντηση.

Τέλος τους τέθηκε το ερώτημα αν θα διατηρούσαν την εκμετάλλευσή τους σε περίπτωση που το κράτος θα σταματούσε τη χορήγηση επιδοτήσεων. Το 99,1% απάντησε θετικά και το 86,9% αυτών συμπλήρωσαν πως δεν θα διαφοροποιούσαν

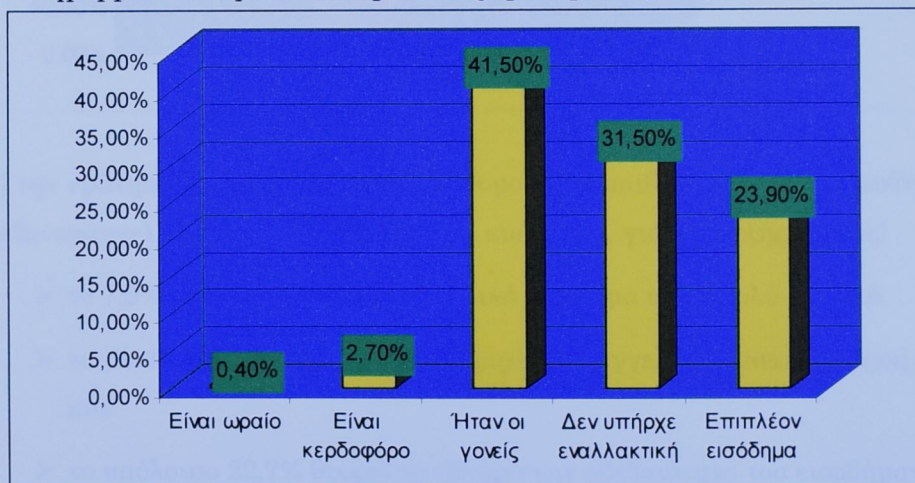
τη συμπεριφορά τους υποκινούμενη από αυτό το γεγονός, ενώ το υπόλοιπο 13,1% δηλώνει πως θα επιχειρούσε να αυξήσει το κεφάλαιο προκειμένου να αντιμετωπίσει την καινούργια κατάσταση.

4.5.3 Κοινωνικά χαρακτηριστικά

Το 99,4% των αγροτών προέρχονται από αγροτικές οικογένειες, ενώ οι λόγοι για τους οποίους ακολούθησαν αυτό το επάγγελμα έχουν ως εξής:

- το 0,4% γιατί τους αρέσει
- το 2,7% γιατί είναι κερδοφόρο επάγγελμα
- το 41,5% γιατί ήταν οι γονείς τους αγρότες
- το 31,5% γιατί δεν υπήρχε εναλλακτική απασχόληση και
- το 23,9% για επιπλέον εισόδημα.

Διάγραμμα 29: Λόγοι που ώθησαν τους ερωτώμενους να γίνουν αγρότες

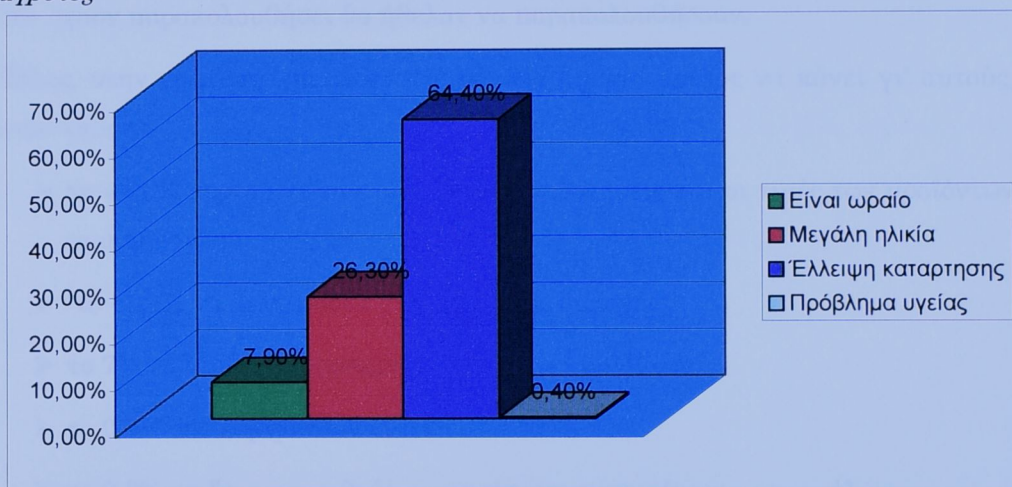

Αποτέλεσμα των παραπάνω είναι το γεγονός ότι το 0,3% δεν είναι καθόλου ευχαριστημένοι, το 84,8% δηλώνουν λίγο ευχαριστημένοι από τη δουλειά τους, το 14,5% είναι αρκετά ευχαριστημένοι, ενώ το υπόλοιπο 0,3% δηλώνει πολύ ευχαριστημένο από την αγροτική του δραστηριότητα.

Στη συνέχεια, οι αγρότες ερωτήθηκαν αν θα ήθελαν να αλλάξουν επάγγελμα σήμερα. Το 20% δηλώνουν πως θα ήθελαν να αλλάξουν, ενώ το 80% είναι αρνητικοί προς αυτήν την προοπτική γιατί:

- στο 7,9% αρέσει αυτό το επάγγελμα
- το 26,3% φέρει ως κόλλημα το περασμένο της ηλικίας
- το 64,4% δεν έχει την απαραίτητη κατάρτιση για οποιοδήποτε άλλο επάγγελμα και
- το 0,4% δηλώνει πρόβλημα υγείας.

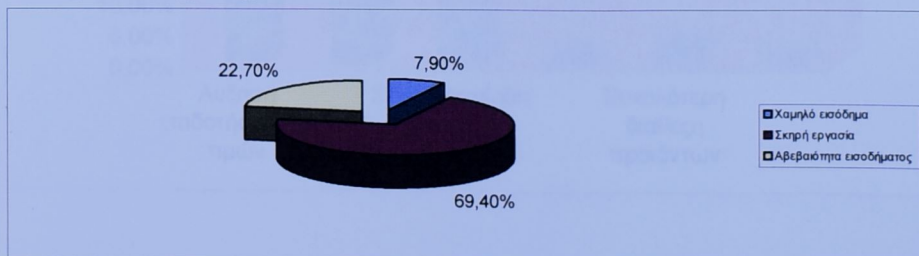
Διάγραμμα 30: Λόγοι που ωθούν τους ερωτώμενους να συνεχίσουν να είναι αγρότες

Στην ερώτηση αν οι ερωτηθέντες επιθυμούν τα παιδιά τους να ακολουθήσουν το ίδιο επάγγελμα, έδωσαν όλοι αρνητική απάντηση, για τους εξής λόγους:

- το 7,9% υποστηρίζει ότι το αγροτικό εισόδημα είναι πολύ χαμηλό
- το 69,4% δηλώνει ότι το συγκεκριμένο επάγγελμα απαιτεί σκληρή δουλειά και
- το υπόλοιπο 22,7% θεωρεί πρόβλημα την αβεβαιότητα του εισοδήματος.

Διάγραμμα 31: Λόγοι για τους οποίους οι αγρότες αποτρέπουν τα παιδιά τους από το να γίνουν αγρότες

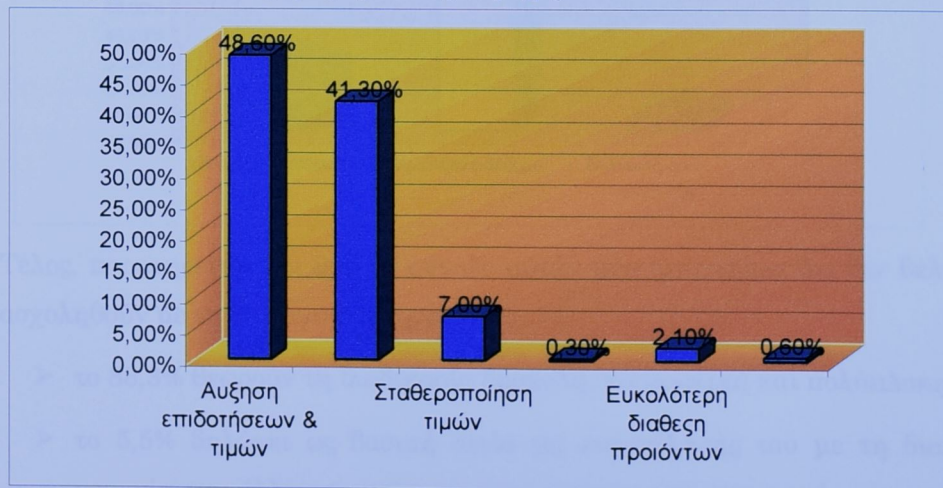
Στην ερώτηση αν το εισόδημα από τις αγροτικές δραστηριότητες καλύπτει τις ανάγκες των ερωτηθέντων το 90% έδωσε αρνητική απάντηση και το 69,1% δήλωσε πως θα βελτιώνε σημαντικά το βιοτικό του επίπεδο αν το εισόδημά τους ήταν μεγαλύτερο, ενώ ένα ποσοστό της τάξης του 29,7% θεωρεί αναγκαία την βελτίωση των κοινωνικών παροχών από το κράτος.

Θετικό στοιχείο είναι ότι το 70% των αγροτών έχει παρακολουθήσει ένα τουλάχιστον επιμορφωτικό πρόγραμμα που αφορά τον κλάδο του και το 52% όσων δεν έχουν παρακολουθήσει θα ήθελαν να παρακολουθήσουν.

Τέλος, στην ερώτηση για το τι περιμένουν από το κράτος να κάνει γι' αυτούς, απαντήθηκαν:

- το 48,6% περιμένει να αυξηθούν οι επιδοτήσεις και οι τιμές των προϊόντων που παράγουν
- το 41,3% να βελτιωθούν οι κοινωνικές παροχές
- το 7% να σταθεροποιηθούν οι τιμές των προϊόντων
- το 0,6% δεν περιμένουν τίποτα
- το 0,3% να δημιουργηθούν περισσότερες ευκαιρίες για απασχόληση
- το 2,1% να υπάρχει ευκολότερη πρόσβαση στην αγορά για τα προϊόντα τους.

Διάγραμμα 32: Επιθυμητές κρατικές παροχές

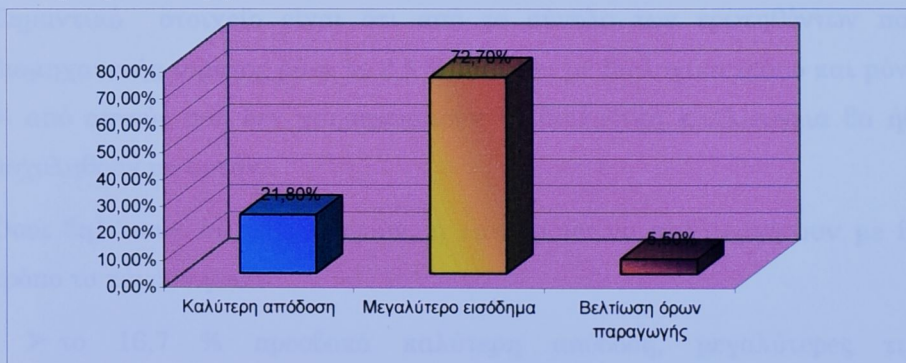
4.6. Στατιστικά στοιχεία που αφορούν τη βιολογική γεωργία και κτηνοτροφία στο νομό Ηλείας

4.6.1. Στατιστικά στοιχεία για τη βιολογική καλλιέργεια της ελιάς

Από το σύνολο των ερωτηθέντων ελαιοπαραγωγών το 88% γνωρίζουν τι είναι η βιολογική καλλιέργεια και το 76% όσων δεν ξέρουν τι είναι θα ήθελαν να μάθουν. Αξιίζει να σημειωθεί ότι από το σύνολο των ελαιοπαραγωγών μόνο το 3,5% ασχολείται με τη βιολογική καλλιέργεια και το 24% όσων δεν ασχολούνται με τον συγκεκριμένο τρόπο καλλιέργειας θα ήθελαν να ασχοληθούν. Επίσης, όσοι ασχολούνται ή θέλουν να ασχοληθούν με τη βιολογική καλλιέργεια δηλώνουν ότι το κάνουν για τους εξής λόγους:

- το 21,8% επειδή υπάρχει καλύτερη απόδοση, δυνατότητα για μεγαλύτερες τιμές και καλύτερη ποιότητα προϊόντων
- το 72,7% επειδή προσδοκά μεγαλύτερο εισόδημα
- το 5,5% λόγω βελτίωσης των όρων παραγωγής.

Διάγραμμα 34: Λόγοι που οι ελαιοπαραγωγοί επιθυμούν να ασχοληθούν με τη βιολογική καλλιέργεια

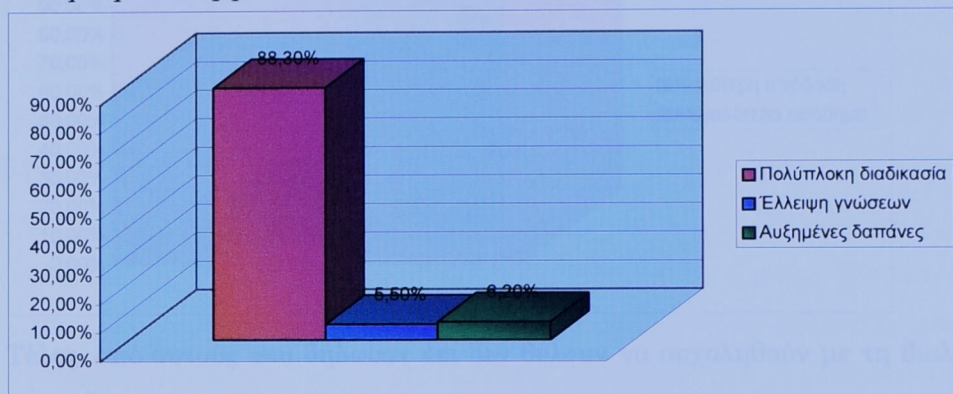

Τέλος, παρατηρείται ότι από το σύνολο αυτών που απάντησαν ότι δεν θέλουν να ασχοληθούν με τη βιολογική γεωργία:

- το 88,3% θεωρούν τη διαδικασία δύσκολη, κουραστική και πολύπλοκη
- το 5,5% δηλώνει ως βασική αιτία μη ενασχόλησής του με τη βιολογική γεωργία την έλλειψη γνώσεων που αφορούν την εφαρμογή της πρακτικής αυτής,

- το 6,2 % υποστηρίζει ότι η βιολογική γεωργία απαιτεί περισσότερες δαπάνες.

Διάγραμμα 35: Λόγοι που οι ελαιοπαραγωγοί δεν επιθυμούν να ασχοληθούν με τη βιολογική καλλιέργεια

4.6.2. Στατιστικά στοιχεία για τη βιολογική καλλιέργεια της βιομηχανικής τομάτας

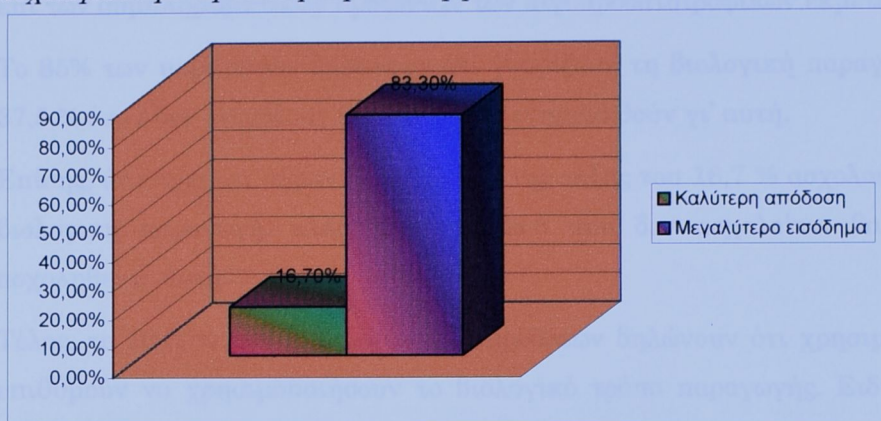
Το 57,5 % των ερωτηθέντων παραγωγών γνωρίζει τι είναι βιολογική καλλιέργεια, ενώ το 72,2% όσων δεν γνωρίζουν θα ήθελαν να μάθουν.

Σημαντικό στοιχείο είναι ότι από το σύνολο των ερωτηθέντων παραγωγών βιομηχανικής τομάτας μόνο το 2,5 % παράγει με βιολογικό τρόπο και μόνο το 27,5 % από αυτούς που δεν χρησιμοποιούν τη βιολογική καλλιέργεια θα ήθελαν να ασχοληθούν με αυτήν.

Όσοι δηλώνουν ότι καλλιεργούν, ή επιθυμούν να καλλιεργήσουν με βιολογικό τρόπο το κάνουν γιατί:

- το 16,7 % προσδοκά καλύτερη απόδοση, μεγαλύτερες τιμές και καλύτερη ποιότητα προϊόντων
- το 83,3 % επιθυμεί μεγαλύτερο εισόδημα.

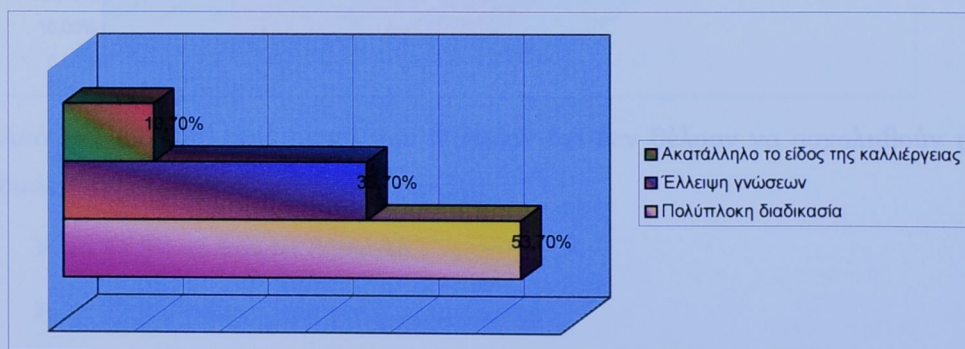
Διάγραμμα 36: Λόγοι που οι παραγωγοί βιομηχανικής τομάτας επιθυμούν να ασχοληθούν με τη βιολογική καλλιέργεια

Τέλος, από αυτούς που δήλωσαν ότι δεν θέλουν να ασχοληθούν με τη βιολογική γεωργία:

- το 53,7 % θεωρεί τη διαδικασία δύσκολη
- το 35,7 % πιστεύει πως είναι κουραστικό, δεν γνωρίζει ακριβώς και ήδη βρίσκεται σε προχωρημένη ηλικία για να ασχοληθεί με κάτι τέτοιο
- το 10,7 % υποστηρίζει πως το είδος της καλλιέργειας και η περιοχή δεν επιτρέπουν την ανάπτυξη μιας τέτοιας δραστηριότητας.

Διάγραμμα 37: Λόγοι που οι παραγωγοί βιομηχανικής τομάτας δεν επιθυμούν να ασχοληθούν με τη βιολογική καλλιέργεια

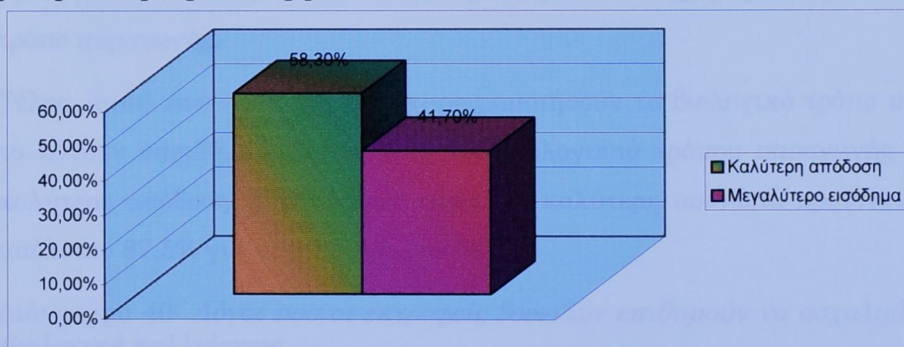
4.6.3. Στατιστικά στοιχεία για τη βιολογική παραγωγή του αιγοπρόβειου κρέατος και των συμπληρωματικών προϊόντων των αιγοπροβατοτροφικών εκμεταλλεύσεων.

Το 85% των παραγωγών δηλώνουν ότι γνωρίζουν τη βιολογική παραγωγή και το 37,5 % όσων δεν γνωρίζουν θα ήθελαν να ενημερωθούν γι' αυτή.

Επίσης, ένα σχετικά σημαντικό ποσοστό της τάξης του 16,7 % ασχολούνται με τη βιολογική παραγωγή, αλλά μόνο το 28,6 που δεν ασχολείται θα ήθελε να ασχοληθεί μ' αυτή.

Τέλος, το 10,02% των εκτροφέων αιγοπροβάτων δηλώνουν ότι χρησιμοποιούν, ή επιθυμούν να χρησιμοποιήσουν το βιολογικό τρόπο παραγωγής. Ειδικότερα, το 58,3% μέσω του βιολογικού τρόπου παραγωγής προσδοκά καλύτερη απόδοση, μεγαλύτερες τιμές και καλύτερη ποιότητα προϊόντων, ενώ το υπόλοιπο 41,7% προτιμά το συγκεκριμένο τρόπο παραγωγής, προκειμένου να αυξηθεί το εισόδημά του και να βελτιωθούν οι όροι παραγωγής.

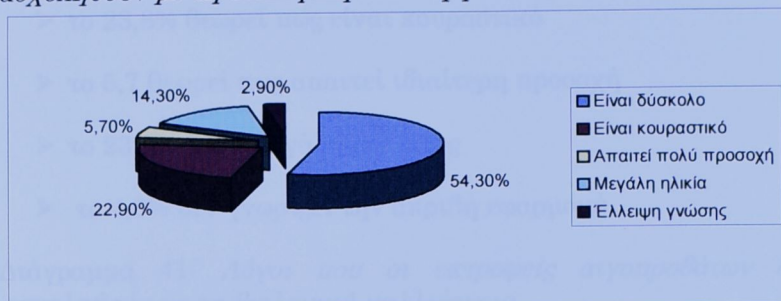
Διάγραμμα 38: Λόγοι που οι εκτροφείς αιγοπροβάτων επιθυμούν να ασχοληθούν με τη βιολογική καλλιέργεια

Από την άλλη πλευρά αυτοί που δήλωσαν ότι δεν θέλουν να ασχοληθούν με τη βιολογική παραγωγή το κάνουν γιατί:

- το 54,3% το θεωρεί δύσκολο
- το 22,9% θεωρεί πως είναι κουραστικό
- το 5,7% θεωρεί πως απαιτεί ιδιαίτερη προσοχή
- το 14,3% λόγω μεγάλης ηλικίας
- το 2,9% δεν γνωρίζει την ακριβή εφαρμογή.

Διάγραμμα 39: Λόγοι που οι εκτροφείς αιγοπροβάτων δεν επιθυμούν να ασχοληθούν με τη βιολογική καλλιέργεια

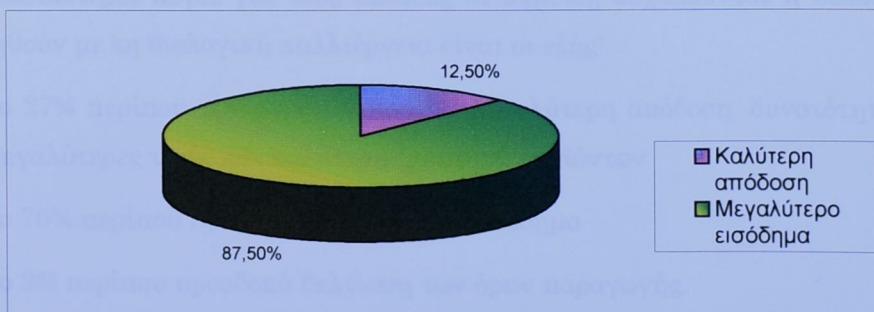
4.6.4. Στατιστικά στοιχεία για τη βιολογική παραγωγή του βοείου κρέατος και των συμπληρωματικών προϊόντων των βοοτροφικών εκμεταλλεύσεων.

Το 66,7% των παραγωγών δηλώνουν ότι γνωρίζουν τη βιολογική παραγωγή και το 20% όσων δεν γνωρίζουν θα ήθελαν να ενημερωθούν γι' αυτή.

Από το σύνολο των ερωτηθέντων κανείς δεν παράγει με βιολογικό τρόπο τα προϊόντα του, ενώ το 30% από αυτούς θα ήθελαν να χρησιμοποιήσουν αυτόν τον τρόπο παραγωγής.

Τέλος, αυτοί που επιθυμούν να χρησιμοποιήσουν το βιολογικό τρόπο παραγωγής το κάνουν επειδή, το 12,5% μέσω του βιολογικού τρόπου παραγωγής προσδοκά καλύτερη απόδοση, μεγαλύτερες τιμές και καλύτερη ποιότητα προϊόντων, ενώ το υπόλοιπο 87,5% για μεγαλύτερο εισόδημα.

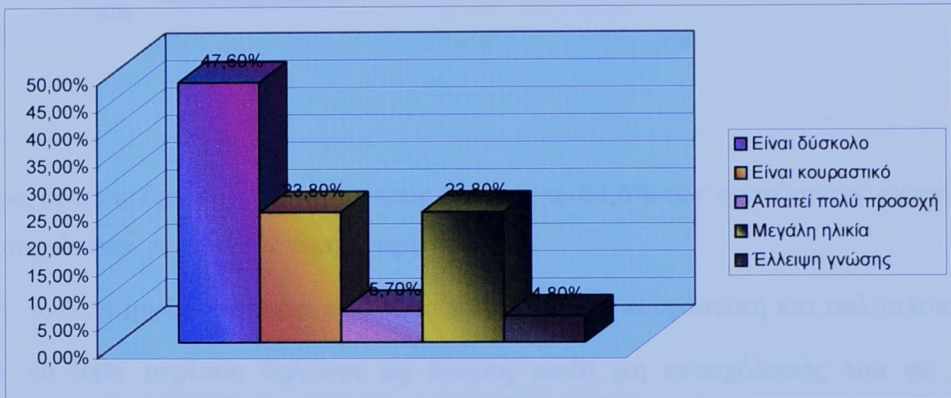
Διάγραμμα 40: Λόγοι που οι εκτροφείς βοοειδών επιθυμούν να ασχοληθούν με τη βιολογική καλλιέργεια

Από την άλλη πλευρά αυτοί που δήλωσαν ότι δεν θέλουν να ασχοληθούν με τη βιολογική παραγωγή το κάνουν γιατί:

- το 47,6% το θεωρεί δύσκολο
- το 23,8% θεωρεί πως είναι κουραστικό
- το 5,7 θεωρεί πως απαιτεί ιδιαίτερη προσοχή
- το 23,8% λόγω μεγάλης ηλικίας
- το 4,8% δεν γνωρίζει την ακριβή εφαρμογή.

Διάγραμμα 41: Λόγοι που οι εκτροφείς αιγοπροβάτων δεν επιθυμούν να ασχοληθούν με τη βιολογική καλλιέργεια

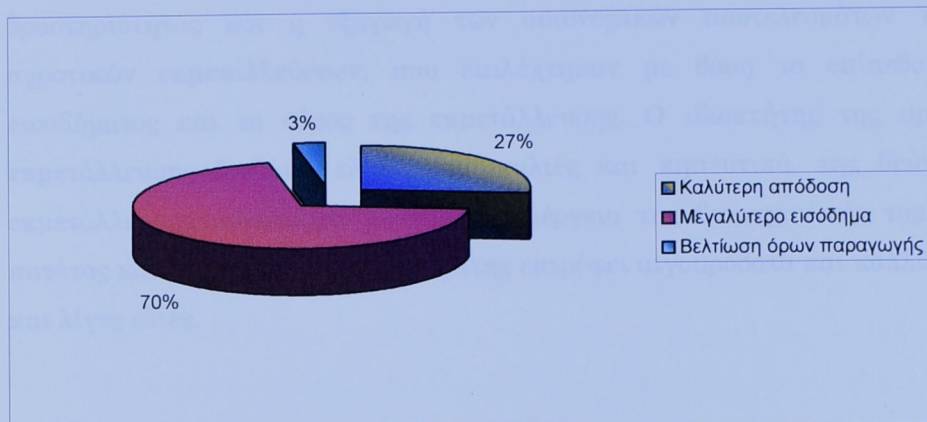

4.6.5 Συγκριτικά στατιστικά στοιχεία για τη βιολογική γεωργία και κτηνοτροφία στο νομό Ηλείας

Από το σύνολο των ερωτηθέντων αγροτών το 81,8% γνωρίζουν τι είναι η βιολογική παραγωγή, ενώ μόνο, το 5,5% ασχολείται με αυτόν τον τρόπο της παραγωγής. Οι τρεις βασικότεροι λόγοι για τους οποίους οι αγρότες ασχολούνται ή θέλουν να ασχοληθούν με τη βιολογική καλλιέργεια είναι οι εξής:

- το 27% περίπου των αγροτών προσδοκά καλύτερη απόδοση, δυνατότητα για μεγαλύτερες τιμές και καλύτερη ποιότητα προϊόντων
- το 70% περίπου προσδοκά μεγαλύτερο εισόδημα
- το 3% περίπου προσδοκά βελτίωση των όρων παραγωγής.

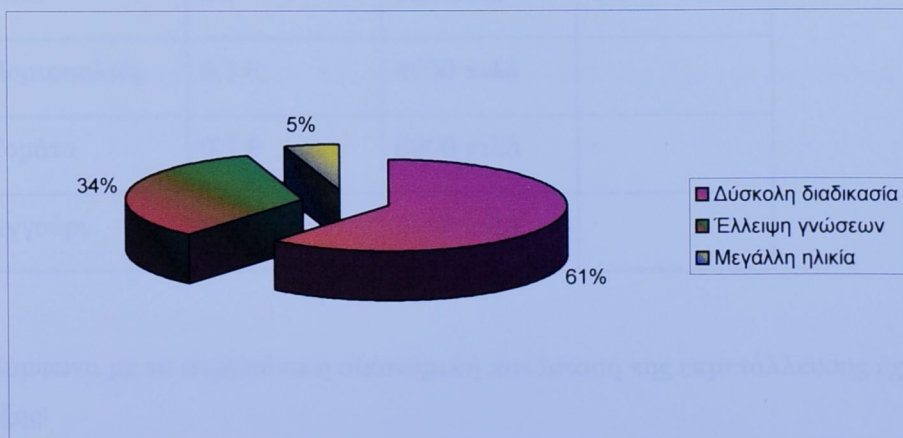
Διάγραμμα 42: Λόγοι που οι ερωτώμενοι αγρότες επιθυμούν να ασχοληθούν με τη βιολογική καλλιέργεια

Τέλος, οι τρεις βασικοί λόγοι, για τους οποίους το 94,5% των ερωτώμενων αγροτών δεν ασχολείται με τη βιολογική γεωργία, είναι:

- το 61% περίπου θεωρεί τη διαδικασία δύσκολη, κουραστική και πολύπλοκη
- το 34% περίπου δηλώνει ως βασική αιτία μη ενασχόλησής του με τη βιολογική γεωργία την έλλειψη γνώσεων που αφορούν την εφαρμογή της πρακτικής αυτής
- το 5% λόγω μεγάλης ηλικίας.

Διάγραμμα 43: Λόγοι που οι ερωτώμενοι αγρότες δεν επιθυμούν να ασχοληθούν με τη βιολογική καλλιέργεια

4.7 Παραγωγική δραστηριότητα και οικονομικό αποτέλεσμα³.

Σε αυτό το υποκεφάλαιο θα γίνει η παρουσίαση της παραγωγικής δραστηριότητας και η εξαγωγή των οικονομικών αποτελεσμάτων τριών αγροτικών εκμεταλλεύσεων, που επιλέχτηκαν με βάση το επίπεδο του εισοδήματος και το εύρος της εκμετάλλευσης. Ο ιδιοκτήτης της πρώτης εκμετάλλευσης διαθέτει ελιές, πορτοκαλιές και κηπευτικά, της δεύτερης εκμετάλλευσης ασχολείται με την καλλιέργεια της βιομηχανικής τομάτας, πατάτας και καρπουζιού, ενώ της τρίτης εκτρέφει αιγοπρόβατα και καλλιεργεί και λίγες ελιές.

4.7.1. Εκμετάλλευση 1^η

Η συγκεκριμένη εκμετάλλευση διαθέτει καλλιέργεια ελιών, μη αρδευόμενων, έκτασης 40 στρεμμάτων, καλλιέργεια πορτοκαλιών, έκτασης 15 στρεμμάτων, και καλλιέργεια κηπευτικών (αγγούρι, ντομάτα), έκτασης 5 στρεμμάτων. Επίσης διαθέτει πάγιο κεφάλαιο, ένα τρακτέρ, ένα ραβδιστικό μηχάνημα και μία αποθήκη, συνολικής αξίας 3000 €.

Συμπληρωματικά στοιχεία που αφορούν τα προϊόντα έχουν ως εξής:

	Τιμή/ κιλό	Απόδοση/ στρ.	Επιδότηση
Ελιά	2 €	120 κιλά	1 €
Πορτοκαλιές	0,3 €	4000 κιλά	-
Τομάτα	0,1 €	6000 κιλά	-
Αγγούρι	0,6 €	6500 κιλά	-

Σύμφωνα με τα παραπάνω η οικονομική κατάσταση της εκμετάλλευσης έχει ως εξής:

³ Καμενίδης Χ. Θ. και Κιτσοπανίδης Γ. Ι. (1997), *Αγροτική Οικονομική*, εκδόσεις ΖΗΤΗ, Θεσσαλονίκη.

1.Ακαθάριστη αξία παραγωγής = (Τ.ελ. * Π.ελ.)+ (Τ.π * Π.π) + (Τ.τ. *Π.τ.) + (Τ.αγ. * Π.αγ.) = (2 € * 120 κιλά * 40 στρ.) + (0,3€ * 4000 κιλά * 15 στρ.) + {(0,1€ * 6000 κιλά * 2,5 στρ.) +(0,6€ * 6500 κιλά * 2,5 στρ.)} * 3 = 18000 € + 9600 € + (900 € + 1625 €) * 3 = 18000 € + 9600 € + 7575 € = 35175 €

2. Ακαθάριστη Πρόσοδος = Ακαθάριστη αξία παραγωγής + Επιδοτήσεις + Ασφαλιστικές αποζημιώσεις + Ιδιοκατανάλωση ± Μεταβολή κεφαλαίου = 35175 € + (1€ * 120 κιλά * 40 στρ.) = =35175 € + 4800 € = 39975 €

3. Σταθερό Κόστος = Ενοίκιο του εδάφους + Τόκοι παγίου κεφαλαίου + Συντήρηση + Ασφάλιστρα + Αποσβέσεις = { (1500 € * 15στρ * 5%) + (750 € * 40 στρ. *5%) + (1500 € * 5 στρ. * 5%) } + 30000 € * 9% = 3000 € + +2700 € + 0 +0 + 0 = 5700 €

4.Μεταβλητό κόστος = Εργασία + Λιπάσματα + Φάρμακα + Λοιπά αναλώσιμα + Τόκοι μεταβλητού κόστους.

➤ Το μεταβλητό κόστος που προκύπτει από την καλλιέργεια της ελιάς:

Εργασία: 17,5 αν/ ώρες * 40 στρ. * 4 € = 4900 €

Λιπάσματα: 7 € * 40 στρ. = 280 €

Φάρμακα: 2,5 € * 40 στρ. = 100 €

Φρεζάρισμα: 10 € * 40 στρ. = 400 €

Λοιπά Αναλώσιμα: 200 €

Σύνολο: 5880 €

➤ Το μεταβλητό κόστος που προκύπτει από την καλλιέργεια των πορτοκαλιώνων:

Εργασία: 20 αν/ ώρες * 15 στρ. * 4 € = 1200 €

Λιπάσματα: 7 € * 15 στρ. = 105 €

Φάρμακα: 10 € * 15 στρ. = 150 €

Λοιπά Αναλώσιμα: 100 €

Σύνολο: 1555 €

➤ Το μεταβλητό κόστος που προκύπτει από την καλλιέργεια των κηπευτικών:

Εργασία: (100 αν/ ώρες * 5 στρ. * 5 €) * 3 = 2500 € * 3 = 7500 €

Λιπάσματα: $(12 \text{ €} * 5 \text{ στρ.}) * 3 = 180 \text{ €}$

Φάρμακα: 900 €

Σπόροι: 150 €

Θερμοκήπιο: $200 \text{ €} * 5 \text{ στρ.} = 1000 \text{ €}$

Λοιπά Αναλώσιμα: 150 €

Σύνολο: 9880 €

Άρα,

5. Συνολικό μεταβλητό κόστος = $5880 + 1550 + 9880 + (5880 + 1550 + 9880) * \frac{1}{2} * 10\% = 17315 + 17315 * \frac{1}{2} * 10\% = 17315 + 866 = 18181 \text{ €}$

Και,

6. Ολικό κόστος = Σταθερό κόστος + Μεταβλητό κόστος = $5700 + 18181 = 23881 \text{ €}$

ΕΞΑΓΩΓΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΩΝ

1. Καθαρό οικονομικό αποτέλεσμα = Ακαθάριστη πρόσοδος — Ολικό κόστος = $39975 - 23881 = 16094 \text{ €}$

2. Ακαθάριστο κέρδος = Ακαθάριστη πρόσοδος — Μεταβλητό κόστος = $39975 - 18181 = 21794 \text{ €}$

3. Καθαρή πρόσοδος:

Προσθετική μέθοδος

Καθαρή πρόσοδος = Τόκοι πάσης φύσεως + Ενοίκιο εδάφους + Καθαρό οικονομικό αποτέλεσμα = 22660 €

Αφαιρετική μέθοδος

Καθαρή πρόσοδος = Ακαθάριστη πρόσοδος — (Ολικό κόστος — Τόκοι πάσης φύσεως — Ενοίκιο εδάφους) = 22660 €

4. Πρόσοδος Καθαρής Περιουσίας

Προσθετική μέθοδος

Πρόσδοος Καθαρής Περιουσίας = Τόκοι ιδίου κεφαλαίου + Τόκοι μεταβλητού κεφαλαίου + Ενοίκιο εδάφους + Καθαρό οικονομικό αποτέλεσμα = 22660 €

Αφαιρετική μέθοδος

Πρόσδοος Καθαρής Περιουσίας = Καθαρή πρόσδοος — Τόκοι ξένου κεφαλαίου = 22660 €

5. Αποδοτικότητα μέσου επεν/νου κεφαλαίου = Καθαρή πρόσδοος / μέσο επεν/νο κεφάλαιο * 100 = 151%

6. Αποδοτικότητα μέσου ιδίου επεν/νου κεφαλαίου = Καθαρή πρόσδοος / μέσο ίδιο επεν/νο κεφάλαιο * 100 = 151%

7. Κτηματική πρόσδοος:

Προσθετική μέθοδος

Κτηματική πρόσδοος = Καθαρό οικονομικό αποτέλεσμα + Τόκοι παγίου κεφαλαίου + Ενοίκιο εδάφους = 21794 €

Αφαιρετική μέθοδος

Κτηματική πρόσδοος = Καθαρή πρόσδοος — Τόκοι ζωικού & κυκλοφορικού κεφαλαίου = 21794 €

8. Έγγειος πρόσδοος:

Προσθετική μέθοδος

Έγγειος πρόσδοος = Καθαρό οικονομικό αποτέλεσμα + Ενοίκιο εδάφους = 19094 €

Αφαιρετική μέθοδος

Έγγειος πρόσδοος = Καθαρή πρόσδοος — (Τόκοι — Ενοίκιο εδάφους) = 19094 €

9. Πρόσδοος εργασίας:

Προσθετική μέθοδος

Πρόσδοος εργασίας = Καθαρό οικονομικό αποτέλεσμα + αμοιβή της εργασίας = 24694 €

Αφαιρετική μέθοδος

Πρόσοδος εργασίας = Ακαθάριστη πρόσοδος – (Ολικό κόστος – αμοιβή της εργασίας) = 24694 €

10. Γεωργικό οικογενειακό εισόδημα:

Προσθετική μέθοδος

Γεωργικό οικογενειακό εισόδημα = Αμοιβή οικογενειακής εργασίας + Πρόσοδος Καθαρής Περιουσίας = 28810 €

Αφαιρετική μέθοδος

Γεωργικό οικογενειακό εισόδημα = Ακαθάριστη Πρόσοδος – Χρηματικές Δαπάνες – Αποσβέσεις = 28810 €

Σύμφωνα με τα παραπάνω και λαμβάνοντας υπόψη το γεγονός ότι το συγκεκριμένο νοικοκυριό αποτελείται από δύο ενήλικα άτομα, το κατά κεφαλή ημερομίσθιο υπολογίζεται ως εξής:

Κεφαλή ημερομίσθιο = 28810 € / 2 / 360 ημέρες = 40 €.

4.7.2. Εκμετάλλευση 2^η

Η συγκεκριμένη εκμετάλλευση διαθέτει, καλλιέργεια βιομηχανικής τομάτας, έκτασης 50 στρεμμάτων, καλλιέργεια καρπουζιού, έκτασης 50 στρεμμάτων, και καλλιέργεια πατάτας, έκτασης 50 στρεμμάτων. Επίσης διαθέτει πάγιο κεφάλαιο, ένα τρακτέρ και μία αποθήκη, συνολικής αξίας 25000 €.

Συμπληρωματικά στοιχεία που αφορούν τα προϊόντα έχουν ως εξής:

	Τιμή/ κιλό	Απόδοση/ στρ.	Επιδότηση
Β. τομάτα	0,1 €	6000 κιλά	0,3 €
Καρπούζι	0,25 €	1000 κιλά	-
Πατάτα	0,15 €	3000 κιλά	-

Σύμφωνα με τα παραπάνω η οικονομική κατάσταση της εκμετάλλευσης έχει ως εξής:

$$\begin{aligned} 1. \text{ Ακαθάριστη αξία παραγωγής} &= (\text{Τ.βτ.} * \text{Π.βτ.}) + (\text{Τ.π} * \text{Π.π}) + (\text{Τ.κ.} * \text{Π.κ.}) \\ &= (0,1 \text{ €} * 6000 \text{ κιλά} * 50 \text{ στρ.}) + (0,15 \text{ €} * 3000 \text{ κιλά} * 50 \text{ στρ.}) + \{ (0,25 \text{ €} * 1000 \text{ κιλά} * 50 \text{ στρ.}) \} = 75000 \text{ €} \end{aligned}$$

$$\begin{aligned} 2. \text{ Ακαθάριστη Πρόσοδος} &= \text{Ακαθάριστη αξία παραγωγής} + \text{Επιδοτήσεις} + \\ &\text{Ασφαλιστικές αποζημιώσεις} + \text{Ιδιοκατανάλωση} \pm \text{Μεταβολή κεφαλαίου} = \\ &93000 \text{ €} \end{aligned}$$

$$\begin{aligned} 3. \text{ Σταθερό Κόστος} &= \text{Ενοίκιο του εδάφους} + \text{Τόκοι παγίου κεφαλαίου} + \\ &\text{Συντήρηση} + \text{Ασφάλιστρα} + \text{Αποσβέσεις} = 9750 \text{ €} \end{aligned}$$

$$\begin{aligned} 4. \text{ Μεταβλητό κόστος} &= \text{Εργασία} + \text{Λιπάσματα} + \text{Φάρμακα} + \text{Λοιπά αναλώσιμα} + \\ &\text{Τόκοι μεταβλητού κόστους.} \end{aligned}$$

➤ *Το μεταβλητό κόστος που προκύπτει από την καλλιέργεια β. τομάτας:*

$$\text{Εργασία: } 20 \text{ αν/ ώρες} * 50 \text{ στρ.} * 5 \text{ €} = 5000 \text{ €}$$

$$\text{Λιπάσματα: } 10 \text{ €} * 50 \text{ στρ.} = 500 \text{ €}$$

$$\text{Φάρμακα: } 10 \text{ €} * 50 \text{ στρ.} = 500 \text{ €}$$

$$\text{Κόστος συλλογής: } 0,15 \text{ €} * 6000 \text{ κιλά} = 900 \text{ €}$$

$$\text{Λοιπά Αναλώσιμα: } 100 \text{ €}$$

$$\text{Σύνολο: } 5000 \text{ €}$$

➤ *Το μεταβλητό κόστος που προκύπτει από την καλλιέργεια του καρπουζιού:*

$$\text{Εργασία: } 12 \text{ αν/ ώρες} * 50 \text{ στρ.} * 5 \text{ €} = 3000 \text{ €}$$

$$\text{Λιπάσματα: } 10 \text{ €} * 50 \text{ στρ.} = 500 \text{ €}$$

$$\text{Φάρμακα: } 10 \text{ €} * 50 \text{ στρ.} = 500 \text{ €}$$

$$\text{Λοιπά Αναλώσιμα: } 1250 \text{ €}$$

$$\text{Σύνολο: } 5250 \text{ €}$$

➤ *Το μεταβλητό κόστος που προκύπτει από την καλλιέργεια της πατάτας:*

$$\text{Εργασία: } 5 \text{ αν/ ώρες} * 50 \text{ στρ.} * 5 \text{ €} = 1250 \text{ €}$$

Λιπάσματα: $3 \text{ €} * 50 \text{ στρ.} = 150 \text{ €}$

Λοιπά Αναλώσιμα: 100 €

Σύνολο: 1500 €

Άρα,

5. Συνολικό μεταβλητό κόστος = 12338 €

Και,

6. Ολικό κόστος = Σταθερό κόστος + Μεταβλητό κόστος = 22088 €

ΕΞΑΓΩΓΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΩΝ

1. Καθαρό οικονομικό αποτέλεσμα = Ακαθάριστη πρόσοδος — Ολικό κόστος = 70912 €

2. Ακαθάριστο κέρδος = Ακαθάριστη πρόσοδος — Μεταβλητό κόστος = 80662€

3. Καθαρή πρόσοδος

Προσθετική μέθοδος

Καθαρή πρόσοδος = Τόκοι πάσης φύσεως + Ενοίκιο εδάφους + +Καθαρό οικονομικό αποτέλεσμα = 81248€

Αφαιρετική μέθοδος

Καθαρή πρόσοδος = Ακαθάριστη πρόσοδος — (Ολικό κόστος — Τόκοι πάσης φύσεως — Ενοίκιο εδάφους = 81248 €

4. Πρόσοδος Καθαρής Περιουσίας

Προσθετική μέθοδος

Πρόσοδος Καθαρής Περιουσίας = Τόκοι ιδίου κεφαλαίου + Τόκοι μεταβλητού κεφαλαίου + Ενοίκιο εδάφους +Καθαρό οικονομικό αποτέλεσμα = 81248 €

Αφαιρετική μέθοδος

Πρόσοδος Καθαρής Περιουσίας = Καθαρή πρόσοδος — Τόκοι ξένου κεφαλαίου = 81248 €

5. Αποδοτικότητα μέσου επεν/νου κεφαλαίου = Καθαρή πρόσοδος / μέσο επεν/νο κεφάλαιο * 100 = 650%

6. Αποδοτικότητα μέσου ίδιου επεν/νου κεφαλαίου = Καθαρή πρόσοδος / μέσο ίδιο επεν/νο κεφάλαιο * 100 = 650%

7. Κτηματική πρόσοδος

Προσθετική μέθοδος

Κτηματική πρόσοδος = Καθαρό οικονομικό αποτέλεσμα + Τόκοι παγίου κεφαλαίου + Ενοίκιο εδάφους = 80662 €

Αφαιρετική μέθοδος

Κτηματική πρόσοδος = Καθαρή πρόσοδος — Τόκοι ζωικού & κυκλοφορικού κεφαλαίου = 80662 €

8. Έγγειος πρόσοδος

Προσθετική μέθοδος

Έγγειος πρόσοδος = Καθαρό οικονομικό αποτέλεσμα + Ενοίκιο εδάφους = 78412 €

Αφαιρετική μέθοδος

Έγγειος πρόσοδος = Καθαρή πρόσοδος — (Τόκοι — Ενοίκιο εδάφους) = 78412 €

9. Πρόσοδος εργασίας

Προσθετική μέθοδος

Πρόσοδος εργασίας = Καθαρό οικονομικό αποτέλεσμα + αμοιβή της εργασίας = 80162 €

Αφαιρετική μέθοδος

Πρόσοδος εργασίας = Ακαθάριστη πρόσοδος — (Ολικό κόστος — αμοιβή της εργασίας) = 80162 €

10. Γεωργικό οικογενειακό εισόδημα:

Προσθετική μέθοδος

Γεωργικό οικογενειακό εισόδημα = Αμοιβή οικογενειακής εργασίας + Πρόσοδος Καθαρής Περιουσίας = 85498 €

Αφαιρετική μέθοδος

Γεωργικό οικογενειακό εισόδημα = Ακαθάριστη Πρόσοδος — Χρηματικές Δαπάνες — Αποσβέσεις = 85498 €

Σύμφωνα με τα παραπάνω και λαμβάνοντας υπόψη το γεγονός ότι το συγκεκριμένο νοικοκυριό αποτελείται από δύο ενήλικα άτομα, το κατά κεφαλή ημερομίσθιο υπολογίζεται ως εξής:

$$\text{Κεφαλή ημερομίσθιο} = 85498 \text{ €} / 2 / 360 \text{ ημέρες} \approx 119 \text{ €}.$$

4.7.3 Εκμετάλλευση 3^η

Η συγκεκριμένη εκμετάλλευση διαθέτει, καλλιέργεια ελιάς, έκτασης 20 στρεμμάτων, και κτηνοτροφική μονάδα με 150 αιγοπρόβατα. Επίσης, ως πάγιο κεφάλαιο, ένα στάβλο αξίας 450 €.

Συμπληρωματικά στοιχεία που αφορούν τα προϊόντα έχουν ως εξής:

- Η τιμή του ελαιολάδου είναι 2€ το κιλό, η επιδότηση 1€ το κιλό και η απόδοση 120 κιλά / στρ.
- Η τιμή του αιγοπρόβειου γάλακτος είναι 0,7€ το κιλό, του αιγοπρόβειου κρέατος 5 € το κιλό, η απόδοση του γάλακτος είναι 150κιλά/ ζώο και του κρέατος 8κιλά * 200 μικρά ζώα και η επιδότηση 20€ / ζώο.

Σύμφωνα με τα παραπάνω η οικονομική κατάσταση της εκμετάλλευσης έχει ως εξής:

$$\begin{aligned} 1. \text{Ακαθάριστη αξία παραγωγής} &= (\text{Τ.ελ.} * \text{Π.ελ.}) + (\text{Τ.αιγ.} * \text{Π.αιγ.}) = (2\text{€} * \\ &120 \text{ κιλά} * 20 \text{ στρ.}) + [(0,70\text{€} * 150 \text{ κιλά} * 150 \text{ σζώα}) + (5\text{€} * 80 \text{ κιλά} * 200 \\ &\text{ζώα})] = 28550 \text{ €} \end{aligned}$$

$$\begin{aligned} 2. \text{Ακαθάριστη Πρόσοδος} &= \text{Ακαθάριστη αξία παραγωγής} + \text{Επιδότησεις} + \\ &\text{Ασφαλιστικές αποζημιώσεις} + \text{Ιδιοκατανάλωση} \pm \text{Μεταβολή κεφαλαίου} = \\ &33990 \text{ €} \end{aligned}$$

$$\begin{aligned} 3. \text{Σταθερό Κόστος} &= \text{Ενοίκιο του εδάφους} + \text{Τόκοι παγίου κεφαλαίου} + \\ &\text{Συντήρηση} + \text{Ασφάλιστρα} + \text{Αποσβέσεις} = 790\text{€} \end{aligned}$$

4. Μεταβλητό κόστος = Εργασία + Λιπάσματα + Φάρμακα + Λοιπά αναλώσιμα + Τόκοι μεταβλητού κόστους.

➤ Το μεταβλητό κόστος που προκύπτει από την καλλιέργεια της ελιάς:

$$\begin{array}{l} \text{Εργασία: } 17,5 \text{ αν/ ώρες} * 20 \text{ στρ.} * 4\text{€} = 2450 \text{ €} \\ \text{Λιπάσματα: } 7 \text{ €} * 20 \text{ στρ.} = 140 \text{ €} \\ \text{Φάρμακα: } 2,5 \text{ €} * 20 \text{ στρ.} = 50 \text{ €} \\ \text{Φρεζάρισμα: } 10\text{€} * 20 \text{ στρ.} = 200\text{€} \\ \text{Λοιπά Αναλώσιμα: } 100 \text{ €} \end{array} \quad \left. \vphantom{\begin{array}{l} \text{Εργασία: } 17,5 \text{ αν/ ώρες} * 20 \text{ στρ.} * 4\text{€} = 2450 \text{ €} \\ \text{Λιπάσματα: } 7 \text{ €} * 20 \text{ στρ.} = 140 \text{ €} \\ \text{Φάρμακα: } 2,5 \text{ €} * 20 \text{ στρ.} = 50 \text{ €} \\ \text{Φρεζάρισμα: } 10\text{€} * 20 \text{ στρ.} = 200\text{€} \end{array}} \right\} \text{Σύνολο} = 2940 \text{ €}$$

➤ Το μεταβλητό κόστος που προκύπτει από την εκτροφή των αιγοπροβάτων:

$$\text{Εργασία: } 20 \text{ αν/ ώρες} * 360 \text{ ημέρες} * 5 \text{ €} = 36000 \text{ €}$$

$$\text{Τροφή: } 30 \text{ €} * 150 \text{ ζώα} = 4500 \text{ €}$$

$$\text{Σύνολο: } 40500 \text{ €}$$

Άρα,

$$5. \text{Συνολικό μεταβλητό κόστος} = 45612 \text{ €}$$

Και,

$$6. \text{Ολικό κόστος} = \text{Σταθερό κόστος} + \text{Μεταβλητό κόστος} = 46402 \text{ €}$$

ΕΞΑΓΩΓΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΩΝ

$$1. \text{Καθαρό οικονομικό αποτέλεσμα} = \text{Ακαθάριστη πρόσοδος} - \text{Ολικό κόστος} = -12452 \text{ €}$$

$$2. \text{Ακαθάριστο κέρδος} = \text{Ακαθάριστη πρόσοδος} - \text{Μεταβλητό κόστος} = -11662 \text{ €}$$

$$3. \text{Καθαρή πρόσοδος}$$

Προσθετική μέθοδος

$$\text{Καθαρή πρόσοδος} = \text{Τόκοι πάσης φύσεως} + \text{Ενοίκιο εδάφους} + \text{Καθαρό οικονομικό αποτέλεσμα} = -9490 \text{ €}$$

Αφαιρετική μέθοδος

Καθαρή πρόσοδος = Ακαθάριστη πρόσοδος — (Ολικό κόστος — Τόκοι πάσης φύσεως — Ενοίκιο εδάφους = — 9490 €

4. Πρόσοδος Καθαρής Περιουσίας

Προσθετική μέθοδος

Πρόσοδος Καθαρής Περιουσίας = Τόκοι ιδίου κεφαλαίου + Τόκοι μεταβλητού κεφαλαίου + Ενοίκιο εδάφους + Καθαρό οικονομικό αποτέλεσμα = —9490 €

Αφαιρετική μέθοδος

Πρόσοδος Καθαρής Περιουσίας = Καθαρή πρόσοδος — Τόκοι ξένου κεφαλαίου = —9490 €

5. Αποδοτικότητα μέσου επεν/νου κεφαλαίου = Καθαρή πρόσοδος / μέσο επεν/νο κεφάλαιο * 100 = — 4218%

6. Αποδοτικότητα μέσου ιδίου επεν/νου κεφαλαίου = Καθαρή πρόσοδος / μέσο ίδιο επεν/νο κεφάλαιο * 100 = — 4218%

7. Κτηματική πρόσοδος

Προσθετική μέθοδος

Κτηματική πρόσοδος = Καθαρό οικονομικό αποτέλεσμα + Τόκοι παγίου κεφαλαίου + Ενοίκιο εδάφους = — 11662€

Αφαιρετική μέθοδος

Κτηματική πρόσοδος = Καθαρή πρόσοδος — Τόκοι ζωικού & κυκλοφορικού κεφαλαίου = — 11662€

8. Έγγειος πρόσοδος

Προσθετική μέθοδος

Έγγειος πρόσοδος = Καθαρό οικονομικό αποτέλεσμα + Ενοίκιο εδάφους = — 11702€

Αφαιρετική μέθοδος

Έγγειος πρόσοδος = Καθαρή πρόσοδος — (Τόκοι — Ενοίκιο εδάφους) = — 11702€

9. Πρόσοδος εργασίας

Προσθετική μέθοδος

Πρόσοδος εργασίας = Καθαρό οικονομικό αποτέλεσμα + αμοιβή της εργασίας = 25998€

Αφαιρετική μέθοδος

Πρόσοδος εργασίας = Ακαθάριστη πρόσοδος – (Ολικό κόστος – αμοιβή της εργασίας) = 25998€

10. Γεωργικό οικογενειακό εισόδημα

Προσθετική μέθοδος

Γεωργικό οικογενειακό εισόδημα = Αμοιβή οικογενειακής εργασίας + Πρόσοδος Καθαρής Περιουσίας = 28960€

Αφαιρετική μέθοδος

Γεωργικό οικογενειακό εισόδημα = Ακαθάριστη Πρόσοδος – Χρηματικές Δαπάνες – Αποσβέσεις = 28960€

Σύμφωνα με τα παραπάνω και λαμβάνοντας υπόψη το γεγονός ότι το συγκεκριμένο νοικοκυριό αποτελείται από δύο ενήλικα άτομα, το κατά κεφαλή ημερομίσθιο υπολογίζεται ως εξής:

Κεφαλή ημερομίσθιο = $28960 \text{ €} / 3 / 360 \text{ ημέρες} \approx 27 \text{ €}$.

Συμπεράσματα

Όπως παρατηρείται από την παραπάνω ανάλυση ο ιδιοκτήτης της πρώτης εκμετάλλευσης ασχολείται με την καλλιέργεια της ελιάς, την παραγωγή πορτοκαλιών και κηπευτικών. Πρόκειται για μια εκμετάλλευση που αποδίδει ένα σχετικά ικανοποιητικό εισόδημα δεδομένου ότι το ύψος του ημερομισθίου φτάνει τα 40 ευρώ. Βέβαια, ο ιδιοκτήτης θα μπορούσε να αυξήσει το εισόδημά του κάνοντας εξω-γεωργικές εργασίες, λόγω του ότι η φύση της εκμετάλλευσής του, δεν απαιτεί πλήρη απασχόληση.

Η δεύτερη εκμετάλλευση απαρτίζεται από την παραγωγή βιομηχανικής τομάτας και καρπουζιού. Τέτοιες εκμεταλλεύσεις βρίσκονται κυρίως στα βορειο-δυτικά

του νομού, όπου εκτείνεται ο κάρπος της Ηλείας. Πρόκειται για μία εκμετάλλευση που αποφέρει ένα πολύ υψηλό ημερομίσθιο στους ιδιοκτήτες της, της τάξης των 119 ευρώ. Βέβαια το ύψος αυτό του ημερομισθίου προϋποθέτει την απορρόφηση ολόκληρου του όγκου της παραγωγής από την αγορά, γεγονός που δεν συμβαίνει πάντα.

Η τρίτη εκμετάλλευση αναφέρεται στην καλλιέργεια ελιάς και στην εκτροφή αιγοπροβάτων. Χαρακτηριστικό στοιχείο όλων των εκμεταλλεύσεων αυτού του είδους είναι το υψηλό κόστος των εργατικών και η αυξημένη ένταση της εργασίας. Η συγκεκριμένη εκμετάλλευση θεωρητικά παρουσιάζει έλλειμμα, δεδομένου όμως ότι ο ιδιοκτήτης της στηρίζεται αποκλειστικά σε ίδια εργασία το ημερομίσθιο του ανέρχεται στα 27 ευρώ περίπου. Βέβαια σε σύγκριση με τα προηγούμενα ημερομίσθια το συγκεκριμένο είναι αρκετά χαμηλό, αλλά αυτό συμβαίνει στο σύνολο των εκμεταλλεύσεων που ασχολούνται με την αιγοπροβατοτροφία.

Τέλος, αυτό που παρατηρείται και στις τρεις εκμεταλλεύσεις και έχει ιδιαίτερο ενδιαφέρον είναι ότι οι τιμές στις αποδοτικότητες μέσου επενδεδυμένου κεφαλαίου και ιδίου κεφαλαίου είναι υπερβολικά αυξημένες επειδή το κεφάλαιο που διαθέτουν είναι πολύ μικρής αξίας. Πρόκειται για υποτυπώδεις κατασκευές και τα απολύτως απαραίτητα μηχανήματα μόνο.

Κεφάλαιο 5ο :

ΑΝΑΚΕΦΑΛΑΙΩΣΗ – ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Συνοψίζοντας αυτήν την ανάλυση, που σκοπό είχε τον προσδιορισμό του κοινωνικο – οικονομικού προφίλ των αγροτικών νοικοκυριών στην περιοχή του νομού Ηλείας, παραθέτονται ενδιαφέροντα συμπεράσματα, τα οποία εξήχθησαν κατά τη διαδικασία της έρευνας.

➤ Ο νομός Ηλείας παρουσιάζει πλούσιες εναλλαγές στο φυσικό του τοπίο, με χαρακτηριστικό παράδειγμα την ευρύτερη λίμνη του Καϊάφα, που εντάσσεται στα όρια του Δήμου Ζαχάρως και συνδυάζει βουνό, λίμνη, θάλασσα και πλούσιο πευκοδάσος. Επίσης, στο νομό υπάρχει η μεγαλύτερη πεδιάδα της Πελοποννήσου που εκτείνεται στα βορειοδυτικά, καθώς και αρκετά ποτάμια με σημαντικότερα τον Αλφειό και τη Νέδα. Ακόμα, υπάρχουν αρκετά βουνά με σχετικά μέτριο υψόμετρο, όπως ο Ερύμανθος και η Μίνθη. Τέλος, η περιοχή του νομού Ηλείας περιλαμβάνει αρκετές παραλίες, από τις πιο όμορφες στην Ελλάδα, οι οποίες κάθε χρόνο βραβεύονται από την Ευρωπαϊκή Ένωση για την καθαρότητά τους.

➤ Το κλίμα παρουσιάζει ήπιους χειμώνες και ζεστά καλοκαίρια, με αρκετές βροχοπτώσεις κατά τους φθινοπωρινούς και εαρινούς μήνες, γεγονός που επιτρέπει την ποικιλία των καλλιεργειών.

➤ Επίσης ο συγκεκριμένος νομός παρουσιάζει έντονο ιστορικό και πολιτιστικό ενδιαφέρον. Είναι μια από τις αρχαιότερες περιοχές του Ελληνισμού με βασικά ιστορικά και πολιτιστικά κέντρα, την Αρχαία Ολυμπία και την Αρχαία Φιγαλεία.

➤ Η οικονομική ανάπτυξη και οι επενδύσεις στο νομό δεν παρουσιάζουν ιδιαίτερη ένταση. Μόνο τα τελευταία δέκα χρόνια άρχισαν να δαπανώνται κεφάλαια για την ανάπτυξη του τόπου, τα οποία προέρχονται από την Ευρωπαϊκή Ένωση (Β' Κ.Π.Σ.). Ειδικότερα, ο νομός Ηλείας είναι ένας από τους λιγότερο ανεπτυγμένους νομούς της Ελλάδας. Το γεγονός ότι από τις αρχές του '80 άρχισαν να κλείνουν επιχειρήσεις, που έφτασαν σήμερα τις 2000 και σε συνδυασμό με το ότι στις αρχές του 1990 ελάχιστα έργα έγιναν που μόλις άγγιζαν δαπάνη της τάξεως των 60 εκ. ευρώ, δημιουργήθηκε η ανάγκη για την προσπάθεια ανάπτυξης. Έτσι, κατά την εξαετία 1994-1999 παρατηρείται μια τάση

προσπάθειας για αναβάθμιση της συγκεκριμένης περιοχής σχεδόν σε όλους τους τομείς. Κύριοι στόχοι της προσπάθειας για αναβάθμιση της περιοχής είναι η βελτίωση του βιοτικού επιπέδου του πληθυσμού, η συγκράτησή του στο νομό και η πάταξη της ανεργίας. Γενικά, τα έργα που έγιναν, αφορούν οδικά δίκτυα, ύδρευση, αστική ανάπτυξη, τουρισμό, βιομηχανική παραγωγή, πρωτογενή παραγωγή, εκπαίδευση κ.α.

Ωστόσο, παρά το γεγονός ότι η προσπάθεια που έγινε ήταν αρκετά σοβαρή, δεν ήταν αρκετή ώστε να διορθώσει τα προβλήματα που δημιούργησε η κρατική διαχείριση τα τελευταία 20 χρόνια, με αποτέλεσμα ο νομός να παρουσιάζει έναν από τους χαμηλότερους δείκτες βιοτικού επιπέδου και οικονομικής ανάπτυξης.

➤ Η μισή περίπου έκταση του νομού είναι καλλιεργήσιμη και για το λόγο αυτό η οικονομία του βασίζεται στην αγροτική δραστηριότητα. Κύριες καλλιέργειες στο νομό είναι η ελιά, τα εσπεριδοειδή, τα κηπευτικά, η βιομηχανική τομάτα και τα εποχιακά φρούτα όπως το καρπούζι, το πεπόνι κ.α. Εκτός από τη γεωργική παραγωγή, που προαναφέρθηκε, οι αγρότες ασχολούνται και με την εκτροφή βοοειδών και αιγοπροβάτων. Επιπλέον, πάνω από το 50% του πληθυσμού του νομού είναι αγροτικός. Από το σύνολο των αγροτών, περίπου το 61% δηλώνει ως κύριο επάγγελμα την ελαιοκομία, το 18% την αιγοπροβατοτροφία, το 12% την καλλιέργεια της βιομηχανικής τομάτας και το υπόλοιπο 9% την βοοτροφία. Βέβαια σχεδόν όλοι οι αγρότες και κυρίως όσοι έχουν γεωργική απασχόληση, ασχολούνται και με άλλες αγροτικές δραστηριότητες προκειμένου να αυξήσουν το εισόδημά τους.

➤ Ένα στοιχείο που προκαλεί προβληματισμό είναι ο κλάδος του αγροτουρισμού. Ο αγροτουρισμός, που είναι ένας συνεχώς αναπτυσσόμενος κλάδος σε όλη την Ελλάδα και εκτός των άλλων σκοπό έχει την αύξηση του εισοδήματος των αγροτών, στο νομό Ηλείας ατονεί.

Παρακάτω καταγράφονται τα συμπεράσματα, που εξήχθησαν κατά τη διαδικασία επεξεργασίας των πληροφοριών, που δόθηκαν από το δείγμα των ερωτηθέντων αγροτών.

➤ Χαρακτηριστικό στοιχείο είναι ότι στο σύνολό τους οι αρχηγοί των εκμεταλλεύσεων είναι άνδρες και οι περισσότεροι από αυτούς έγγαμοι. Επίσης,

πρέπει να σημειωθεί ότι στην περιοχή κυριαρχεί ο τόπος της διευρυμένης πατριαρχικής οικογένειας και επιπρόσθετα διατηρείται μια μορφή ταμπού σε σχέση με το θεσμό του διαζυγίου και της ελεύθερης συμβίωσης.

➤ Οι ηλικίες των αγροτών παρουσιάζουν μεγάλη συχνότητα από τα 40 έτη και άνω, ενώ σημειώνονται λίγες περιπτώσεις νέων αγροτών.

➤ Μια σημαντική διαφοροποίηση στη συμπεριφορά του αγροτικού πληθυσμού του δείγματος, η οποία έχει ιδιαίτερο ενδιαφέρον, είναι το γεγονός ότι ο μέσος όρος των παιδιών κάθε νοικοκυριού τα τελευταία 20 χρόνια έχει μειωθεί. Αυτό βέβαια δεν συμβαίνει μόνο λόγω αλλαγής της νοοτροπίας των αγροτών, αλλά και επειδή σταδιακά η πραγματική αξία του εισοδήματός τους μειώνεται, ενώ οι ανάγκες για την ανατροφή και τη μόρφωση των παιδιών συνεχώς αυξάνονται, γεγονός που επιβεβαιώνεται και από τα στοιχεία της ΕΣΥΕ.

➤ Επίσης, ένα θετικό στοιχείο που χαρακτηρίζει το σύνολο σχεδόν των αγροτών του νομού είναι η ιδιόκτητη κατοικία, η οποία αποτελεί κύριο βοηθητικό παράγοντα του εισοδήματός τους.

➤ Το επίπεδο της μόρφωσης του μισού αγροτικού πληθυσμού και πλέον αγγίζει τη δημοτική εκπαίδευση, ενώ ελάχιστοι από τους αγρότες έχουν ξεπεράσει την δετή υποχρεωτική εκπαίδευση. Αυτό αιτιολογεί και το γεγονός ότι οι αγρότες είναι επιφυλακτικοί και δύσκολοι αποδέκτες στα νέα δεδομένα, στις νέες εφαρμογές και δραστηριότητες που αφορούν τον κλάδο, με αποτέλεσμα η εξέλιξη και ανάπτυξη του αγροτικού τομέα να έχει βραδεία πορεία.

➤ Στη συνέχεια, όσον αφορά την ένταση της παραγωγής και της εργασίας παρατηρήθηκαν τα εξής:

i. Σχετικά με τις εκμεταλλεύσεις καλλιέργειας της ελιάς, παρουσιάζεται μικρή ένταση της παραγωγής, λόγω των περιορισμένων στρεμμάτων της κάθε εκμετάλλευσης, καθώς και μικρή ένταση της εργασίας, λόγω της φύσης της εκμετάλλευσης.

ii. Σχετικά με τις εκμεταλλεύσεις βοοειδών και αιγοπροβάτων παρατηρείται μικρή ένταση της παραγωγής, λόγω του περιορισμένου της εκμετάλλευσης, ενώ παρουσιάζεται ιδιαίτερα αυξημένη η ένταση της εργασίας, λόγω της αναγκαίας καθημερινής φροντίδας των ζώων.

iii. Τέλος, οι εκμεταλλεύσεις της βιομηχανικής τομάτας παρουσιάζουν μεγάλη ένταση παραγωγής εξαιτίας των μεγάλων εκτάσεων που είναι διαθέσιμες για καλλιέργεια και μικρή ένταση εργασίας γιατί πρόκειται για εποχιακή απασχόληση.

➤ Επίσης, το εισόδημα των αγροτών του νομού είναι ιδιαίτερα χαμηλό σε σχέση με το εισόδημα των άλλων επαγγελματιών, αλλά και σε σχέση με το εισόδημα των αγροτών της υπόλοιπης Ελλάδας. Αυτό συμβαίνει γιατί η γεωμορφολογία, η υπάρχουσα τεχνολογία και το υψηλό επίπεδο της ηλικίας του πληθυσμού δεν επιτρέπουν τις υψηλές αποδόσεις και συνεπώς το υψηλό εισόδημα.

➤ Εξετάζοντας το εισόδημα, σε συνδυασμό με την ένταση της εργασίας, συμπεραίνονται τα εξής:

- i. Θεωρητικά μεγαλύτερες εισοδηματικές αποδόσεις αποφέρει η εκμετάλλευση των βοοειδών και αιγοπροβάτων, όμως η εργασία που απαιτείται, δημιουργεί αρκετά μεγάλη δαπάνη αν υπολογισθεί ως τεκμαρτό έξοδο.
- ii. Όσον αφορά τις εκμεταλλεύσεις βιομηχανικής τομάτας, εποχιακών φρούτων και κηπευτικών που υπάρχουν στον κάμπο της Ηλείας, αυτές αποδίδουν αρκετά υψηλό εισόδημα συγκριτικά με τις ώρες εργασίας που απαιτούνται.
- iii. Ένας λόγος που το μεγαλύτερο μέρος των αγροτών ασχολούνται με την καλλιέργεια της ελιάς είναι γιατί η ώρες απασχόλησης που απαιτούνται είναι πολύ λίγες και οι επιδοτήσεις που δίνονται είναι αρκετά ικανοποιητικές.

➤ Ενδιαφέρον παρουσιάζει το γεγονός ότι όλοι οι αγρότες προέρχονται από αγροτικές οικογένειες και ότι δηλώνουν το γεγονός αυτό ως το βασικό λόγο που ακολούθησαν το συγκεκριμένο επάγγελμα. Αυτό συνεπάγεται ότι στο σύνολό τους οι αγρότες δεν είναι ευχαριστημένοι από το επάγγελμά τους και κατά γενική ομολογία δεν θα ήθελαν σε καμία περίπτωση τα παιδιά τους να ακολουθήσουν το ίδιο επάγγελμα. Αυτό συμβαίνει γιατί θεωρούν το εισόδημά τους πολύ χαμηλό και συνήθως αβέβαιο, τις συνθήκες εργασίας ιδιαίτερα σκληρές και το ενδιαφέρον της πολιτείας ελάχιστο.

➤ Θετικό στοιχείο είναι το γεγονός ότι σχεδόν όλοι οι αγρότες ηλικίας έως και 55 ετών δηλώνουν πως έχουν παρακολουθήσει ή θέλουν να παρακολουθήσουν

κάποιο σεμινάριο που να αφορά τον κλάδο τους, ενώ εξαίρεση αποτελούν οι αγρότες 60 ετών και άνω, οι οποίοι δεν ενδιαφέρονται σε μεγάλη συχνότητα να παρακολουθήσουν κάτι τέτοιο.

➤ Οι ερωτηθέντες αγρότες είναι σε γενικές γραμμές ενημερωμένοι για τις νέες εξελίξεις που αφορούν τον κλάδο τους δεδομένου ότι το 85,8% των ερωτηθέντων απάντησαν ότι γνωρίζουν τι είναι η βιολογική γεωργία και κτηνοτροφία. Βέβαια η βιολογική καλλιέργεια χρησιμοποιείται κυρίως στη φυτική παραγωγή. Η παραγωγή ελαιολάδου και κηπευτικών γίνεται σε σχετικά ικανοποιητικό βαθμό με βιολογικό τρόπο. Αυτό, όμως, δε σημαίνει ότι και στους άλλους αγροτικούς κλάδους της αιγοπροβατοτροφίας, της βοοτροφείας και της καλλιέργειας βιομηχανικής τομάτας δεν υπάρχουν εκμεταλλεύσεις που χρησιμοποιούν τη βιολογική παραγωγή. Θα μπορούσε να θεωρηθεί ότι το ποσοστό των εκμεταλλεύσεων που χρησιμοποιούν τη βιολογική παραγωγή (8,2%) είναι αρκετά χαμηλό, όμως είναι ενθαρρυντικό το γεγονός ότι ένα αρκετά μεγάλο ποσοστό της τάξης του 25,6% επιθυμεί στο μέλλον να ασχοληθεί με τη βιολογική παραγωγή. Τέλος, πρέπει να αναφερθεί πως οι περισσότεροι, από τους ερωτώμενους αγρότες, θέλουν να ασχοληθούν με τη βιολογική παραγωγή επειδή πιστεύουν ότι θα τους αποφέρει περισσότερα εισοδήματα, ενώ οι περισσότεροι από αυτούς που δεν θέλουν να τη χρησιμοποιήσουν δηλώνουν πως είναι δύσκολο και απαιτεί εξειδικευμένες γνώσεις. Αυτό που θα πρέπει να τονισθεί είναι η αναγκαιότητα της υιοθέτησης της βιολογικής καλλιέργειας, για λόγους οικολογικούς, περιβαλλοντικούς και διατροφικούς. Θα πρέπει να οργανωθούν σεμινάρια για όσους αγρότες δεν γνωρίζουν τη μέθοδο της βιολογικής παραγωγής και να δοθούν από το κράτος ισχυρά κίνητρα για την εφαρμογή της. Τέλος, οι καταναλωτές θα πρέπει να αντιληφθούν την ποιότητα των προϊόντων των συμβατικών καλλιεργειών και να ωθήσουν τη ζήτηση της αγοράς προς τα βιολογικά προϊόντα.

➤ Τέλος, ενδιαφέρον προκαλεί το γεγονός ότι τα δύο κύρια αιτήματα των αγροτών προς το κράτος είναι, να δημιουργηθούν οι προϋποθέσεις για την αύξηση του εισοδήματός τους και η προσφορά καλύτερων κοινωνικών υπηρεσιών.

Κλείνοντας την αναφορά αυτών των συμπερασμάτων, πρέπει να τονισθεί, εκ νέου, ότι όλα τα παραπάνω αποτελούν συμπεράσματα που εξήχθησαν από την επεξεργασία των απαντήσεων του δείγματος. Όμως, σύμφωνα με στοιχεία της

Διεύθυνσης Γεωργίας του νομού Ηλείας και του Υπουργείου Οικονομικών, τα συμπεράσματα αυτά αποτυπώνουν σχεδόν στο ακέραιο την κατάσταση που επικρατεί στο σύνολο των Ηλείων αγροτών.

Ολοκληρώνοντας την προσπάθεια αυτή του προσδιορισμού και της παρουσίασης των κοινωνικοοικονομικών χαρακτηριστικών των αγροτικών νοικοκυριών του νομού Ηλείας, θεωρείται σκόπιμο να αναφερθεί ότι ο νομός Ηλείας είναι από τους νομούς που παρουσιάζουν την μικρότερη ανάπτυξη. Πιο συγκεκριμένα, οι αγρότες που αναπτύσσουν δραστηριότητα στα όρια του νομού, αποτελούν το μεγαλύτερο ποσοστό του οικονομικά ενεργού πληθυσμού του συγκεκριμένου νομού και θα έπρεπε να τυγχάνουν ιδιαίτερης προσοχής και φροντίδας από το κράτος, εν τούτοις δεν συμβαίνει κάτι τέτοιο. Η γενική εικόνα του συγκεκριμένου αγροτικού κλάδου παρουσιάζει στασιμότητα με ελάχιστες και μεμονωμένες προσπάθειες ανάπτυξης και κυρίως αυτό που είναι εμφανές στις τάξεις των αγροτών είναι το αίσθημα της αβεβαιότητας για το μέλλον των αποδοχών τους και της απογοήτευσης από την έλλειψη του κρατικού ενδιαφέροντος.

Όμως, αυτό που είναι βέβαιο και πρέπει να τονισθεί είναι πως το κράτος πρέπει να ενδιαφερθεί για τα προβλήματα του Έλληνα αγρότη γενικά και κυρίως της συγκεκριμένης περιοχής γιατί πρόκειται για μια περιοχή μειονεκτική που στηρίζεται στην αγροτική δραστηριότητα.

Βιβλιογραφία

Ελληνική Βιβλιογραφία

- Αθανασίου Α. (1994), *Μελέτες Αγροτικής Οικονομίας: 46 Επαγγελματική κατάρτιση των αγροτών: Η περίπτωση των Κέντρων Γεωργικής Εκπαίδευσης (Κ. Ε. Γ. Ε)*, εκδόσεις Αγροτική Τράπεζα της Ελλάδος, Αθήνα.
- Αθανασίου Θ. (1985), *Αγροτικός τομέας: Επίκαιροι προβληματισμοί, επιλογή άρθρων*, εκδόσεις Αγροτική Τράπεζα της Ελλάδος, Αθήνα.
- Άλκιμος Α. (1990), *Βιοκαλλιέργειες χωρίς χημικά λιπάσματα, φυτοφάρμακα και ορμόνες*, εκδόσεις Ψύχαλου, Αθήνα.
- Αυγουστίνου Σ. (2000), *Επικούρειος Απόλλωνας*, εργασία στο μάθημα Ιστορία Πολιτισμού, Χαροκόπειο Παν/μιο, Αθήνα.
- Δροσοπούλου Σ. (1989), *Αγρο-τουριστικοί συνεταιρισμοί, Ελλάδα-ΕΟΚ Νομικό και κοινωνικό πλαίσιο*, εκδόσεις " Interbooks ", Αθήνα.
- ΕΘΙΑΓΕ (1999), *Η εξέλιξη του κόστους παραγωγής αγροτικών προϊόντων φυτικής προέλευσης (1983 – 1991)*, Εκδ. ΕΘΙΑΓΕ, Αθήνα.
- Ζηλίδης Χρ. (1989), *Αξιολόγηση των πρωτοβάθμιων υπηρεσιών υγείας του αγροτικού πληθυσμού*, εκδόσεις Αγροτική Τράπεζα της Ελλάδος, Αθήνα.
- Ζιωγάνας Χρ. (1998), *Ανταγωνιστικότητα & ολοκληρωμένη ανάπτυξη του Αγροτικού τομέα: Οι νέες προκλήσεις για την Ελλάδα, Πρακτικά 4^ο Πανελλήνιο Συνέδριο Αγροτικής Οικονομίας*, εκδόσεις: Εταιρεία Αγροτικής Οικονομίας Θεσ/κη.
- Ημερίδα, 2 Φεβρουαρίου 2001, *Βιολογική Γεωργία: Φυτική και Ζωική Παραγωγή, Πρακτικά*, Θεσ/κη.
- Ημερίδα, 3 Μαΐου 2001, *Βιολογική Γεωργία: Φυτική και Ζωική Παραγωγή, Πρακτικά*. Βόλος.
- Καρενίδης Χ. Θ. και Κιτσοπανίδης Γ. Ι. (1997), *Αγροτική Οικονομική*, εκδόσεις ΖΗΤΗ, Θεσσαλονίκη.

Κρουσταλάκη - Μπεβεράτου Σ. (1984), *Μελέτες για την Αγροτική Οικονομία 39: Συστήματα Αγροτικής Πίστης στο Διεθνή χώρο*, εκδόσεις Αγροτική Τράπεζα της Ελλάδος, Διεύθυνση Μελετών και Προγραμματισμού, Αθήνα.

Κρουσταλάκη Μπεβεράτου Σ. (1990), *Μελέτες για την Αγροτική Οικονομία 37: Αγροτικοί Συνεταιρισμοί: Θεσμός οικονομικής και κοινωνικής ανάπτυξης*, εκδόσεις Αγροτική Τράπεζα της Ελλάδος, Διεύθυνση Μελετών και Προγραμματισμού, Αθήνα.

Κυριακόπουλος Π. (1984), *Αναλύσεις κλάδων γεωργικών βιομηχανιών: Βιομηχανίες γάλακτος και προϊόντων γάλακτος*, εκδόσεις Αγροτική Τράπεζα της Ελλάδος, Διεύθυνση Γεωργικών Βιομηχανιών, Αθήνα.

Λιδάκης Γ. (1987), *Μελέτες για την Αγροτική Οικονομία 24: Ο τεχνολογικός εκσυγχρονισμός της ελληνικής γεωργίας*, εκδόσεις Αγροτική Τράπεζα της Ελλάδος, Αθήνα.

Λουκίδης Γ., Πλαστουργός Σ. και Μάταλας Λ. (1984), *Αναλύσεις κλάδων γεωργικών βιομηχανιών: Βιομηχανίες ψυγείων συσκευαστηρίων και κατάψυξης οπωροκηπευτικών, Βιομηχανίες κονσερβοποίησης φρούτων, Βιομηχανίες τομάτας*, εκδόσεις Αγροτική Τράπεζα της Ελλάδος, Διεύθυνση Γεωργικών Βιομηχανιών, Αθήνα.

Μεταξόπουλος Γ., Αθανασίου Ν., Φούντας Κ. και Μπούσμπουρας Γ. (1984), *Αναλύσεις κλάδων γεωργικών βιομηχανιών: Βιομηχανίες κρέατος, Βιομηχανίες μιγμάτων ζωοτροφών, Βιομηχανίες ιχθύων*, εκδόσεις Αγροτική Τράπεζα της Ελλάδος, Διεύθυνση Γεωργικών Βιομηχανιών, Αθήνα.

Μέργος Γ. Ι. & Παπαγεωργίου Κ. Α. (1997), *Εξελίξεις και προοπτικές του αγροτικού τομέα, Μια κριτική παρουσίαση όλων των παραγωγικών κλάδων*, εκδόσεις Α. Σταμούλης, Αθήνα.

Μίχου Ι. (2002), *Η Γυναίκα της Υπαίθρου στην Ελλάδα*, Εκδόσεις Σταμούλη, Αθήνα.

Μπούτσικας Δ. Α. (1975), *Η Αρχαία Ηλις*, Εκδόσεις «ΠΡΟΜΗΘΕΥΣ», Αθήνα.

Μυλωνοπούλου Μ. (1999), *Τουριστική Γεωγραφία της Ευρώπης*, εκδόσεις Αθ. Σταμούλης, Αθήνα.

5^ο Πανελλήνιο Συνέδριο Αγροτικής Οικονομίας, 11–13 Δεκεμβρίου 1998, *Ανασυγκρότηση του Αγροτικού χώρου, Πρακτικά*, Αθήνα.

6^ο Πανελλήνιο Συνέδριο Αγροτικής Οικονομίας, 2000, *Αναζητώντας το αύριο της ελληνικής γεωργίας, Πρακτικά*, Θεσ/κη

Παπαγεωργίου Κ. Α. & Σπάθης Π. (2000), *Αγροτική Πολιτική*, εκδόσεις Στοχαστής, Γεωπονικό Παν/μιο Αθηνών, Αθήνα.

Παπαγεωργίου Κ. Α., (2001), *Μαθήματα Κοινωνικής Οικονομίας*, Πανεπ/κες παραδόσεις, Αθήνα.

Σταματάκου – Σπαθή Γ. (1991), *Αγροτική Πίστη*, εκδόσεις: Αγροτική Τράπεζα της Ελλάδος, Αθήνα.

Τακτικός Β. (2003), *Ο αγροτουρισμός ως κοινωνική και οργανωτική υπόθεση*, Εφημερίδα Πατρίς, 12 Οκτωβρίου, Πύργος.

Υπουργείο Γεωργίας (1999), *Τα Μεσογειακά προϊόντα ως παραδοσιακά ελληνικά προϊόντα & το μέλλον των μηχανισμών στήριξής τους*, εκδ. Υπουργείο Γεωργίας, Αθήνα.

Ψιλάκη Ν., Ψιλάκη Μ. και Καστανάς Ηλίας (1999), *“Ο πολιτισμός της ελιάς Το Ελαιόλαδο”*, Επιμέλεια – Εκτύπωση: ΤΥΠΟΚΡΕΤΑ, Ηράκλειο.

Ξένη Βιβλιογραφία

FAO, *Plant production and protection paper No 115: olive pests and their control in the near east*.

Vaughan, J.G and Geissler, C.A: *The new Oxford book of plants*, pages 26

Βιβλιογραφία από Internet

<http://www.museodelloливо.com/eng/estor1>.

htm: The olive tree in 6,000 years of history.

<http://www.olives.com/OlivesWeb/Olives/World.aspx>: Olives around the world

<http://www.arabicnews.com/ansub/Daily/Day/1990104/1999010426.html>: Olive trees make Syria one of the largest producers of olive oil.

<http://www.FAO.org>

<http://www.In.gr> / Υπουργείο Οικονομικών / Β' Κ Π Σ.

Περιοδικά

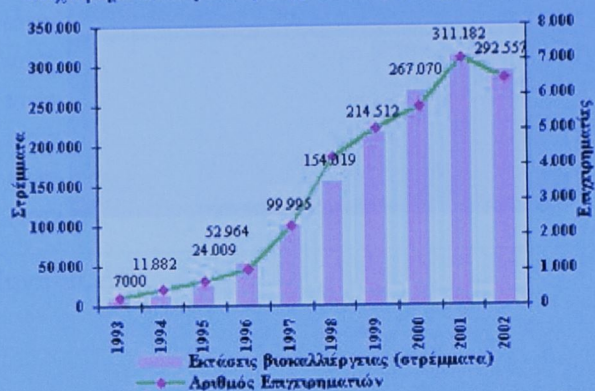
ΔΗΩ, Περιοδικό για την οικολογική γεωργία, *Νομοθεσία για τη βιολογική γεωργία*, Τεύχος 18, Απρίλιος, Μάιος, Ιούνιος 2001

ΔΗΩ, Περιοδικό για την οικολογική γεωργία, Τεύχος 15, Ιούλιος Αύγουστος Σεπτέμβριος 2000

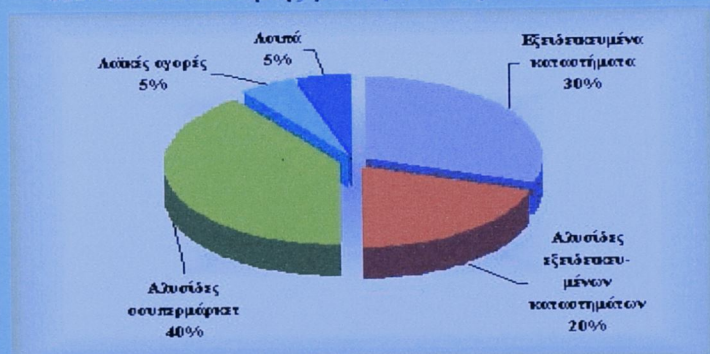
Παράρτημα

Διάγραμμα 1
Εξέλιξη των βιολογικά καλλιεργούμενων εκτάσεων και των επιχειρηματιών βιολογικής καλλιέργειας (1993-2002)

Πηγή: ΟΠΕΓΕΠ

Διάγραμμα 2
Κανάλια διακίνησης βιολογικών προϊόντων (2002)

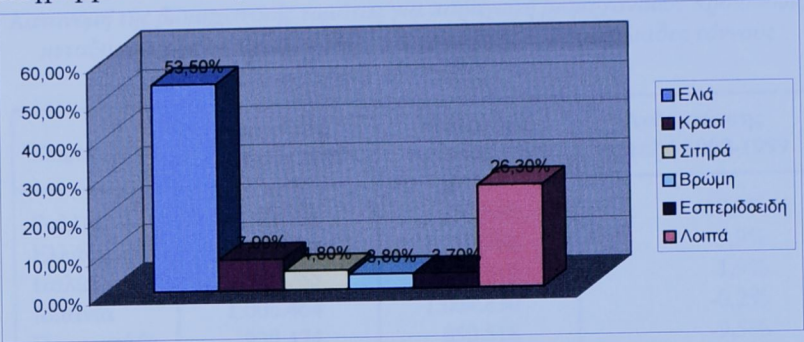

Πηγή: ICAP

Διάγραμμα 3: Επίπεδο εκπαίδευσης των Ελλήνων αγροτών

Διάγραμμα 4: Βιολογικές καλλιέργειες και προϊόντα

Πηγή: ICAP

Κατανομή των αγροτικών προϊόντων			
Ποσότητα	2014	2015	Αντίστοιχο
Ελιά	696,413	1,094,822	15,7%
Κρασί	1,980,479	1,771,212	-10,6%
Σιτηρά	554,174	574,261	3,6%
Βρώμη	384,392	404,124	5,1%
Εσπεριδοειδή	4,345,433	4,540,233	4,5%
Σύνολο	4,545,433	4,540,233	-0,1%

Κατανομή των αγροτικών προϊόντων ανά κατηγορία προϊόντος			
Ποσότητα	2014	2015	Αντίστοιχο
Ελιά	1,333	15,308	10,3%
Κρασί	1,333	15,308	10,3%
Σιτηρά	1,094,822	1,113,528	2,1%
Βρώμη	164,403	164,548	0,0%
Εσπεριδοειδή	10,380	9,300	-10,4%
Σύνολο	1,321,119	1,321,119	0,0%

Κατανομή των αγροτικών προϊόντων ανά περιοχή			
Ποσότητα	2014	2015	Αντίστοιχο
Ελιά	34,394	34,394	0,0%
Κρασί	32,141	31,303	-2,5%
Σιτηρά	621,674	631,672	1,6%
Βρώμη	175,399	176,219	0,5%
Εσπεριδοειδή	44,361	39,672	-10,6%
Σύνολο	928,969	923,269	-0,6%

Πίνακας 1:

Κατανομή της βιομηχανικής τομάτας για παραγωγή βιομηχανικών προϊόντων,
μεταξύ των χωρών της AMITOM για χώρες της Ε.Ε. σε χιλιάδες τόννους
ετών 1998-1999

Χώρες	Κατανομή τομάτας 1998	Κατανομή τομάτας 1999	Αυξομείωσης μεταξύ 1998-1999
Γαλλία	369.608	332.648	-10,0%
Ελλάδα	1.048.931	1.110.954	5,9%
Ιταλία	3.471.785	3.537.312	1,9%
Ισπανία	1.006.464	1.004.830	-0,2%
Πορτογαλία	939.474	850.518	-9,5%
Σύνολο	6.836.262	6.836.262	0,0%
Κατανομή για τοματοπολτό			
Γαλλία	278.691	250.822	-10,0%
Ελλάδα	999.415	1.064.832	6,5%
Ιταλία	1.758.499	1.771.812	0,8%
Ισπανία	664.056	696.663	4,9%
Πορτογαλία	884.592	801.124	-9,4%
Σύνολο	4.585.253	4.585.253	0,0%
Κατανομή για ολόκληρη αποφλοιωμένη τομάτα			
Γαλλία	36.113	32.502	-10,0%
Ελλάδα	17.355	15.619	-10,0%
Ιταλία	1.090.462	1.113.528	2,1%
Ισπανία	166.609	149.948	-10,0%
Πορτογαλία	10.580	9.522	-10,0%
Σύνολο	1.321.119	1.321.119	0,0%
Κατανομή για άλλα προϊόντα			
Γαλλία	54.804	49.324	-10,0%
Ελλάδα	32.161	30.503	-5,2%
Ιταλία	622.824	651.972	4,7%
Ισπανία	175.799	158.219	-10,0%
Πορτογαλία	44.302	39.872	-10,0%
Σύνολο	929.890	929.890	0,0%

ΠΗΓΗ: Ε. Σ. Υ. Ε.

Πίνακας 2: Η εξέλιξη του βοείου πληθυσμού από το 1981 ως το 1992

Έτη	Σύνολο Βοοειδών		Αγελάδες γαλγής		Λοιπές αγελάδες	
	Εκμ/σεις	Ζώα	Εκμ/σεις	Ζώα	Εκμ/σεις	Ζώα
1981	133.500	824.228	93.718	242.042	35.642	132.532
1982	124.846	784.749	74.240	220.826	47.028	149.291
1983	116.158	767.654	47.395	263.630	37.527	131.789
1984	109.134	756.815	72.032	224.137	33.496	136.072
1985	98.700	775.911	73.424	218.909	20.833	125.588
1986	89.619	760.147	68.306	233.463	21.201	134.789
1987	85.205	741.071	60.697	231.999	21.525	130.668
1988	82.419	728.694	60.385	232.438	19.615	125.494
1989	72.138	689.634	55.043	233.071	14.202	107.547
1990	66.450	686.655	52.861	241.541	11.820	94.583
1991	60.420	630.800	47.166	213.820	12.226	92.943
1992	54.342	628.809	41.257	205.177	11.852	101.581

ΠΗΓΗ: Ε.Σ.Υ.Ε.

Πίνακας 3: Οι μεταβολές στη διάρθρωση των βοοτροφικών εκμεταλλεύσεων την περίοδο 1981 - 1992

Αριθμός Ζώων κατά Εκμ/ση	1981				1992			
	Εκμ/σεις		Ζώα		Εκμ/σεις		Ζώα	
	Αριθμός	%	Αριθμός	%	Αριθμός	%	Αριθμός	%
1-2	54341	40,7	85960	10,4	16614	30,6	26180	4,2
3-4	33442	25,0	117896	14,3	10810	19,9	37932	6,0
5-9	27781	20,8	177130	21,5	11529	21,2	76633	12,2
10-14	8220	6,2	95624	11,6	5103	9,4	59612	9,5
15-19	3838	2,7	59966	7,3	2955	5,4	49740	7,9
20-29	2553	1,9	60477	7,3	2679	4,9	62978	10,0
30-49	1849	1,4	71084	8,6	2202	4,0	88638	14,1
50-99	1332	1,0	85443	10,4	1811	3,3	122985	19,5
100-200	382	0,25	48264	5,9	509	0,9	67095	10,7
200 & άνω	62	0,25	22384	2,7	130	0,2	42015	6,7
ΣΥΝΟΛΟ	133500	100	824227	100	54342	100	628809	100

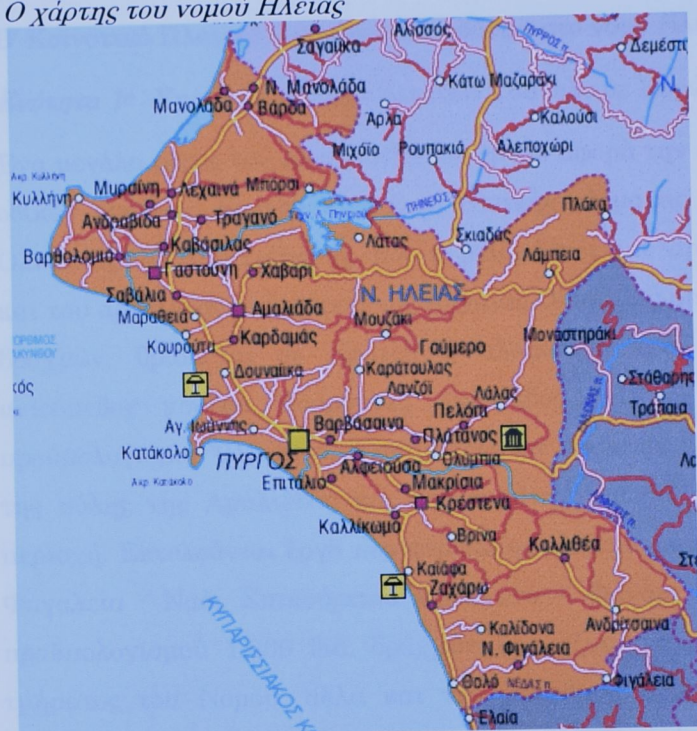
ΠΗΓΗ: Ε.Σ.Υ.Ε.

Πίνακας 4:
Κατανομή των βοοτροφικών εκμ/ων και του βοείου πληθυσμού

Γεωγραφικό Διαμέρισμα	Εκμεταλεύσεις	Αγελάδες
Μακεδονία	21300 45,16%	122389 57,23%
Θεσσαλία	6226 13,20%	24743 11,57%
Στερεά Ελλάδα	1292 2,73%	9925 4,64%
Ήπειρος	1776 3,76%	8065 3,77%
Πελοπόννησος	1562 3,30%	6408 2,99%
Νησιά Αιγαίου	4235 8,97%	15451 7,22%
Θράκη	9960 21,11%	24502 11,45%
Κρήτη	177 0,37%	1182 0,55%
Νησιά Ιονίου	639 1,35%	1155 0,54%
Σύνολο Χώρας	47165	213820

ΠΗΓΗ: Ε. Σ. Υ. Ε

Ο χάρτης του νομού Ηλείας

Β' Κοινοτικό Πλαίσιο Στήριξης: Επενδύσεις στο νομό Ηλείας

Ενότητα 1^η: Υποδομές Οδικών Δικτύων (σύνολο σε Ευρώ)

Ένα μεγάλο μέρος του υλοποιούμενου έργου αφορά την ανάπτυξη των υποδομών οδικών δικτύων. Εκτελούνται έργα εθνικής κλίμακας όπως ο δρόμος Αρχαίας Ολυμπίας-Βυτίνας-Τρίπολης, που περιλαμβάνει και την παράκαμψη της πόλης και του αρχαιολογικού χώρου της Αρχαίας Ολυμπίας προϋπολογισμού 3,010 δισ. δραχμών, βρίσκεται σε εξέλιξη η υλοποίηση του έργου κατασκευής του ανισόπεδου κόμβου Κουρούτας Αμαλιάδος επί της Ε.Ο. Πατρών-Πύργου, προϋπολογισμού 919 εκατ. δραχμών με τον οποίο θα εξυπηρετηθεί η πρόσβαση της πόλης της Αμαλιάδας και της ευρύτερης περιοχής προς την παραλιακή περιοχή. Εκτελούνται έργα περιφερειακής κλίμακας όπως α) δρόμος Θολό - Νέα Φυγαλεία - Ναός Επικούρειου Απόλλωνα - Φανάρι - Αμυγδαλιές - Ζαχάρω, προϋπολογισμού 1,369 δισ. δραχμών που εξυπηρετεί τις μεταφορές μεγάλο τμήματος του Νομού, αλλά και την πρόσβαση προς το σημαντικό ιστορικό μνημείο του Ναού του Επικούρειου Απόλλωνα, β) η γέφυρα στον ποταμό Αλφειό, προϋπολογισμού 537 εκατ. δραχμών, που ενώνει δύο μεγάλα τμήματα του Νομού, γ) οι δρόμοι Λεχαινά - Αετοράχη - Βάρδα, προϋπολογισμού 418 εκ. δραχμών και Μιράκα - Λάλα - Λαμπεία - Χάνια - Πανόπουλου - Καρούτες, προϋπολογισμού 528 εκατ. δραχμών που εξυπηρετούν σημαντικό μέρος του πληθυσμού καθώς και τη διακίνηση της γεωργικής και κτηνοτροφικής παραγωγής, δ) ο δρόμος γέφυρα Πηνειού-Βαρθολομιό-Λουτρά Κυλλήνης- Κάστρο, προϋπολογισμού 893 εκατ. δραχμών που εξυπηρετεί την παραγωγή αλλά και τη διακίνηση των τουριστών στην περιοχή ιαματικών πηγών Κυλλήνης, ε) ο δρόμος Λεχαινά-Νεοχώρι-Κυλλήνης προϋπολογισμού 412 εκατ. δραχμών που εξυπηρετεί την πρόσβαση στο λιμάνι και την αυξημένη κίνηση και άλλα.

Εκτελούνται όμως ή αναμένεται η έναρξη της υλοποίησης και έργων μικρότερης κλίμακας επαρχιακής και κοινοτικής οδοποιίας που βελτιώνουν την ποιότητα ζωής στα χωριά και βοηθούν την ανταγωνιστικότητα της αγροτικής παραγωγής. Χαρακτηριστικά αναφέρονται: α) ο δρόμος Πύργου-Κατακόλου που εξυπηρετεί την πρόσβαση στις παραλιακές περιοχές και στο λιμάνι, προϋπολογισμού 544 εκατ. δραχμών β) παράλληλοι δρόμοι Ε. Ο. Πατρών - Πύργου προϋπολογισμού

64 εκατ. δραχμών γ) δρόμος Αγ. Κυριακής – Τουπιανά· Κρυόβρυση προϋπολογισμού 145 εκατ. δραχμών καθώς και πλήθος οδικών έργων σε ολόκληρο το Νομό. Υλοποιούνται συνολικά 61 έργα και παρεμβάσεις συνολικού προϋπολογισμού 17,415 δισ. δραχμών τα περισσότερα από τα οποία ολοκληρώθηκαν το 2000.

Ενότητα 2^η : Δίκτυα Ύδρευσης, Αποχέτευσης και Βιολογικών Καθαρισμών

Μια δεύτερη σημαντικότερη ενότητα έργων αφορά τις υποδομές δικτύων ύδρευσης, αποχέτευσης και βιολογικών καθαρισμών. Πρόκειται για έργα ιδιαίτερα σημαντικά που βελτιώνουν την ποιότητα ζωής στα χωριά και τις πόλεις και προστατεύουν το περιβάλλον. Υλοποιούνται έργα μεγάλης κλίμακας, όπως: α) τα δίκτυα αποχέτευσης και ο βιολογικός καθαρισμός του Πύργου που λύνει οριστικά το πρόβλημα διάθεσης των λυμάτων της πόλης προϋπολογισμού 1,6 δισ. δραχμών. Κατασκευάζονται συνολικά 5 έργα Βιολογικών Καθαρισμών μεγάλων και μεσαίων αστικών συγκροτημάτων. Αναφέρονται τα δίκτυα και οι Βιολογικοί Καθαρισμοί της Αμαλιάδας (420 εκατ. δρχ), της Αρχαίας Ολυμπίας (865 εκατ. δρχ), ο κοινός Βιολογικός Καθαρισμός Βαρθολομιού-Γαστούνης (προϋπολογισμού 992 εκατ. δρχ) και ο κοινός Βιολογικός Καθαρισμός Ανδραβίδας - Λεχαινών - Τραγανού (προϋπολογισμού 1,629 δισ. δραχμών). Το πρόγραμμα όμως δεν εξαντλείται στα μεγάλα έργα. Εκτελούνται δεκάδες μικρότερης κλίμακας έργα ύδρευσης και αποχέτευσης στα χωριά και στις κομποπόλεις που βελτιώνουν την ποιότητα ζωής των κατοίκων, με σημαντικό το έργο ύδρευσης της Αμαλιάδας και 60 περίπου ΟΤΑ, από τις πηγές Κακοταρίου (προϋπολογισμού 1,27 δισ. δραχμών). Τα έργα αυτά, που αξίζει να σημειωθεί έχουν ιδιαίτερα υψηλό κατά κεφαλή κόστος, συντείνουν στην εξίσωση των συνθηκών διαβίωσης στα χωριά και τις πόλεις και στη συγκράτηση του πληθυσμού στην ύπαιθρο. Συνολικά εκτελούνται 22 έργα ύδρευσης, αποχέτευσης και βιολογικών καθαρισμών συνολικού κόστους 10,398 δισ. δραχμών.

Ενότητα 3^η : Διαχείριση Στερεών Αποβλήτων

Η τρίτη ενότητα έργων αφορά στις υποδομές διαχείρισης στερεών αποβλήτων. Υλοποιούνται έργα που θα συντείνουν στην προστασία του περιβάλλοντος στο Νομό, που είναι ιδιαίτερα ευαίσθητο λόγω της ύπαρξης σημαντικών υδροβιότοπων, τοπίων ιδιαίτερου φυσικού κάλους, λιμνών και ποταμών.

Παράλληλα εκτελούνται μικρότερα έργα που αφορούν στη διαχείριση απορριμμάτων δήμων και αναπτυξιακών συνδέσμων και αγορά απορριμματοφόρων. Οι δράσεις αυτές συνολικά φθάνουν τις 9 και έχουν προϋπολογισμό 236 εκατ. δραχμές.

Ενότητα 4^η : Διαχείριση Οικοτόπων- Βιοτόπων

Η τέταρτη ενότητα έργων αφορά στη διαχείριση και ανάδειξη οικοτόπων - βιοτόπων φυσικού περιβάλλοντος. Ο Νομός Ηλείας είναι ιδιαίτερα πλούσιος σε οικοτόπους - βιότοπους, των οποίων η διαχείριση και ανάδειξη προωθείται μέσω διαφόρων προγραμμάτων. Σημαντικότερο από αυτά τα έργα είναι η διαχείριση του βιοτόπου Κοτυχίου-Στροφιλιάς , που περιλαμβάνει τη λιμνοθάλασσα Κοτυχίου και το πευκοδάσος και προστατεύεται από την συνθήκη Ramsar έχει δε προϋπολογισμό 97 εκατ. δρχ. Συναφή είναι τα έργα : α) προστασία και διαχείριση παράκτιας ζώνης κόλπου Κυπαρισσίας προϋπολογισμού 303 εκατ. δρχ. και β) ο καθαρισμός και η αναβάθμιση των ακτών του Ν. Ηλείας προϋπολογισμού 101 εκατ. δρχ. Συνολικά εκτελούνται 7 έργα διαχείρισης και ανάδειξης οικοτόπων-βιοτόπων και προστασίας φυσικού περιβάλλοντος προϋπολογισμού 1,021 δις. δραχμών.

Ενότητα 5^η : Αστική Ανάπτυξη

Στην πέμπτη ενότητα περιλαμβάνονται ενέργειες αστικής ανάπτυξης - ανάπλασης - αναβάθμισης αστικού χώρου και περιοχών φυσικού κάλλους. Οι σημαντικότερες από αυτές είναι οι παρεμβάσεις στην Αρχαία Ολυμπία (προϋπολογισμού 876 εκατ. δραχμές), οι εργασίες αναμόρφωσης του υδροθεραπευτηρίου Κυλλήνης (προϋπολογισμού 2,374 δις. δραχμών), η πυροπροστασία του χώρου της Αρχ. Ολυμπίας (προϋπολογισμού 580 εκατ. δραχμών) και η προστασία περιοχών ιδιαίτερου φυσικού κάλλους, στην παραλιακή περιοχή από Βαρθολομιό έως Γιαννιτσοχώρι (προϋπολογισμού 470 εκατ δρχ). Περιλαμβάνονται παρεμβάσεις σε δήμους και κοινότητες του νομού, αναπλάσεις κοινοχρήστων χώρων και έχουν συνολικό προϋπολογισμό 5,954 δις δραχμών, χρηματοδοτούμενες από εθνικά και ευρωπαϊκά προγράμματα.

Ενότητα 6^η : Πολεοδομικός Σχεδιασμός Χωροταξία

Η έκτη ενότητα παρεμβάσεων αφορά τον πολεοδομικό και χωροταξικό σχεδιασμό. Εκπονούνται πολεοδομικές μελέτες οικισμών και αστικών συγκροτημάτων. Εκπονείται επίσης το χωροταξικό σχέδιο του Νομού στο πλαίσιο του αντίστοιχου χωροταξικού σχεδίου της Περιφέρειας Δυτικής Ελλάδας που θα αποτελέσει τη βάση για ένα συνολικό προσδιορισμό χρήσεων γης στο Νομό. Συνολικά η ενότητα αυτή περιλαμβάνει 6 ενέργειες προϋπολογισμού 315 εκατ. δραχμών.

Ενότητα 7^η : Πολιτισμός-Τουρισμός

Στην έβδομη ενότητα περιλαμβάνονται έργα του τουριστικού-πολιτιστικού τομέα. Ο νομός Ηλείας είναι πρόσφορος για την τουριστική ανάπτυξη όχι μόνο των συμβατικών μορφών τουρισμού, αλλά και των εναλλακτικών μορφών τουρισμού, όπως για παράδειγμα του αγροτουρισμού, του ιαματικού, του συνεδριακού, του οικολογικού και του θαλάσσιου τουρισμού, λόγω του εξαιρετικού φυσικού περιβάλλοντος και της ύπαρξης πολλών αρχαίων μνημείων, αισθητικών δασών κτλ. Ο νομός Ηλείας διαθέτει μοναδικούς αρχαιολογικούς πόρους, με κυρίαρχη την Αρχαία Ολυμπία της οποίας η ακτινοβολία είναι παγκόσμια. Σημαντικά είναι επίσης τα μνημεία του Ναού του Επικούρειου Απόλλωνα, της Αρχαίας Ήλιδας, το Κάστρο Χλεμούτσι κλπ. Έτσι, από τα σημαντικότερα έργα που υπάρχουν σε αυτή την ενότητα είναι η κατασκευή του Μουσείου

της Αρχαίας Ολυμπίας (προϋπολογισμού 860 εκατ. δραχμών), η προστασία του Ναού Επικουρείου Απόλλωνα στις Βάσες Φυγαλείας (προϋπολογισμού 353 εκ. δρχ.) και η στερέωση και αποκατάσταση του Φρουρίου «Χλεμούτσου»

Σήμερα υλοποιούνται 7 παρεμβάσεις σε τέτοιους χώρους ενώ υλοποιούνται και άλλες 3 παρεμβάσεις καθαρά τουριστικού χαρακτήρα, σημαντικότερη των οποίων είναι αυτή της μαρίνας Κατακόλου , προϋπολογισμού 922 εκατ. δραχμών η υλοποίηση της οποίας θα συμβάλει αποφασιστικά στην τουριστική υποδομή του Νομού. Συνολικά αριθμούνται 10 έργα του τομέα αυτού, συνολικού προϋπολογισμού 2,561 δισ δραχμών.

Ενότητα 8^η : Λιμάνια-Αλιευτικά Καταφύγια

Τα λιμενικά έργα συνιστούν την ογδόη ενότητα. Εκτελούνται παρεμβάσεις στα δύο μεγάλα λιμάνια του Νομού (Κατακόλου και Κυλλήνης) και σε αλιευτικά καταφύγια. Στο λιμάνι Κυλλήνης εκτελούνται έργα προϋπολογισμού 1,046 δισ δραχμών, ενώ στο λιμάνι Κατακόλου εκτελούνται έργα ύψους 986 εκατ.

Λιμάνι Κυλλήνης

δραχμών. Συνολικά πραγματοποιούνται 4 έργα και ενέργειες προϋπολογισμού 2,227 δισ δραχμών τα οποία χρηματοδοτούνται από το Π.Ε.Π..

Ενότητα 9^η : Εγγειοβελτιωτικά έργα

Ο Νομός Ηλείας είναι γνωστό ότι παρουσιάζει ιδιαίτερα σημαντικά συγκριτικά πλεονεκτήματα στο Γεωργικό Τομέα. Εύφορες και πεδινές εκτάσεις, πλούσιο υδατικό δυναμικό , εκτεταμένα αρδευτικά δίκτυα, έμπειρο ανθρώπινο δυναμικό. Κατά την απογραφή του '91 το 42% της απασχόλησης και το 40% του ΑΕΠ αντιστοιχούν στον πρωτογενή τομέα, ποσοστά τα οποία συγκρινόμενα με τους αντίστοιχους εθνικούς μέσους όρους, 20% για την απασχόληση και 13% για το ακαθάριστο προϊόν, καταδεικνύουν τον κατ' εξοχήν αγροτικό χαρακτήρα του Νομού. Ιδιαίτερη έμφαση δίνεται στη συμπλήρωση, εκσυγχρονισμό και τη βελτίωση των ήδη λειτουργούντων αρδευτικών έργων από τα φράγματα των ποταμών Αλφειού και Πηνειού.

Η ένατη ενότητα δράσεων του προγράμματος περιλαμβάνει εγγειοβελτιωτικά έργα, εκ των οποίων τα σημαντικότερα είναι η συμπλήρωση - εκσυγχρονισμός και βελτίωση αρδευτικών δικτύων των λεκανών Αλφειού-Πηνειού προϋπολογισμού 1,705 δις. δραχμών. Συνολικά περιλαμβάνονται 4 εγγειοβελτιωτικά έργα, προϋπολογισμού 2,197 δις. δραχμών. Στόχος τους είναι η αξιοποίηση και η ορθολογική διαχείριση των υδάτινων πόρων του Νομού προς όφελος της υδατικής οικονομίας του Νομού και της διεύρυνσης των αρδευόμενων εκτάσεων.

Ενότητα 10^η : Κτηματολόγιο

Στη δέκατη ενότητα περιλαμβάνονται ενέργειες σχετικές με την σύνταξη του εθνικού κτηματολογίου. Συνολικά, περιλαμβάνονται 2 ενέργειες, προϋπολογισμού 306 εκ. δραχμών.

Ενότητα 11^η : Υποδομές Ανάπτυξης πρωτογενούς τομέα

Η ενδέκατη ενότητα περιλαμβάνει τις υποδομές ανάπτυξης του πρωτογενούς τομέα. Πρόκειται για έργα τεχνολογικής ανανέωσης των εκμεταλλεύσεων.

Στο Περιφερειακό Επιχειρησιακό Πρόγραμμα έχουν ενταχθεί και υλοποιούνται έργα αγροτικής και δασικής οδοποιίας, αγροτικού εξηλεκτρισμού, αξιοποίησης ήπιων μορφών ενέργειας σε καλλιέργειες, αγροτουρισμού, αναδασμού, μετεγκαταστάσεων αγροκτηνοτροφικών μονάδων, ανανέωση και εκσυγχρονισμού αλιευτικών σκαφών συνολικού προϋπολογισμού 11,443 δις δραχμών.

Τα σημαντικότερα από αυτά αναφέρονται στη βελτίωση της αποτελεσματικότητας των γεωργικών διαθρώσεων συνολικού προϋπολογισμού 8,066 δις δραχμών, στα

έργα μεταποίησης του γεωργικού τομέα προϋπολογισμού 746 δισ. δραχμών και στα έργα εκσυγχρονισμού και ανανέωσης των αλιευτικών σκαφών του επιχειρησιακού προγράμματος αλιείας προϋπολογισμού 329 εκατ. δραχμών.

Ενότητα 12^η : Αναβάθμιση και αναθέρμανση ζωνών βιομηχανικής παραγωγής,

Η αναβάθμιση και αναθέρμανση ζωνών βιομηχανικής παραγωγής, συνιστούν τη δωδέκατη θεματική ενότητα. Στο Νομό Ηλείας υλοποιούνται προγράμματα βιομηχανικής ανάπτυξης στο πλαίσιο των αναπτυξιακών νόμων 1892/90 και 2601/98, στο πλαίσιο της χρηματοδότησης των δράσεων των Προγραμμάτων Μ.Μ.Ε. καθώς και στα πλαίσια των επιχειρησιακών προγραμμάτων «Βιομηχανία», «Τουρισμός – Πολιτισμός» και «Ανάπτυξη Γεωργίας». Συνολικά υλοποιούνται 7 δράσεις αναβάθμισης και αναθέρμανσης των ζωνών βιομηχανικής παραγωγής με συνολικό προϋπολογισμό 5,428 δισ. δραχμές για την περίοδο '95-'97. Τα θέματα των ιδιωτικών επενδύσεων στο πλαίσιο των αναπτυξιακών νόμων σχολιάζονται ιδιαίτερα στην συνέχεια.

Ενότητα 13^η : Εκπαίδευση

Η δεκάτη τρίτη θεματική ενότητα αφορά την πρωτοβάθμια και δευτεροβάθμια εκπαίδευση. Στο πλαίσιο της ενότητας αυτής εκτελούνται έργα, που αφορούν την αύξηση των σχολικών αιθουσών σε γυμνάσια και λύκεια, την λειτουργία του ΙΕΚ στο Νομό καθώς και την προμήθεια εργαστηριακού εξοπλισμού στο Ενιαίο Λύκειο του Νομού. Η έλλειψη σχολικών αιθουσών αντιμετωπίζεται ήδη για το Νομό ριζικά και μακροπρόθεσμα. Στο πλαίσιο του προγράμματος κατασκευάζονται 5 Γυμνάσια και 3 Λύκεια, συνολικού προϋπολογισμού 1,865 δισ. δραχμών. Συνολικά υλοποιούνται 11 παρεμβάσεις προϋπολογισμού 2,892 δισ. δραχμών.

Ενότητα 14^η : Κατάρτιση

Η επαγγελματική κατάρτιση ανήκει στη δέκατη τέταρτη ενότητα και χρηματοδοτείται μέσω του ΠΕΠ και των προγραμμάτων του ΟΑΕΔ και του Υπουργείου Εργασίας. Οι δράσεις του ΠΕΠ έχουν συνολικό προϋπολογισμό 2,673 δισ. δραχμές. Ιδίας τάξης προϋπολογισμό έχουν και οι δράσεις του ΟΑΕΔ και του Υπουργείου Εργασίας. Οι δράσεις επαγγελματικής κατάρτισης περιλαμβάνουν συνεχιζόμενη κατάρτιση ανέργων, ενδοεπιχειρησιακή κατάρτιση

και κατάρτιση κοινωνικά αποκλεισμένων από την εργασία. Συνολικά υλοποιούνται 8 δράσεις κατάρτισης προϋπολογισμού 2,757 δισ δραχμών. Μετά την επιτυχή ολοκλήρωση του έργου του «Εθνικού Κέντρου Πιστοποίησης» φορέων επαγγελματικής κατάρτισης πρόκειται σύντομα να ξεκινήσουν νέοι κύκλοι κατάρτισης. Ήδη η Περιφέρεια Δυτικής Ελλάδας ανέθεσε σε 23 Κέντρα Επαγγελματικής Κατάρτισης την υλοποίηση 76 προγραμμάτων Επαγγελματικής Κατάρτισης χιλίων τετρακοσίων ογδόντα (1480) ανέργων. Ειδικότερα για το Νομό Ηλείας ξεκινά άμεσα η υλοποίηση 18 προγραμμάτων για την εκπαίδευση 484 ανέργων συνολικού προϋπολογισμού 891,15 εκατ. δραχμών.

Ενότητα 15^η : Υγεία-Πρόνοια

Τα έργα που αφορούν την υγεία - πρόνοια περιλαμβάνονται στη δέκατη πέμπτη ενότητα. Υλοποιείται μεγάλος αριθμός έργων με συνολικό προϋπολογισμό 7,375 δισ δραχμές. Σημαντικότερο από αυτά τα έργα είναι η ανέγερση του νέου Γενικού Νοσοκομείου Πύργου με προϋπολογισμό 6,267 δισ δρχ, που θα καλύψει τις ανάγκες της περιοχής του Πύργου.

Στον τομέα της πρόνοιας διακρίνονται οι παρεμβάσεις για τα άτομα με ειδικές ανάγκες και την προσχολική αγωγή. Έχει εγκριθεί η κατασκευή του Νομαρχιακού Κέντρου Κατάρτισης ατόμων με ειδικές ανάγκες (ΚΕΚΥΚΑΜΕΑ) στον Πύργο προϋπολογισμού 665 εκατ δραχμών.

Κατασκευάζονται ήδη 5 νέοι παιδικοί σταθμοί προϋπολογισμού 230 εκατ. δραχμών που θα διασφαλίσουν προσχολική αγωγή και μέριμνα για παιδιά εργαζομένων οικογενειών.

Ενότητα 16^η : Έργα-Ενέργειες οργανισμών

Στη δέκατη έκτη ενότητα περιλαμβάνονται 5 έργα και ενέργειες των οργανισμών και ΔΕΚΟ συνολικού προϋπολογισμού 8,069 δισ. δραχμών που αφορούν κυρίως την ενίσχυση των υποδομών τηλεπικοινωνιών στο Νομό και την κατασκευή εργατικών κατοικιών στον Πύργο και στα Λεχαινά. Ειδικότερα από το επιχειρησιακό πρόγραμμα «Τηλεπικοινωνίες» χρηματοδοτείται το έργο «Δακτύλιος Δυτ. Ελλάδας» το οποίο περιλαμβάνει τον εκσυγχρονισμό των τηλεπικοινωνιακών τεχνικών υποδομών (καλώδια οπτικών ινών, ψηφιακές παροχές κλπ). Επίσης σε όλο το Νομό κατασκευάζονται συνολικά 88 νέες

εργατικές κατοικίες που θα προσφέρουν στέγη σύγχρονων προδιαγραφών σε ισάριθμες οικογένειες εργαζομένων που στερούνται σήμερα δικής τους κατοικίας. Παράλληλα, όπως προαναφέρθηκε ο Οργανισμός Σχολικών Κτιρίων χρηματοδοτεί υποδομές πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης (νέα δημοτικά σχολεία και επισκευές) συνολικού προϋπολογισμού 1,196 δις. δρχ.

Φυσικά η καταγραφή των έργων στην ενότητα αυτή είναι ενδεικτική καθώς υπάρχουν τα έργα της ΔΕΗ και του ΟΤΕ που δεν αναφέρονται εδώ. Η ψηφιοποίηση των παροχών, η παροχή υπηρεσιών ISDN, η εγκατάσταση Συνδρομητικών Ασύρματων Ραδιοσυστημάτων σε απομονωμένους οικισμούς, η κινητή τηλεφωνία, έχουν αλλάξει ριζικά την μορφή των τηλεπικοινωνιών της χώρας.

Ενότητα 17^η : Αντιμετώπιση φυσικών καταστροφών

Τέλος, στη δέκατη έβδομη ενότητα ανήκουν δράσεις, που αφορούν την αντιμετώπιση φυσικών καταστροφών όπως κατεδαφίσεις, αποκαταστάσεις ζημιών, αποκατάσταση σεισμοπλήκτων κλπ. και έχουν συνολικό προϋπολογισμό 18,410 δις δραχμών.

Ποσό σε δρχ.	5
Κατασκευή	1
Κίνηση κτιρίων	2
Εργασίες συντήρησης	20

Σύνολο Έντασης 17^η : 28

Πίνακας 3: Τα προβλεπόμενα έργα του Β' Κ. Π. Σ., για το νομό Ηλείας

ΝΕΑ ΕΡΓΑ	<u>ΑΡΙΘΜ.</u> <u>ΕΡΓΩΝ</u>
Υδρεύσεις	9
Αποχετεύσεις	7
Βιολογικοί καθαρισμοί	5
Απορριμματοφόρα	1
Παρεμβάσεις αρχαιολογίας	4
Λιμάνια	3
Αρδευτικά	1
Γυμνάσια	5
Λύκεια	4
Παιδικοί σταθμοί	5
Νοσοκομεία	1
Κέντρα υγείας	1
Εργατικές κατοικίες	88

Πηγή: Υπουργείο Οικονομικών

Πίνακας 5: Στοιχεία βιοκαλλιεργητών νομού Ηλείας 1999, αριθμός βιοκαλλιεργητών 69.

A/A	Είδος καλλιέργειας	Στέμματα
1	Αρπέλι	35
2	Αρπέλι οινοποιήσιμο	123,5
3	Αχλάδι	24
4	Γκρέιπ φρουτ	14
5	Διάφορα εσπεριδοειδή	138,7
6	Διάφορα	37
7	Διάφορες ετήσιες	2
8	Ελιά	642,5
9	Καρύδι	1
10	Κηπευτικά θερμοκηπίου	9
11	Ελαιόλαδο	311,5
12	Λεμόνι	36,5
13	Μανταρίνι	80
14	Περγαμόντο	4
15	Πορτοκάλι	325,739
16	Σμέουρο	3
17	Σταφίδα Κορινθιακή	89,5
18	Χέρσο/ Αγρανάπαυση	51,5
	Σύνολο	1928,439

Πηγή: <http://www.Minagric.Gr/greek/3.6.5html>

Ερωτηματολόγιο

Αριθμός ερωτηματολογίου:

Ημερομηνία συμπλήρωσης: / /

Το παρόν ερωτηματολόγιο αφορά την διερεύνηση του κοινωνικοοικονομικού προφίλ των αγροτικών νοικοκυριών του νομού Ηλείας. Η έρευνα αυτή γίνεται για την διεκπεραίωση της πτυχιακής μελέτης της φοιτήτριας Αυγουστίνου Σοφίας με θέμα:

« Η κοινωνικοοικονομική αξιολόγηση του αγροτικού τομέα: Η περίπτωση των αγροτικών εκμεταλλεύσεων του Νομού Ηλείας.»

1. Όνομα: _____

2. Οικονομική κατάσταση: _____

Εκτάρες	1
Δουλάς	2
Διαμένοντες/η	3
Χωριά/α	4
Ταξινόμηση	5
Εκτίμηση σφύρα	6
Αριθμός παιδιών	
Πόσα από αυτά μένουν στο σπίτι	
Αποκαταμένα μ' άλλα	

3. Αριθμός μέλων του νοικοκυριού: _____

4. Ποια είναι η ηλικία των παιδιών στο νοικοκυριό σας; _____

Ηλικία	Ηλικία
1η	
2η	
3η	
4η	
5η	

5. Τύπος κατοικίας: _____

Προσωπικά στοιχεία ερωτώμενου:

Όνομα:

Επώνυμο:

Διεύθυνση:

Τηλέφωνο:

Σημειώστε ένα **X** στην απάντηση που σας αφορά. Οι αριθμοί δίπλα στα τετραγωνάκια χρησιμεύουν στην κωδικοποίηση των απαντήσεων.

Δημογραφικά χαρακτηριστικά:

1. Φύλο

Άνδρας		1
Γυναίκα		2

2. Ηλικία : ____

3. Οικογενειακή κατάσταση

Έγγαμος		1
Άγαμος		2
Διαζευγμένος/ η		3
Χήρος/ α		4
Σε διάσταση		5
Ελεύθερη συμβίωση		6
Αριθμός παιδιών		
Πόσα από αυτά μένουν στο σπίτι		
Προστατευόμενα μέλη		

4. Αριθμός μελών του νοικοκυριού: ____

5. Ποια είναι η ηλικία των παιδιών σας που μένουν στο σπίτι;

Παιδιά	Ηλικία
1 ^ο	
2 ^ο	
3 ^ο	
4 ^ο	
5 ^ο	

6. Τόπος κατοικίας: _____

7. Έχετε δικιά σας κατοικία;

Ναι		1
Όχι		2

8. Επίπεδο εκπαίδευσης

Καθόλου σχολείο		1
Μερικές τάξεις του Δημοτικού		2
Δημοτικό		3
Γυμνάσιο		4
Τεχνικό Λύκειο /Τεχνικές σχολές		5
Λύκειο		6
ΙΕΚ		7
ΚΕΚ		8
ΤΕΙ		9
Φοίτηση σε ΑΕΙ (χωρίς πτυχίο)		10
ΑΕΙ		11
Μεταπτυχιακές σπουδές		12

Επαγγελματικά και οικονομικά χαρακτηριστικά

9. Ποια η κύρια και ποια η δευτερεύουσα απασχόλησή σας;
(σημειώστε ένα Χ για την 1^η και ένα ή περισσότερα για τη 2^η)

Απασχόληση	1 ^η	2 ^η	
Κτηνοτρόφος (βοοειδή)			1
Κτηνοτρόφος (αιγο/τα)			2
Γεωργός (ελιά)			3
Γεωργός (βιομ. Τομάτα)			4
Τεχνίτης			5
Οικοδομικές εργασίες			6
Οδηγός			7
Επιχειρηματίας			8
Ιδιωτικός υπάλληλος			9
Δημοτικός υπάλληλος			10
Δημόσιος υπάλληλος			11
Άλλο			12

10. Αριθμός απασχολουμένων: ____

11. Πόσα χρόνια ασχολείστε με τη γεωργία/ κτηνοτροφία; ____

12. Πόσες ώρες ασχολείστε ΜΟΝΟ με την αγροτική σας απασχόληση;

Μέση εβδομαδιαία (ώρες)		1
Μέση μηνιαία (μέρες)		2
Μέση ετήσια (μήνες)		3

13. Ένταση παραγωγής

	Κτηνοτροφία βοοειδών	Κτηνοτροφία αιγ/των	Καλλιέργεια ελιάς	Καλλιέργεια βιομ. Τομάτας
Αριθμός Ζώων				
Τόνοι				

14. Συνολικό ετήσιο εισόδημα:

	ΑΓΡΟΤΙΚΟ	ΑΠΟ ΑΛΛΗ ΕΡΓΑΣΙΑ	
0 – 6000 €			1
6001 – 9000 €			2
9001 – 12000 €			3
12001 – 15000 €			4
15001 – 18000 €			5
18001 – 21000 €			6
21001 – 24000 €			7
24001 – 27000 €			8
27001 – 30000 €			9
30001 € και άνω			10

15. Θεωρείτε το εισόδημά σας ικανοποιητικό;

Ναι		1
Όχι		2

16. Λαμβάνετε επιδοτήσεις;

Ναι		1
Όχι		2

17. Αν απαντήσατε ΝΑΙ στην προηγούμενη ερώτηση, θεωρείτε ότι οι επιδοτήσεις που παίρνετε είναι σημαντικό μέρος του ετήσιου εισοδήματός σας;

Ναι		1
Όχι		2

18. Αν σταματήσουν οι επιδοτήσεις θα συνεχίσετε να είστε αγρότης;

Ναι		1
Όχι		2

19. Αν απαντήσατε ΝΑΙ, θα αλλάξει κάτι στη συμπεριφορά σας;

Δε θα αλλάξετε τίποτα		1
Θα αυξήσετε το κεφάλαιο		2
Θα μειώσετε το κεφάλαιο		3

20. Γνωρίζετε τι είναι η βιολογική παραγωγή γεωργικών και κτηνοτροφικών προϊόντων;

Ναι		1
Όχι		2

21. Αν ΟΧΙ, θα θέλατε να γνωρίσετε την παραγωγή αυτή;

Ναι		1
Όχι		2

22. Εσείς καλλιεργείτε με βιολογικό τρόπο τα προϊόντα σας;

Ναι		1
Όχι		2

23. Αν ΟΧΙ θα θέλατε να ασχοληθείτε με αυτό το είδος της παραγωγής;

Ναι		1
Όχι		2

24. Αν ΝΑΙ για ποιο λόγο:

25. Αν ΟΧΙ για ποιο λόγο:

26. Οι γονείς σας είναι/ ήταν αγρότες;

Ναι		1
Όχι		2

27. Γιατί αποφασίσατε να γίνετε αγρότης;

Μου αρέσει		1
Είναι κερδοφόρο επάγγελμα		2
Ήταν οι γονείς μου		3
Δεν είχα άλλη επιλογή		4
Για επί πλέον εισόδημα		5
Για άλλο λόγο		6

28. Είστε ευχαριστημένος από το επάγγελμά σας;

Καθόλου		1
Λίγο		2
Αρκετά		3
Πολύ		4

29. Θα θέλατε να αλλάξετε επάγγελμα σήμερα;

Ναι		1
Όχι		2

30. Αν απαντήσατε **ΌΧΙ** στην προηγούμενη ερώτηση, γιατί δεν θα αλλάζατε επάγγελμά; (να δώσετε μόνο μια απάντηση)

Σας αρέσει η δουλειά σας		1
Λόγω ηλικίας		2
Λόγω μη κατάρτισης		3
Λόγω υγείας		4
Είστε συνταξιούχος από άλλη δουλειά		5
Άλλο		6

31. Τα παιδιά σας θα επιθυμούσατε να γίνουν αγρότες;

Ναι		1
Όχι		2

32. Αν απαντήσατε **ΌΧΙ** στην προηγούμενη ερώτηση, γιατί; (να δώσετε μόνο μία απάντηση)

Λόγω χαμηλού εισοδήματος		1
Λόγω σκληρής δουλειάς		2
Λόγω χαμηλού κύρους του επαγγέλματος		3
Λόγω αβεβαιότητας για το εισόδημα		4
Για άλλους λόγους		5

33. Το εισόδημά σας από τις αγροτικές δραστηριότητές σας καλύπτει τις ανάγκες σας;

Ναι		1
Όχι		2

34. Τι θα βελτίωνε τον τρόπο ζωής σας; (μία απάντηση)

Μεγαλύτερο εισόδημα		1
Καλύτερη κατοικία		2
Καλύτερες υπηρεσίες		3

35. Έχετε συμμετάσχει σε επιμορφωτικό πρόγραμμα που αφορά τον κλάδο σας;

Ναι		1
Όχι		2

36. Αν απαντήσατε **ΌΧΙ**, θα θέλατε να συμμετάσχετε;

Ναι		1
Όχι		2

37. Ποιο είδος ασφάλισης έχετε;

ΟΓΑ		1
ΙΚΑ		2
ΤΕΒΕ		3
ΤΣΑ		4
Δημοσίου		5
Ιδιωτική		6
Άλλη, ποια		7
Καμία		8

38. Τι περιμένετε από το κράτος να κάνει για σας για να βελτιώσετε το εισόδημα ή τον τρόπο ζωής σας; (σχόλιο)

Στοιχεία της επιχείρησης

Επωνυμία επιχείρησης: _____

Διεύθυνσή επιχείρησης: _____

39. Νομική μορφή επιχείρησης (σημειώστε μόνο ένα X)

Ανώνυμη Εταιρεία (Α.Ε.), (Α.Ε.Β.Ε.)		1
Εταιρεία Περιορισμένης Ευθύνης (Ε.Π.Ε.)		2
Ομόρρυθμος Εταιρεία (Ο.Ε.)		3
Ετερόρρυθμος Εταιρεία (Ε.Ε.)		4
Εταιρεία άλλου είδους		5

40. Έτος ίδρυσης της επιχείρησης: _____

41. Χρονολογία εξοπλισμού: _____

42. Αριθμός συνεταίρων στην επιχείρηση: _____

43. Ποιος ο αριθμός των εργαζομένων στην επιχείρησή σας σε σύνολο και κατά φύλο:

Άνδρες	
Γυναίκες	
Σύνολο	

44. Ποιος ο αριθμός των παρακάτω κατηγοριών εργαζομένων της επιχείρησής σας:

Διοικητικό προσωπικό πλήρους απασχόλησης	
Διοικητικό προσωπικό μερικής απασχόλησης	

Εργάτες μισθωτοί	
Εργάτες ημερομίσθιοι πλήρους απασχόλησης	
Εργάτες ημερομίσθιοι μερικής απασχόλησης	

45. Πόσοι από τους εργαζόμενους στην επιχείρησή σας είναι αλλοδαποί;

46. Χρηματοοικονομικά μεγέθη της μονάδας (σε €):

Συνολικές πωλήσεις (ετήσιος τζίρος)	
Συνολικά ετήσια έξοδα	
Λειτουργικά έξοδα (ετήσιες χρηματικές δαπάνες)	
Ετήσια καθαρά κέρδη	
Εξοπλισμός/ πάγια περιουσιακά στοιχεία, (κτίρια μηχανήματα)	
Συνολικά κεφάλαια	
Ίδια κεφάλαια	
Υποχρεώσεις προς τρίτους (δάνεια)	
Βραχυπρόθεσμες υποχρεώσεις	
Μεσοπρόθεσμες υποχρεώσεις	
Απαιτήσεις από τρίτους	
Σύνολο ενεργητικού (πάγιο & κυκλοφοριακό κεφάλαιο)	
Αποθέματα	

47. Εξαγωγική δραστηριότητα (σε €)

Εξαγωγές σε χώρες της Ε.Ε.	
Χώρες Ανατολικής Ευρώπης & πρώην Σοβιετικής Ένωσης.	
Άλλες χώρες	

48. Πόσα από τα παιδιά σας θα ασχοληθούν στην επιχείρησή σας; ____

49. Πόσα από τα παιδιά σας ασχολούνται τώρα στην επιχείρησή σας; ____

50. Από τα παιδιά σας που ασχολούνται στην επιχείρησή σας σημειώστε το φύλο και την ηλικία τους.

Γιος		Κόρη	
Συμμετοχή στην επιχείρηση	Ηλικία	Συμμετοχή στην επιχείρηση	Ηλικία
1ος	1η		1
2ος	2η		2
3ος	3η		3
4ος	4η		4
5ος	5η		5

51. Ποιο είναι το εκπαιδευτικό επίπεδο των παιδιών σας που ασχολούνται στην επιχείρησή σας;

	Γιος					Κόρη					
	1 ^{ος}	2 ^{ος}	3 ^{ος}	4 ^{ος}	5 ^{ος}	1 ^η	2 ^η	3 ^η	4 ^η	5 ^η	
Καθόλου σχολείο											1
Μερικές τάξεις του Δημοτικού											2
Δημοτικό											3
Μερικές τάξεις Γυμνασίου											4
Γυμνάσιο											5
Τεχνικό Λύκειο/ Τεχνική σχολή											6
Λύκειο											7
ΚΕΚ											8
ΙΕΚ											9
ΤΕΙ											10
ΑΕΙ χωρίς πτυχίο											11
ΑΕΙ											12
Μεταπτυχιακό											13

Ευχαριστούμε για τη συμμετοχή σας.

Η κοινωνικοπολιτισμική		ΠΤΥ ΑΥΓ
αξιοποίηση του ...		
Αγροτικού Σ.		
13049		10223

**ΧΑΡΟΚΟΠΕΙΟ
ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ**

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ

★ 1 3 0 4 9 ★